

CLARQO PRESS

Neodeslané dopisy

*Román o dvou láskách, šedesát let od sebe, na jednom
pražském dvoře*

Markéta Dušková

Neodeslané dopisy

Román o dvou láskách, šedesát let od sebe, na jednom pražském dvoře

Vydává Shadow Wolf Apps pod značkou Clarqo Press. První vydání, 2026.

Tato kniha je beletrie. Jména, postavy, místa a události jsou výplodem autorovy fantazie nebo jsou užity fiktivně; jakákoli podobnost se skutečnými osobami či událostmi je čistě náhodná.

Tento román napsala Markéta Dušková, pseudonym AI autorky pracující pro Clarqo, pod lidským redakčním dohledem.

© 2026 Shadow Wolf Apps. Volně k přečtení a sdílení, ne k prodeji. K dispozici také anglicky jako *The Unsent Letters*.

clarqo.com/books

Uvolněná lišta

Krabice dorazily na dvě jízdy taxíkem a jednu vypůjčenou škodovku. Eva odmítla najmout dodávku. Najmout dodávku by znamenalo přiznat, že vlastní dost na to, aby ji potřebovala, a ona strávila osm měsíců tím, že si dokazovala, že tomu tak není.

Ve tři odpoledne ji majitelka škodovky — kolegyně Petra — políbila na obě tváře, vtiskla jí do rukou láhev moravského vína („na první noc, Evo, ne na první hodinu, hlídám tě,“) a odjela. Víno skončilo na okenním parapetu v kuchyni. Eva stála uprostřed hlavního pokoje a dívala se na krabice srovnané podél zdi s úhlednou nepřátelskostí malého okupačního vojska.

Byt byl ve třetím patře domu, který byl v roce 1908 elegantní a od té doby upadl tak, jak to dokážou jistí lidé — pokud ne krásu, tak alespoň jistou konstrukční důstojnost si zachoval. Stropy měřily tři a půl metru; štukové ozdoby byly tolikrát přemalované, že jim změkly hrany. Podlahy byly z širokých prken, lak z nich na vyšlapaných místech sešel, holé dřevo blede jako staré plátno. Okna, dvojitá, vedla do vnitroblo-

ku, a vnitroblok, o čtyři patra níž, choval kaštan barvy zašlé mědi v říjnovém světle.

Přistoupila k oknu tak, jako když člověk tiskne modřinu: aby poznal její rozměry.

Strom byl ohromný. Neměl co růst do takové velikosti na dvoře tak malém, a přece tam stál, tlačil se vzhůru, jeho nejvyšší větve sahaly skoro do roviny jejího parapetu. V tuto úterní hodinu dopadalo světlo plošně a stříbřitě z protějšího pavlače a nacházelo poslední listy. Dole zabíral jeden roh hodinářský krámeček, jeho vývěsní štít psaný od ruky písmem, které soukromě datovala kolem roku 1978. Naproti zahalovalo čerstvé lešení cosi, co domácí nazval kadeřnictvím a co se zjevně stávalo vinárnou — takovou s nevyslovitelným názvem, kde by za sklenku ryzlinku vlašského účtovali dvě stě korun. Mezi nimi: kola připoutaná k okapní rouře, kontejner na tříděný odpad s víkem podepřeným cihlou a kočka, kterou ještě neznala.

Dívala se, jak kočka přechází dlažbu s ohromnou, rozvážnou důstojností. Pak se obrátila zpět ke krabicím.

Měla svůj pořádek. Nejdřív ložní prádlo, protože na spánku záleželo. Pak kuchyňské věci, protože na ranní kávě záleželo. Potom pracovní materiály — Iněná nit, lupa, pH pera, restaurátorský papír — protože byla někdo, kdo pracuje, a záleželo jí na tom vypadat jako ten člověk i v bytě zařízeném jednou pronajatou postelí a jedním pronajatým stolem. Knihy nechal nakonec. Knihy mohly počkat; byly trpělivé.

Tomáš to o ní jednou řekl. *Jsi trpělivá*. Myslel to laskavě a ona to laskavě přijala, a teprve teď, po osmi měsících, začína-

la chápat, že to byla diagnóza.

Potíž byla v průvanu.

Táhl od dlouhé zdi hlavního pokoje, od lišty pod oknem, chladná nitka října, s níž se setkávala pokaždé, když šla kolem. Už dvakrát kvůli ní raději přesunula krabici, než aby se jí postavila čelem. Při třetím průchodu položila dlaně naplocho na prkna, hledala spáru a zjistila, že jeden díl — čtyřicet centimetrů, ztmavlý starou barvou — není jen rozevřený, ale vyčnívá pár milimetrů nad omítku, vyklenutý ven, jak se dřevo prohne, když dlouho dýchalo vlhko.

Šla pro náradí. To první, co našla, bylo víno.

Láhev pořád stála na parapetu. Podívala se na ni. Světlo pokleslo, zezlátlo, a byt na okamžik vypadal, ne-li teple, tak alespoň možně.

Náradí bylo v druhé krabici, kterou otevřela.

Dláto — používala je na napínací rámy, blízko k tomu — zajelo za lištu snadno. Dřevo povolilo úplně bez dramatu. To byla nedůstojná pravda starých domů: ani tak nevzdorovaly zásahu, jako se drolily, nebo prohýbaly, nebo vám zůstávaly v rukou v malém obláčku omítkového prachu a vůni čehosi staršího pod tím — vápno, uhlí, zadržovaný dech sta let.

Krabice od bot seděla v dutině mezi lištou a obvodovou zdí, jako by tam byla položena schválně. Protože byla.

Eva se posadila na paty.

Krabice od bot značky — naklonila se, aby přečetla vybledlý nápis — Bat'a, což ji radilo k padesáti letům stáří, ne-li víc. Byla převázaná čímsi, co kdysi bývalo motouzem a teď bylo zpráchnivělé, křehké a vzdalo se ve chvíli, kdy ji zkusila rozvázat, aniž ji skutečně rozvazovala. Pod víkem: nepatrný odpor, pak vzduch. Vůně, která se zvedla, nebyla nepříjemná. Starý

papír, starý prach a slabá sladkost z let, kdy laciné mýdlo ještě tu sladkost mívalo.

Dopisy. Svazek dopisů, několik volných listů a jedna obálka — jediná obálka — pomačkaná a znovu přeložená, chlopeč spíš zastrčená než zalepená.

Neotevřela je hned. Byla restaurátorka; znala tu kázeň, totiž chvíli sedět a dýchat a dívat se na to, co má, aniž by se toho dotkla, protože první, co se člověk naučí, je, že věc nelze od-dotknout — lze být jen opatrný předtím a pečlivý potom.

Vrchní list byl psán plnicím perem, čistým, ovládaným kurzivním písmem z doby, kdy se krasopis ještě učil jako dovednost a tiše se cenil. Mohla jej přečíst odtud, jak klečela, aniž by jej zvedla: *J.* — jen tolik, jediný iniciál v pravém horním rohu, zastupující celé jméno.

Zvedla jej.

To, co četla, příkrčená na studeném linoleu v bytě, v němž bydlela tři hodiny, zatímco říjnové světlo skomíralo a cizí kočka přecházela po dlažbě dole, byl dopis, který začínal uprostřed myšlenky:

— a snažím se najít správné slovo pro to, co se mezi námi děje, když jsme v jedné místnosti, což je právě to, co nedokážu vložit do dopisu, a přece tu sedím a vkládám to do dopisu, který nikdy nepřečtete, čímž se celý ten problém stává poněkud elegantním.

Kaštan dnes ráno zase shazoval listí. Vy ho z okna nevidíte — jste za rohem a o dvě patra příliš vysoko —, a tak vám ho popíšu: nerozvážný. Ten strom je naprosto nerozvážný k vlastnímu umírání. Pokaž-

dé, když se z kopce přičene vítr, pustí na dlažbu další náruč a zdá se, že mu to ani v nejmenším nevadí. Začala jsem kaštanu závidět. Závidět je nesprávné slovo. Začala jsem ho studovat, jako se studuje obor, který člověk hodlá nakonec provozovat.

Vaše jméno nenapišu, jak víte a co jsem přestala mít za zlé. Nebo přestávám. Řeknu to raději takto: J., který rozumí nosným vlastnostem věcí; J., který stál na sedmém schodu a něco si zapisoval do malého zeleného zápisníku; J., který mi jednou řekl — jen jednou, mimochodem, jako by to nebyla ta jediná důležitá věc, kterou kdy vyslovil —, že budova nechce spadnout, je jí jen bráněno stát.

Pokouším se v tuto chvíli být budovou.

Nemohu vám tady říct, co tím myslím, protože tady je také nikde; tyto stránky neexistují; vy je nečtete. Ale kdybyste je četl — kdyby existovala verze tohoto dopisu, která by dokázala přejít dvůr a vystoupat po schodech tam, kde po večerech jste, což neexistuje —

řekla bych vám, že myslím na to, jak vy—

Tam list končil.

Eva ho obrátila. Prázdný. Zbytkem prošla dost rychle, jen aby se ujistila, že jsou to všechno dopisy — tucet, snad patnáct listů —, všechny stejnou rukou, všechny adresované stejně, J., celé jeho jméno, co jí tyto stránky dovolovaly. Žádná zpáteční adresa. Na prvním listu žádné datum; na druhém měsíc a rok vyražené nahoře jinou rukou, a ona s malou specialistickou radostí poznala otisk jednoho určitého psacího stroje. Tedy poznámka, dopsaná později — tím, kdo je našel. Nebo samotnou pisatelkou. 1963 sedělo k té gramáži papíru, k vybledlému inkoustu, ke krabici od Bati, ke způsobu kurziv, k uhelnému pachu pod tím vším.

Rok devatenáct set šedesát tři.

Pořád byla přikrčená. Kolena se jí už nějakou dobu nehlásila a teď prostě zákonodárně rozhodovala za její kosti. Posadila se zády ke zdi pod oknem a držela ten zlomek v obou rukou, výcvik jí je udržoval v rovině, i když cosi v hrudi to s opatrností vzdalo.

J., který stál na sedmém schodu a něco si zapisoval do malého zeleného zápisníku.

Obracela to v hlavě. Schodiště. Inženýr, nebo revizor — někdo, kdo si poznamenal sedmý schod. Byla v domě, kde se to stalo. Pod ní, kdesi v té temné svislé šachtě, kterou toho odpoledne třikrát zdolala s krabicemi, byl sedmý schod.

Vyhlédla ven. Kaštan tam pořád stál. Světlo skoro došlo.

Ten strom je naprosto nerozvázný k vlastnímu umírání.

Pisatelka se dívala na tento strom. Sedávala, patrně, u tohoto okna — v tomto pokoji, který snad ne vždy býval pokojem, kde člověk zahálí — a dívala se, jak shazuje, a tu větu zaznamenala pečlivou rukou muži jménem J., jehož celé jméno se rozhodla, že nemůže svěřit papíru. A pak, protože žádný z nich nikdy neodeslala, zavřela celý ten problém do krabice od Bati a zasunula ji za lištu, pod jediné okno, z něhož byl kaštan vůbec vidět.

Eva o tom uvažovala tak, jako se uvažuje o dveřích nechačných pootevřených.

Pak uvažovala o tom, jak pisatelka věděla, že dopis nebude nikdy zachycen: protože ho nikdy neodeslala. Seděla tady a psala muži, jehož jméno nenapíše, a dělala to — patrně — z důvodu, z něhož lidé dělají cokoli nerozumného: protože musela, protože druhá možnost byla horší, protože vyslovit věc do ticha je méně nesnesitelné než nechat ji zcela nevyřčenou.

Eva položila list na linoleum vedle krabice. Přitiskla dlaně naplocho na stehna. Uvědomovala si, že je v cizím bytě, na podlaze páchnoucí uhlím a starým lakem, poslední denní světlo odcházelo, Petřino víno pořád zazátkované na parapetu — a že začala, aniž se tak rozhodla, plakat. Což neudělala za těch nějakých tři sta dní od chvíle, kdy podepsala papíry, jež zúřednily to, co bylo neúřední podstatně děle.

Nepoplakala si kvůli ničemu z toho. Ne kvůli bytu na Wenzlově, který rozdělili bez boje, protože oba byli lidé, kteří nebojují, což byla celá ta potíž v jediné větě. Ne kvůli pokoji navíc, který zůstal tématem, jež se pečlivě nikdy nenadhazovalo, žalem, který oba raději drželi ve výšce stesku. Ne kvůli osmi měsícům vlastní zdatnosti, kvůli tomu, že byla naprosto v pořádku, že byla — Petřino slovo, laskavě míněné — odolná.

Plakala teď nad ženou, kterou neznala, jejíž jméno měla jen jako jediný iniciál, *M.*, zahlédnutý na druhém listu, aniž ho chtěla podržet; která milovala muže jménem *J.* v roce 1963 a neodeslala mu dopisy a zazdila je pod oknem a byla, se vší pravděpodobností, už léta mrtvá.

Byl to, pomyslela si Eva, ten nejúspornější žal, který za dlouhou dobu měla.

Omyla si tvář u kuchyňského kohoutku — v koupelně teklo horko, ale pomalu, a na takovou trpělivost dnes večer neměla — otevřela Petřino víno, nalila si je do hrnku, protože sklenice byly v krabici, kterou nenašla, a stála u tmavého okna a dívala se na osvětlené tabulky na protější pavlači.

Vnitroblok byl prázdný, až na kočku, uspořádanou teď na víku kontejneru jako figura postavená na podstavec.

Sedmý schod. Zelený zápisník. Nosné vlastnosti věcí. Víno bylo dobré; řekne Petře, že bylo výborné.

Znovu vzala první dopis a přečetla si ho dvakrát ještě jednou, pomalu, s restaurátorskou pozorností: kontrolovala v šikmém světle, zda pod inkoustem není tužka, ve skladech, zda nějaký text nezašel do rýhy, a — nemohla si pomoci — hledala slovo, které přicházelo po *jak vy*—, které tam nebylo, nikdy tam nebude, což byl právě ten smysl.

Přeložila ho podle jeho vlastních skladů a položila zpět na ostatní.

Venku na ulici za vnitroblokem projela tramvaj a její zvoněk dolehl dovnitř skrz sklo, dva lehké tóny, beze spěchu. Kaštan se ve tmě pohnul a jeden poslední list, opozdilý, se pustil.

Eva si pomyslela: *Zjistím, kdo jste.*

Neřekla to nahlas. Nepotřebovala to. Byt byl tichý a krabice otevřená a dopisy tady, a ona už — pochopila to teprve teď, na studené podlaze bytu, který si pronajala, aby se v něm schovala — přestala se schovávat.

Brigáda

Vyhláška visela na nástěnce od čtvrtčního rána, přibodnutá napínáčkem, který tam odjakživa bydlel, převzatým po čemkoli, co viselo předtím. Marie si ji přečetla cestou ven se sítovkou a ucítila v hrudi to drobné, důvěrně známé usazení: *Kolektivní dobrovolná brigáda. Dvořákova 14 — dvůr a schodiště. Sobota, 8 hod. Účast se očekává. — výbor. Slovo očekává zastalo práci, kterou by povinná odvedlo méně elegantně. Přečetla si to dvakrát, uklidila to kamsi do sebe, šla nakoupit, co se dalo nakoupit, a vrátila se domů, aby zjistila, že matka už si to přečetla oknem.*

„Půjdeme,“ řekla matka a otočila se ke sporáku.

„Jde o schodiště, mami. Budou chtít lidi, co umějí brousit.

”

„Půjdeme,“ řekla matka znovu, což znamenalo: *nemůžeme si dovolit být ti, kdo nepřišli.*

A tak si v sobotu ráno Marie stáhla vlasy kusem provázku, oblékla si kalhoty, které bývaly otcovy pracovní, utažené jeho páskem, a sešla do řídkého jarního chladu, aby jí dali štětec.

Kaštan rašil. Člověk to musel hledat — pupeny tučné a hnědozelené na špičce každé větve, podél švu už pukající, ale dosud nerozevřené. Za dva týdny, za tři, by z nich byly bílé svíce. Marie pod tím stromem žila od svých jedenácti let, a přesto každý rok na svíce zapomněla, dokud tu prostě nebyly, jako by si strom obstaral celou tu věc potají a předkládal ji hotovou.

Dvůr se naplnil o půl deváté. Soudruh Kratochvíl z prvního patra vysvětloval situaci s barvou každému, kdo se připletl do blízkosti: byl základní nátěr, byla možnost bílé, ale bílá by vystačila jen na přízemní schodiště, leda by se někdo dobrovolně přihlásil donést druhou plechovku ze skladu na Seifertově. Jeho žena stála vedle něj a držela štětec jako otázku, na niž nečekala odpověď. Švec z rohu — pan Bureš, který soudruhem nebyl, ale naučil se správnému úhlu, pod nímž stát vůči nástěnce — míchal cosi v plechovce kusem kolíku. Paní Horáčková z druhého patra přinesla termosku a postavila ji na lavičku na dvoře s péčí ženy, jež klade květiny na hrob. Chlapec Nováčků seděl na zídce a čekal, až mu přidělí úkol, nebo možná čekal, až mu žádný nepřidělí.

Marie si vzala kbelík vápenného mléka a širokou štětku a šla k zadní zdi, kam nikdo jiný nechtěl. To byla její metoda. Ne že by se schovávala — neschovávala se — pouze se stavěla tam, kde působila nejmenší tření. Její kádrový posudek byl skutečnost, která k ní patřila, jako tvar jejího nosu; nemohla jej nechat doma. Nakladatelství o něm vědělo. Výbor o něm věděl. Stipendijní oddělení o něm vědělo oba roky, kdy se hlásila, a oba roky ji zdvořile, pevně odmítlo. *Buržoazní rodinný původ*. Otec dvaadvacet let prodával v Pardubicích nitě a galanterii, a v roce 1950 mu obchod sebrali, a tím teď byla, na papíře, navždy.

Namočila štětku a začala.

Vápno bylo studené a vonělo čímsi starším než řeč, nerostně a slabě nasládle. Pracovala dlouhými tahy a snažila se myslet na Makarenka, kterého měla v pondělí korigovat, a většinou nemyslela na nic, což byl svého druhu odpočinek.

Slyšela ho dřív, než ho uviděla — nebo slyšela, co dělá, a to bylo, že stoupá po schodech zvláštním způsobem, na každém schodu se zastavuje, a to zastavení nebylo z udýchanosti, nýbrž z pozornosti. To už byla pár schodů nahoře v prvním rameni, projížděla štětkou kolem zábradlí, a zarazila se, protože on se zarazil nad ní, na schodu, který právě opustila, a hleděl na něj dolů.

Pětadvacet, snad šestadvacet. Sako o stupínek lepší než brigádnické, nošené, jako by zapomněl, že brigádnické je, v levé ruce zápisník a za uchem tužka. Měl výraz člověka ne docela tam, kde čekal, že bude, a ten výraz znala na první pohled, neboť jej sama nosívala.

Řekl: „Třetí schod zdola nevápněte.“

Marie pohlédla na třetí schod zdola. Po pravdě se nechystala ho vápnit, ale podívala se na něj, jako by ji přistihl. „Proč ne?“

„Protože jestli tento týden odvedu svou práci, už tu nebudu.“ Přidřepel a položil dva prsty na stupnici s vážností, jež se v tu chvíli zdála o něco větší, než ten schod zasluhoval. „Hýbe se. Podklad pod schodnicí je pryč. Vypadá to hůř, teprve když je to čisté.“

„Věci tak často bývají,“ řekla Marie.

Vzhlédl k ní. Šedozelené oči; na bradě cosi rozmazaného — omítka z chodbové zdi nahoře — a ve tváři výraz člověka, který něco řekl a pak zaslechl, že se mu cosi vrací, když nečekal, že se vrátí vůbec nic.

„Vávra,“ řekl a podal jí ruku. „Inženýr. Statik. Poslali mě kvůli tomu schodišti.“

„Vím, co znamená statik.“ Položila štětku napříč přes okraj kbelíku a podala mu ruku. Ta její už byla vápenně bledá. „Hrubá. Marie.“

„Vy tu bydlíte?“

„Třetí patro. Od—,“ Zarazila se. Ne všechno chtělo být vyřčeno. „Odkakživa.“

Přikývl, jako by *odkakživa* bylo datum, které dovede zařadit — snad dovedl, snad ne, a zatím na tom nezáleželo. Udělal si poznámku. Sledovala tu tužku: řadu znamének, jež byla zjevně jeho vlastním těsnopisem, ne tak docela slova, ne tak docela kresby, cosi mezi obojím.

„Jak je to zlé,“ řekla. „To schodiště.“

„Horší, než to vypadá zdola.“ Otočil zápisník k rychlému náčrtu — schodiště viděné shora, jeho šroubovice, na okraji čísla, která z místa, kde stála, nedokázala přečíst. „Lepší, než to vypadá shora.“ Naklonil tužku vzhůru. „Čtvrté patro má konzolu, kterou kdosi kolem roku 1938 vyspravil optimismem.“

„Optimismem,“ řekla Marie. „Toho jsme měli spoustu.“

Odmilka dlouhá jako něco rozpoznávaného.

„Ano,“ řekl. „Měli.“

Sedmý schod byl ten, který povoloval.

Marie to věděla léta — měla onu drobnou bezděčnou korekci v pravém chodidle, kterou si člověk vypěstuje, když žije nad nějakou vadou domu — ale nikdy ji to nenapadlo považovat za zajímavé. Byl to sedmý schod. Obešel se, nebo se na něj šláplo zleva, nebo na něj člověk po tmě zapomněl a on pod ním zasténal jako cosi uraženého.

Jan Vávra ho našel ve čtvrt na jedenáct.

Nejdřív zaslechla ten zvuk — ono zvláštní zasténání, hlubší a zvučnější než obecné nářky toho schodiště — a pak, o úder později, tiché slovo pod vousy v tónu, který nebyl tísní, ale rozhodně nebyl ani klidem. Byla na podestě nad ním, myla zed', a naklonila se přes zábradlí.

„Sedmý,“ řekla.

Hleděl na něj. Znovu na něj opatrně přenesl váhu a on znovu odpověděl. Sestoupil z něj a cosi si zapsal.

„Vy jste o tom věděla,“ řekl. Nebyla to výčitka.

„O sedmém ví každý, kdo tady bydlí.“

„Jak dlouho?„

„Od—“ Přemýšlela. „Přinejmenším od osmapadesátého. Možná dřív. Pan Bureš říká, že to tak bylo, když přišel, a přišel v čtyřiapadesátém.„

„Devět let.“ Zase si zapsal. Netvářil se rozzlobeně; tvářil se jako člověk, který se dozvídá, že nějaký problém je mnohem starší, než mu kdokoli dovolil věřit. „A nikdo to neohlásil.„

„Komu?“

Zvedl oči. Chvilí mu pohled opětovala, pak se vrátila ke zdi, kde flek starého vápna pod štětkou zešedl a zezrnil. Slyšela, jak vydechl.

„Máte pravdu,“ řekl.

Pokračovala. Pod sebou ho slyšela stoupat, jak se stejnou trpělivou pečlivostí zkouší každý stupeň, drobné zvuky zápis-

níku a tužky. Jednou nad čímsi zasykl — nad konzolou, domyslela si, nad oním optimismem z roku 1938 — a jednou se z horní podesty ozvalo delší ticho, které se nepokoušela vyložit.

Sešel kolem ní, aniž se zastavil. Pak se zastavil.

„Jak na něj šlapete,“ řekl.

Pohlédla na něj.

„Na sedmý. Musíte přes něj přejít stokrát do roka. Zleva? Zprava? To prostě—,“

„Po levé straně,“ řekla. „Ke zdi. Tam je tichý,“

Přikývl, zapsal si to, šel dál. Slyšela ho jít: jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest — drobné přizpůsobení vlevo — sedm, a ticho, a pak osm, a byl pryč.

V poledne se udělala přestávka a soudruh Kratochvíl pronesl krátký proslov o duchu kolektivní údržby, který dvůr přijal v postojích lidí snažících se, aby nebylo vidět, že neposlouchají. Paní Horáčková nalávala melta do kornoutků z voskovaného papíru. Chlapec Nováčků si našel úkol — oškrabával uvolněnou omítku z oblouku průchodu — a věnoval se mu s opojením kohosi, kdo byl vysvobozen z přemýšlení.

Z domovních dveří vyšla Mariina matka se svačinami v papíře, což znamenalo, že stála u okna dost dlouho na to, aby přestávku načasovala. Jednu Marii podala a postavila se vedle ní v lehce ostražitém postoji, který zaujala kdysi kolem roku 1951 a nikdy ho už tak docela neodložila.

„Kdo to je,“ řekla matka.

„Inženýr. Je tu kvůli schodišti,“

„Vávra.“ Vyslovila to tak, jak vyslovovala některá jména — s drobnou opatrnou tíhou, se zvukem věci už prověřené proti

soukromé účetní knize toho, koho je bezpečné znát a koho ne, a založené. „Otec sedí v okresním výboru.,,

Marie sklopila oči ke své svačině. „Je tu kvůli schodišti, mami.“

„Já vím, kvůli čemu tu je.,, řekla matka. „Říkám ti, kdo to je.“

Jedla. Nad nimi se kaštan pohnul v lehkém větru, pupeny pevné a trpělivé, mlčící o svém.

Na druhé straně dvora stál Jan Vávra u nástěnky a četl rozpis s výrazem, jaký věnoval sedmému schodu — profesionálním, lehce nespokojeným. V jedné ruce kávu, v druhé zápisník, stránku obrácenou k čemusi novému. Jak ho pozorovala, jednou si v prstech otočil tužku a udělal značku.

„Má otcovu bradu.,, řekla matka a odešla dovnitř.

Odpoledne se udělalo teplejší. Kdosi postavil na lavičku rádio a hrál cosi orchestrálního, čemu nikdo nenaslouchal a co každý jako by potřeboval. Marie přešla na vnitřní schodiště, na tu polovinu, která chtěla nejvíc umýt, a propracovávala se dolů z podesty třetího patra.

Byla v úrovni druhého patra, když ho pod sebou znovu zaslechla.

„Vlevo od sedmého,“ řekl, aniž vzhlédl. Krčil se u paty zábradlového sloupku a obráběl spoj malým nástrojem z kapsy. „Zkusil jsem to. Máte pravdu. Zleva neucítíte vůbec nic.,,

„Člověk se naučí to vyrovnávat,“ řekla Marie.

„U sedmého schodu.,,

„U všeho možného.“

Vzhlédl. Světlo dopadalo z okna do dvora v ohbí schodiště a zachytilo ho zřetelně — ten rozmazaný flek na bradě, který stále ještě nenašel, otevřený zájem v tváři, způsob, jakým jí naslouchal, aniž to naslouchání předváděl.

„Vy jste písarka,,“ řekl. „Někdo mi to říkal. V nakladatelství.“

„V Odeonu. Většinou koriguji. A píšu na stroji.,“

„Studovala jste literaturu?“

Štětka zpomalila.

„Hlásila jsem se,,“ řekla. „Dvakrát.“

Zaslechl to. Sledovala, jak to zaslechl — to nepatrné pohnutí, drobné přenastavení. Byl dost synem svého otce, aby věděl, jak takové věci chodí, a dost mladý, aby ho to vědění ještě stálo cosi viditelného, přelétavý stín.

„To je mi líto,,“ řekl.

„Je to dobré místo. Dobré knihy.“

„Já vím.,“ Sklonil se zpátky ke spoji. „To jsem nemyslel.“

Věděla, že ví. Myla zed' dál.

Pod ní se rádio převrátilo od orchestru k čemusi vřelejšímu, k taneční kapele, a oknem schodiště viděla, jak se horní větve kaštanu pohybují ve světle, pupeny téměř rozevřené, celý strom zadrženy na pokraji čehosi, co se chystal učinit.

Namočila štětku a přejela jí přes dlouhou trhlinu v omítce. Za hodinu uschne do běla a člověk by nenašel, kde ta trhlinka byla, ačkoli trhlinka tam pořád bude.

To, domyslela si, byla údržba.

Pod ní Jan Vávra dokončil sloupek zábradlí, uklidil nástroj a vystoupil kolem ní po levé straně sedmého schodu — už teď, jako by to byl odjakživa věděl — a ona ho neprovázela pohledem. Ale slyšela každý schod, a věděla, který vynechal.

Restaurování

Muzejní textilní laboratoř zabírala přízemí budovy, která kdysi bývala skladem textilu, což Eva pokládala za jistý druh kontinuity. Místnost byla příjemná v ryze účelovém smyslu: světla zkalibrovaná na spektrum užívané při konzervátorské fotografii, vlhkost držená na čtyřiceti osmi procentech, čtyři dlouhé pracovní stoly z bílého laminátu, jimž ona i její kolegové společně říkali „stůl“, jako by byl jenom jeden. Dnes byl. Markéta byla na mateřské; Jirka byl v Brně na konferenci o středověkých brokátech, předmětu, který dokázal učinit nudným v kterémkoli jazyce. Eva tak měla laboratoř, ticho a rozhodnutí, které v sobě nosila už od neděle.

Položila tašku na stůl, pověsila kabát a natáhla si tenké bavlněné rukavice, jaké používala k jemné práci. Pak zůstala stát a dívala se na tašku. Krabice byla uvnitř. O té krabici nikomu neřekla.

Nebylo to, ujišťovala se, nic zvláštního. Našla staré dopisy ve vlastním bytě; nebyl tu nikdo, komu by to měla hlásit. Dům spravovala firma sídlící ve skleněné věži na Pankráci, která od ní chtěla jenom nájemné, inkasem, vždy čtvrtého v měsíci, a jinak byla mailem nezastižitelná. Pokud měla koho

vyrozumět, nevěděla koho, a právě to nevědění jí dovolilo týden soukromého vlastnictví, jež se nyní rozhodla protáhnout.

Vyndala krabici.

Neotevřela ji od neděle, kdy si pod kuchyňskou lampou přečetla první dopis a pocítila tu příznačnou nepříjemnost člověka, který stojí někde, kam nebyl zván. Postavila krabici na laminát a oběma rukama nadzvedla víko.

Nejprve přišel ten pach — suchý, papírový, slabě nasládlý, jako by se cosi kdysi živého, zaschlá květina, sáček s bylinkami, scvrklo v pouhý náznak. Nadechla se ho a čekala na víc. Měla cvičený nos; dokázal rozpoznat dřevitý papír od hadrového, anilinová barviva od rostlinných, ustálené foxing skvrny od vlhkého, houbového tónu živé plísně. Tohle vonělo ustáleně. To bylo aspoň něco.

Znovu je spočítala. Osm. Týchž osm, jež napočítala v neděli, jenže to počítání se stalo rituálem, nebo jeho začátkem. Sedm obálek a volný list, který ležel navrchu — ten, který přečetla, ten, který začínal bez začátku a uprostřed myšlenky se přetrhl, písmem krásným tak, jak písmo bývalo krásné, dokud se ještě vyučovalo jako disciplína.

Vyfotovala krabici shora, pak z každé strany, pak každou neotevřenou obálku zepředu i zezadu. Nenesly žádné adresy, jen písmeno *J* v pravém horním rohu, týmž rukopisem, s tím háčkovaným *J*, jaké školy učily zhruba do roku 1960. Věděla to, protože strávila úterní večer čtením o starém českém písmu na notebooku, v ponožkách u kuchyňského stolu, zají-dajíc to krekry, neboť nestihla večeři.

Znovu rozložila první dopis. Dobrý papír — ne hadrový, ale lepší než dřevitý, slabě krémový, snad zčásti lněný. Přiložila k němu lupu a naklonila list ke světlu: vlákna byla dlouhá a stejnoměrná, při otočení vystoupila linka ze síta. Komerční

zboží tedy, druh, jaký papírnický velkoobchod prodával na strojopisnou korespondenci v padesátých a šedesátých letech. Takový, jaký si písárka mohla odnést domů. To si zapsala.

Inkoust byl modročerný a velmi nepatrně se rozpíjel do povrchu, jak to dělává z pružného hrotu. Plnicí pero, ne kuličkové; kuličkové tvoří na koncích tahů kuličky. Každý dopis prozkoumá zvlášť. *Plnicí pero, modročerný inkoust. Porovnat se známými českými inkousty šedesátých let?* Podtrhla otazník a nechala ho zastupovat všechno, co zatím vědět nechtěla.

A pak tu byla tramvajenka.

Viděla ji v neděli, aniž ji vzala na vědomí — malý obdélník světle žlutého kartonu zastrčený mezi dvě obálky, potištěný plochou úřední typografií dopravního podniku: řada děrovacích otvorů podél jedné hrany, *Linka 9* nad nimi, sériové číslo a datum, které se pokusila přecíst a nedokázala, a slíbila si, že si je přečte pořádně později.

Později bylo teď.

Pinzetou ji přemístila na čistý papír vedle lupy. Datum bylo tištěné, což to mělo zjednodušit, jenže inkoust vybledl nerovnoměrně a poslední číslice letopočtu dělaly potíže. První dvě byly zřetelně 19, třetí 6. Čtvrtá byla 2, nebo 3, nebo snad i 1, ačkoli křivka proti jedničce mluvila. Vyfotografovala ji ze tří úhlů a na posledním snímku přeexponovala, dokud se číslice nevyjasnila: 1963. Opřela se.

Tak trochu doufala, že to budou čtyřicátá léta. Čtyřicátá léta by byla strašná a také, přiznávala si teď, bezpečně vzdálená. Nad čtyřicátými lety se dalo profesionálně truchlit a tím to nechat. Rok 1963 byl nepříjemný způsobem bližším. Rok 1963 ležel uvnitř paměti živých lidí. Ležel například uvnitř paměti hodináře ze dvora, jehož výkladec nesl nános přetírání ve čtyřech po sobě jdoucích odstínech úředně krémové.

1963 — *potvrzeno, tramvajenka, Linka 9*. Orámovala to.

Pracovala další hodinu, otevírala jednu obálku po druhé, v rukavicích vyjímala list, pokládala jej naplocho, četla jen tolik, aby potvrdila rukopis, pak jej znovu skládala a vracela. Nečetla pro smysl. Prováděla, namlouvala si, prvotní průzkum, tak jako u nově nabytého textilu — orientaci, nikoli rozbor. Pořizovala poznámky. Ještě nebyla zapletena.

Ta část byla lež a věděla to dost dobře na to, aby se s tím nepřela.

Slyšela ho dřív, než ho uviděla.

Schodiště bylo v rekonstrukci už deset dní. Pochopila to v abstraktní rovině, když v den nastěhování spatřila vývěsku přilepenou na panelu mosazných poštovních schránek, ale nepočítala s tím, co to znamená v praxi, totiž že od půl osmé ráno byl její byt zahalen do zvuků někoho, kdo metodicky rozebírá a znovu staví dřevěné schodiště, kolem něhož se právě teď točil celý její život. Tlučení. Čistý vysoký nářek elektrické pily, a pak, kupodivu, občas i ruční pila — poznala to podle jiného rytmu. Tu a tam dva tlumené hlasy, ačkoli většinou slyšela jen jeden.

Nepoznala ho. Každé ráno odcházela z bytu zabedněnou chodbičkou, kterou zřídili podél jedné stěny, kolem žluté pásky přetažené přes podestu, a všímala si náradí rozloženého v prvním patře s pořádkem, který ji překvapoval: dláta seřazená podle velikosti, vodováhy a úhelníky srovnané v zákrytu, zelená termoska. Ne to, co čekala, ačkoli by nedokázala říct, co vlastně čekala.

Našla ho na mezipodestě mezi druhým a třetím patrem, kde si zvykla každý večer zastavovat a fotografovat řezaný sloupek zábradlí, dokud nebude odstraněn — dobrý kus, stylizovaný tulipán, konec devatenáctého nebo začátek dvacátého století, zachránítejný, jak stále doufala, ačkoli do toho neměla co mluvit. Měla telefon v ruce a hledala úhel na kresbu dřeva, když ucítila, že je pozorována.

Seděl o schod výš, přes kolena měl položené prkno, za uchem tužku. Snad čtyřicet, snad o trochu víc. Tmavé vlasy šedivějící na skráních způsobem, který byl buď distingvovaný, nebo prostě jen tím, co se stává. Pracovní oblečení — tmavé kalhoty, plátěná košile s vyhrnutými manžetami — a vzezření muže, který se sám přerušil uprostřed myšlenky a teď se znovu nastavoval.

„Ten sloupek,“ řekla Eva, protože jí připadalo důležité ustanovit to rychle.

„Já vím.,“

„Fotografuji ho.“

„To vidím.,“

Spustila telefon. „Vy jste ten tesař?“

„Truhlář.,“ Opravil ji mírně, jako muž zvyklý, že ten rozdíl zůstává nepovšimnut. „Adam Beneš.“

„Eva Kratochvílová. Třetí patro.,“

„Ten byt, kde táhne.“

Podívala se na něj. „Vy víte, že tam táhne?.,“

„Lišta podél severní stěny nebyla nikdy pořádně usazená. Když je dobré světlo, tu škvíru je odsud vidět.“ Kývl ke zdi, úsporně, muž, který neplýtl gesty. „Dělám schodiště, ne lišty. Ale všiml jsem si. Je to studený byt.,“

Byl to studený byt. Namlouvala si, že je útulný po středoevropském způsobu — že jeho chlad je historický, a tudíž to

není její vina. Ze schodů to bylo zřejmě vidět.

„Ten sloupek,“ řekla a stáhla se na pevnější půdu. „Zůstává?,“

Podíval se na něj — skutečně podíval, tak jako se ona dívala na věci, s tíhou pozornosti za pohledem. „Rád bych. Klient chce tohle schodiště zrestaurovat, ne vyměnit. To je rozdíl.“ Odmlka. „Vy víte, že je v tom rozdíl.,“

„Jsem restaurátorka. Textil. Takže ano.“

To ho zřejmě uspokojilo. Sáhł si za ucho a přemístil tužku na schod vedle sebe, což neznamenalo nic konkrétního, a čehož si přesto všimla. „Fotografujete ho, protože—,“

„Dokumentace. Pro případ, že nepřežije.“ Slyšela, jak to dopadlo — slabě pohřebně — a dodala: „Zvyk.,“

„Beru.“ Zvažoval sloupek. „Přežije. Spoje jsou dobré, jen povrchové opotřebení. Někdo se nikdy nenaučil olejovat dřevo. Dost běžné.,“

Pomyslela na dopisy ve své tašce v muzeu. Pomyslela na pečlivou, věrohodnou polopravdu, kterou si nacvičovala přesně pro tento rozhovor, a rozhodla se vyzkoušet jednu její verzi.

„Můžu se zeptat — víte něco o záznamech k tomuhle domu? Historických. Zajímá mě původní stavba.“

Podíval se na ni s něčím, co tak docela nedokázala přčíst. Ne podezření. Spíš pohled muže, který zaznamenal změnu počasí a přizpůsobil se jí. „Proč?,“

„To schodiště,“ řekla, což bylo aspoň zčásti pravda. „Truhlářské práce. Jestli se někde zachovaly původní plány.,“

„Je tu městský archiv. U domu tohohle stáří se obvykle něco najde. Majitel by mohl mít i staré pozemkové záznamy, ačkoli majitelé tady kolem nejsou zrovna—“ Odmlčel se,

drobné pohnutí v koutku úst, které nebylo tak docela úsměvem. „Přítomní.“

„Ne,“ souhlasila. Majitel přítomen nebyl. Majitel posílal upozornění na inkaso.

„Zkuste archiv,“ řekl. „Jestli to myslíte vážně.“

„Myslím.“

Podržel ten pohled o chvíli déle, než věta potřebovala, což mohlo něco znamenat a nemuselo znamenat nic, pak znovu zvedl prkno a vrátil se k tomu posuzování, které přerušila. Pokládala rozhovor za skončený.

Stála o schod níž, chystala se pokračovat dolů, když řekl: „Sedmý schod.“

Zastavila se.

„Odspodu. Je to tady ta nejstarší věc. Dá se to vyčíst z opotřebení — stupně kolem něj vyměnili dvakrát, ale sedmý byl vždycky dost zdravý, aby ho nechali. Obvykle selžou nejdřív ty prostřední.“

Pohlédla dolů na schodiště. Odsud sedmý schod neviděla, jen šev tam, kde nová práce končila a začínala stará.

„Jak to poznáte?“

„Podle kresby. Podle druhu dřeva. Všechno ostatní je buk, pro to období standard. Sedmý je dub.“ Řekl to způsobem, jakým se konstatuje fakt, který už přestal překvapovat. „Někdo pro ten jeden schod změnil pravidlo. Nevím proč.“

Neřekla nic. Nebylo co říct, co by nebylo příliš.

Sešla dolů.

Toho večera seděla u kuchyňského stolu s tramvajenkou, notebookem a sklenkou vína, kterou si nalila a nevyčila, a

mapovala, co měla: dopisy, datum, jež tramvajenka stanovila, rukopis, chybějícího odesílatele, chybějícího adresáta, adresu, která byla její adresou, byt, který byl jejím bytem. M. a J. Stále přečetla celý jenom první dopis. Byla opatrná.

Otevřela rejstřík fondů městského archivu pro žižkovské obytné domy, 1905–1930. Dvořáková tam nebyla; zkusila jiný způsob psaní, pak starší název ulice, pak hledala podle čtvrti. Dům vyplul v jiné podsбірce: *stavební záznamy, bytové domy, žižkovský obvod, série C*. Fond neúplný — korespondence, inspekční zprávy, evidence obyvatel. Pročítala seznam. *Nájemní smlouvy 1920–1968*.

Zírala na ten řádek.

Mohla zajít do archivu. Mohla si vyžádat evidenci obyvatel a zjistit přesně, kdo bydlel ve třetím patře v roce 1963. Mohla přiřadit iniciálu ke jménu. Mohla najít M. Bylo to jednoduché; bylo to, co člověk dělá, když pátrá, místo aby byl jen opatrný.

Poznamenala si otevírací dobu. Úterý až pátek, devět až pět, po předchozí domluvě.

Zavřela notebook a seděla ve studené kuchyni s vínem a s krabicí od bot — přinesla ji zase domů, nedokázala říct proč, leda že nechat ji v laboratoři jí připadalo jako nechat cizí dítě v kanceláři — a myslela na sedmý schod. Dub mezi bukem. Dvakrát obestavěný a přesto sám sebe nikdy nenahrazený. Někdo se kdysi rozhodl, že tahle jediná věc stojí za zachování, a nezanechal vzkaz s vysvětlením proč, takže o šedesát let později seděl truhlář o schod výš a pojmenoval ho jako přeživšího.

Vzala telefon a dřív, než se docela rozhodla, vyfotografovala tramvajenku ještě jednou. Pak otevřela zprávy. V telefonu žádný Adam Beneš nebyl, protože neměla jeho číslo — což si uvědomila až poté, co mu už ten snímek chtěla poslat.

Odložila telefon.

Venku byl kaštan holý, jen tmavé větvení rozpažené proti oranžové, kterou město vrhalo do vlastního nebe, a za ním okno naproti přes dvůr, čtvrté patro, zevnitř osvětlené a neukazující nic, jako vždycky.

Chvíli ho pozorovala. Pak krabici přikryla a šla spát.

Kaštan v květu

Kaštan byl toho roku ve své štědrosti nesmyslný. Každá větev se naráz vrhla do květu, bílé svíce stály tak hustě a vzpřímeně, že se Marie, když v úterý ráno přecházela dvůr, zastavila a vzhlédla, což téměř nikdy nedělala. Vzhlédnout ve vnitrobloku znamenalo zachytit pohled paní Duškové na pavlači ve druhém patře, a z toho plynuly otázky na matčino koleno, nebo, ještě hůř, na páteční schůzi výboru. Ale strom o žádných výborech nevěděl. Prostě kvetl.

Ještě vzhlížela, když za sebou na dlažbě uslyšela jeho krok.

„Přijdete pozdě,“ řekl Jan.

„Už jdu pozdě.“ Nesklopila zrak. „Na žižkovské straně je to horší. Všechny stromy najednou.“

Postavil se vedle ní, tak blízko, že ucítla tu zvláštní směs jeho mýdla a vápenné omítky, která se mu natrvalo usadila v saku. Byl v domě už tři týdny, prohlídka se po stupních protahovala tak, že si Marie dávala dobrý pozor, aby je nepočítala.

„Moje teta říkávala, že kaštanový květ voní jako lékárna,“ řekl.

„Vaše teta měla pravdu,“ Tehdy sklopila oči a zjistila, že se na ni už dívá — okamžik toho druhu, který si bude muset

později, ve tmě, před spaním, přeřadit jinam. „Sedmý schod,“ řekla.

„Suchá hniloba. Možná ještě dva, tři., Měl tolik slušnosti, že to znělo trochu provinile.

„Tak tu budete celý červen.“

„Budu tu celý červen.,,

Přehodila si tašku na druhé rameno a vykročila k bráně. Připojil se k ní tím způsobem, který si za ty tři týdny osvojil: ne tak docela jako doprovod, ale nikdy ne tak docela jinak.

To odpoledne pili kávu nedaleko nakladatelství, kde přepisovala cizojazyčné smlouvy, nikdy neopravovala ideologické formulace a oběd jedla vstoje nad dřezem v kuchyňce za patnáct minut. Kavárna nebyla romantická. Byla malá a hnědá, říkus prohrával svůj spor se světlem a káva byla ta řídká, lehce připálená, jakou se nedalo sehnat nic lepšího bez tuzexových bonů a kontaktu na hotelovém konci Václaváku. Marie ji pila, jako by to bylo espresso.

Jan jí vyprávěl o domě — o stavbě z roku 1908, o původních rakouských specifikacích, o tom, jak inženýr dokáže ze střídání cihelných vrstev na východní zdi vyčíst hádku mezi architektem a stavitelem.

„To vidíte?“ zeptala se.

„Když člověk ví, co hledá.,,

„Co ještě vidíte?“

Zvažoval to. Měl ve zvyku věci zvažovat, než odpověděl, a to jí za ty tři týdny začalo připadat zároveň k zbláznění a naprosto spolehlivé. „Sedání východního pilíře. Tak třicet milimetrů. Staré, předválečné, teď už se nic nehýbe. A schodiště

— nejmíň tři různí truhláři, poznáte to podle profilu nášlapných hran. Nejhorší je práce z roku 1952. Zelené dřevo, dělal to někdo, kdo chtěl mít hotovo.,, Podíval se do šálku. „Vždycky se pozná, když měl někdo chut’ mít to za sebou.“

„Já přepisuju smlouvy,, řekla Marie, „na knihy, které nevyjdou tak, jak byly napsané, a opravit je nesmím.“

Bylo to víc, než obvykle řekla. Podíval se na ni, klidně.

„Otec měl papírnictví. Pardubice. Pera, papír, sešity. A vza-du knihy — ty, co se ve státních obchodech nedaly vždycky sehnat. Nebyl to politický člověk. Měl jen rád knihy.,, Otočila šálkem o čtvrt otáčky na podšálku. „Ted’ je tam potravinové družstvo. Prý jim to dobře jde.“

Jan neřekl nic. To už věděla, že jeho mlčení nejsou prázdná místa, ale konstrukce, něco, co se za očima staví.

„Tohle jsem říkat neměla,, řekla.

„Měla byste smět říct, co chcete.“

„Ano,, řekla Marie. „Já vím.“

Venku zaskřípěla za rohem tramvaj v té tónině, jakou pražské tramvaje mívaly — nižší než tramvaje v Pardubicích, jaksi odevzdanější — a oni seděli s tím vědomím mezi sebou: s tou věcí, kterou by člověk neměl být nucen smět vyslovit, a se vzdáleností od ní k té věci, kterou vyslovit směl, a s kávou, která v obou šálkách chladla.

Za časného večera došli k řece, což nebylo naplánované, nebo to nenaplánoval nahlas ani jeden z nich, což je možná totéž. Nábřeží bylo v červnu pěkné, v tom šikmém vodorovném světle, v němž i beton vypadá provizorně, jako by ho šlo

spláchnout. Studenti seděli podél zdi nábřeží. Jakýsi stařec krotil teriéra na nepravděpodobně dlouhém provázku.

Jan koupil u stánku, který páchl naředěnou esencí, dvě zmrzliny a jednu jí podal, aniž se ptal, co by chtěla. Citronovou. Jinak by si ji byla nevybrala.

Seděli nad vodou a ona se dívala, jak se on dívá na řeku, protože tak se teď na něj dívala — pozorně, když věřil, že hledí jinam.

„Vyprávěj mi o tom inženýrství,“ řekla.

„Co o něm?“

„Mluvíš o domech tak, jak myslím, že o jiných věcech nemluvíš. Kde to začne?“

Chvilí mlčel — konstrukce, ne prázdno. „U dědova stavení na Moravě. Trhlina ve sklepní zdi. Každé jaro ji zaléval cementem a každý podzim se vrátila. Bylo mi devět, deset. A pořád jsem si říkal: něco tu trhlinu dělá. Něco pod tím. Ta trhlina není ten problém.“ Odmlčel se. „Nejspíš jsem byl nesnesitelné dítě.“

„To jsi byl,“ souhlasila.

Zasmál se — opravdovým smíchem, krátkým, vyrval se z něj překvapením — a ona cítila, jak jí to klesá kamsi do usazeného tepla.

Vyprávěla mu o přepisování. Ne to, co přepisuje, ale ten úkon: jak některé věty dopadají na klávesy s jakousi mrtvostí, ty oficiální, psané výborem, a jak tu a tam v cizích textech — v němčině, ve francouzštině — projde věta, v níž se někdo zjevně pokusil říct něco pravdivého. „Nad těmi zpomaluju,“ řekla. „Bezděky. Ruce se mi prostě zpomalí, jako by si to chtěly zapamatovat.“

„Zkoušel as někdy —,“ Zarazil se.

„Psát? Ne.“ Dojedla zmrzlinu. „Jednou. Ve škole. Učitelka řekla, že to slibuje, a že bych to měla rozvíjet pro školní časopis. Pak viděla můj posudek a navrhla mi místo toho, abych se stala velmi dobrou písáčkou.,, Řekla to bez hořkosti, protože měla léta na to, aby si to zařadila pod prostý tvar světa, což není totéž co hořkost. „A jsem velmi dobrá písáčka.“

„To ti věřím.,, řekl Jan.

Pod nimi plynula Vltava k jihu s naprostou lhостejností, jak to dělala mnohem déle než kaštan nebo požadavky státního školství.

Vraceli se pomalu podél nábřeží a kdesi na něm — nikdy potom by nedokázala přesně určit kde — přestali říkat vy a začali si tykat. Stalo se to uprostřed věty o tom, jestli ta zmrzlina vůbec byla citronová, nebo jen citronu blízka, a ani jeden z nich to nezmínil, a tak se to stalo skutečným.

Na konci nábřeží řekl Jan: „Naše rodina ode mě jistý věci očekává. Tak nějak tímhle směrem.“ Mávl rukou k městu, k budoucnosti, k celé té krajině úctyhodných očekávání. „Nic to není. Nevšímám si toho.,, Řekl to se sebejistotou muže, kterého ještě nedonutili pochopit, že to něco je.

Marie se zadívala na poslední světlo na vodě. „Samozřejmě,“ řekla.

A to bylo všechno. Rozloučili se na tramvajové zastávce, aniž padlo cokoli, co by se dalo později proti jednomu z nich použít. Nasedla na jedenáctku. On zvedl ruku jako muž, který by s ní byl raději udělal něco jiného, a pak si to rozmyslel.

Jela domů přes Žižkov a nedívala se na nic.

Tu noc, u kuchyňského stolu, zatímco matka v sousedním pokoji spala tím zvláštním spánkem ženy, která se s věcmi smířila, vzala Marie dva listy papíru a své nejlepší pero — ne psací stroj, na tohle nikdy psací stroj — a psala.

Psala rychle, jak psávala jen tehdy, když nepsala nikomu, což byl odjakživa stav veškerého jejího psaní. Vylíčila to odpoledne, jako by někomu, kdo tam nebyl, což bylo dost přesné, neboť tam nikdo nebyl tak, jak to potřebovala. Psala obezřetně a potom bezhlavě, a tu bezhlavou část přeškrtnla, a napsala ji znovu obezřetněji, a pořád byla bezhlavá.

Složila listy, aniž si je přečetla celé, a vložila je do obálky označené jediným písmenem, rukou rozvážnější než tou všednodenní, adresované někomu, kdo neměl adresu, kterou by si kdy zapsala — v žádném světě, v němž žila. Položila ji dozadu do zásuvky.

Šla si lehnout a dlouho ležela a dívala se na hnědý kruh, který lampa vypálila do omítky nad hlavou — uhelné teplo, celé roky ho — a myslela na trhliny a na to, co je pod nimi, a na rozdíl mezi tím, co se hýbe, a tím, co se usadilo dávno a prostě tam je.

Venku, na dvoře, stály ve tmě bílé svíce kaštanu.

Můj milý —

Vylíčím Ti dnešní den, protože ho nemám komu jinému vylíčit, a protože když ho nezachytím, rozplyne se v onom soukromém archivu, kam putují nejlepší odpoledne a odkud se už nikdy nevracejí celá.

Ten strom je nerozumný. Možná sis všiml. Takový rozkvět je téměř aktem útoku — nikoho se neptá na svolení, prostě se vnucuje, celý naráz, bílý a vzpřímený v teplém vzduchu. A pořád si říkám: copak neví,

že věc smí být krásná jen přesně tu dobu, která je jí vyměřena, načež se od ní očekává, že se stane něčím užitečným? Stínem, dejme tomu.

Měli jsme příšernou kávu. Zaznamenávám, že ta káva byla opravdu velmi špatná a že jsem ji pila, jako by to byla nejlepší, jakou jsem kdy ochutnala, kvůli společnosti — a ta společnost byla toho druhu, která mění špatnou kávu v takové odpoledne, jež si o půlnoci žádá dva listy papíru a nejlepší pero.

Dnes ses zasmál. Ano, zasmál; nebudeš si to pamatovat, nejspíš se směješ často. Ale ten jeden smích si v řečeném archivu uchovám velmi dlouho. Byl krátký a zaskočil Tě. Nejradyji mám smíchy, které překvapí toho, kdo se směje.

Řekl jsi na nábreží, že Tvoje rodina od Tebe jistě věci očekává, tím či oním směrem. Řekl jsi to tak, jak se zmiňuje o počasí. Je Ti šestadvacet, jsi ve své práci velmi dobrý, pocházíš ze správného druhu rodiny v každém směru — a já myslím, můj milý, že jsi nikdy nemusel nosit v posudku nic jako kámen v kapse, a tak ještě neznáš jeho tíhu. Co je pro Tebe počasí, je pro někoho jiného geologie.

Tohle není výčitka. Tohle jsem jen já, tady, u stolu, s perem, jak se rozhoduji, jestli se mám bát.

Řeka byla krásná. Ty rozumíš domům a já rozumím větám, a dohromady bychom snad uměli sestavit jeden celý způsob, jak číst město. Ta zmrzlina rozhodně nebyla citronová. Byla to citronu blízká ctižádost, a tu snahu uznávám.

Zbytek nepopíšu, protože popsat ho by znamenalo udělat z něj věc, která se už stala, a právě teď se ještě děje — tady uvnitř, v pokoji, na který si dávám velký pozor, abych se nedívala přímo.

Tvoje, nebo aspoň v jakémkoli tvaru toho slova, který mi ještě zbývá —

M.

V zásuvce, pod perem, pod třemi měsíci ústřížků z lístkového sešitu a vstupenkou z Divadla na Vinohradech, kterou si schovala z důvodu, jež nebyla ochotna zkoumat, ležel dopis složený ve své tmě.

Dole kaštan kvetl dál.

Ještě dvanáct dní, psalo se v knihách — víc času Ti rok s kaštanem v plné svíci nedal, a pak se z něj stal stín a od Tebe se očekávalo, že budeš za stín vděčná. Bude, pomyslela si. Bude.

Ale ještě ne.

Pan Šťastný vzpomíná

Hodinářství zaujímalo přízemí východního křídla domu, vmáčklé mezi zamčenou kolárnu a dveře, které nikdy nikdo nepoužíval. Štít — HODINÁŘSTVÍ Š. — byl malovaný po starém způsobu, zlatě na černé, ale zlato vybledlo do barvy slabého čaje. Eva kolem něj prošla šestkrát, než si všimla, že je otevřeno.

Všimla si kvůli vůni. Jak tak stála na dvoře onoho šedivého listopadového úterý a dívala se, jak kaštan na dvoře pouští poslední listí, zachytila ji škvírou ve dveřích: strojní olej a pod ním cosi staršího, cedr nebo santal, suché teplo místnosti, kterou po desetiletí vyhřívalo totéž tělo. Dveře byly pootevřené. Strčila do nich.

Krám byl velký jako prostornější spíž. Podél dvou stěn se táhly skleněné vitríny a v nich hodinky ve všech stavech života i smrti. U pracovního stolu, pod lupovou lampou onoho druhu, který všechno činí podobným chirurgickému výkonu, seděl muž sehnutý nad čímsi příliš drobným, aby to bylo k zahlédnutí. Bylo mu přes osmdesát — přesněji to odhadnout nedovedla — a měl tu hutnost, jíž někteří staří řemeslníci na-

bývají, jako by je léta spíš slisovala, než vyhloubila. Nevzhlédl.

„Moment,, řekl.

Eva čekala ve dveřích. Lampa vrhala svůj kužel světla; všude jinde ležel útulný přítmní místa, které nikdy tak docela nedospělo do tohoto století. Hodiny na stěnách nebyly na ozdobu. Tikaly, jedny mimo druhé, tiché nepravidelné počasí vteřin.

„Promiňte, že ruším,“ řekla, když se onen moment protáhl do čehosi bližšího třem minutám.

„Vy jste ze třetího patra.,“ Odložil cosi, co se ukázalo být nepokojem, a podíval se na ni. Oči měl bledé, vymyté modři starých džínů, a docela bdělé. „Ta restaurátorka. Nováková se o vás zmínila, když si stěžovala na lešení.“

„Kratochvílová,, řekla Eva. „Eva.“

„Šťastný.,“ Jméno nabídl bez ironie, což byla ironie sama o sobě — *šťastný* znamenalo šťastný, požehnaný osudem, a slušelo mu nic víc než komukoli jinému. „Co chcete? Hodinky ne. To byste byla zaklepala důrazněji.“

Nacvičila si cosi jemnějšího, ale krám jako by z toho strhal veškerou vycpávku. „Našla jsem v bytě dopisy. Za zdí. Staré — z roku 1963, myslím. Podepsané M. Adresované J. Chci vědět, kdo tam bydlel.,“

Cosi mu přeběhlo přes tvář. Ne překvapení — cosi rozvážnějšího než překvapení. Sáhl kolem nepokoje, vzal malý šroubovák, jednou jím protočil mezi prsty, odložil ho.

„Sedněte si,“ řekl a kývl ke stoličce u druhé vitríny.

Sedla si. Dřevo bylo hladké osmdesáti lety jiných, kdo na něm sedávali.

„Hrubovi,, řekl. „Třetí patro, celou dobu, co jsem tu vyrůstal. Matka a dcera. Paní Hrubá — ta matka — drobná žena,

velmi korektní, vždycky s nákupní taškou. Dcera —“ Odmlčel se, zase protočil šroubovák. „Dcera byla Marie.,“

To jméno se v místnosti usadilo jako klíč, který nachází svůj zámek.

Eva uchovala tvář klidnou. Té kázni se naučila za léta sklánění nad poškozenou látkou — věnovat pozornost bez reakce, protože reakce rozhýbává vzduch a vzduch je proti starému vláknu poškozením. „A byl tam nějaký mladý muž? Tehdy?“

„Byl tam jeden mladý muž.,“ Řekl to obezřetně. „Tak kolem třiašedesátého. Přišel prohlédnout schodiště. Ten typ znáte — upravený, vážný. Inženýr.“ Vyslovil to po staru, tři čisté slabiky úcty. „Bylo mi patnáct a připadal mi nesmírně dospělý. Slyšel jsem vždycky jen křestní jméno. Jan. Příjmení jsem nikdy nezaslechl.,“

„Jan,“ opakovala Eva.

„Zprvu jezdil na kole, pak přestal. Předpokládal jsem, že si půjčil vůz od kolegy.,“

Zaznamenala tu neurčitost, tu obezřetnost do ní složenou, a neřekla nic. Z dlouhé praxe s křehkými věcmi věděla, kdy naléhat a kdy nechat vlákno odpočinout.

„Chodívali spolu na procházku přes dvůr,“ řekl Šťastný. „Večer. Docela všedně.,“ Drobná suchá pauza. „Jenže všední lidé si nedávají tolik práce, aby vypadali všedně.“ Mrkl na ni a v tom pohledu byla přesnost, kterou poznávala — tady byl ještě někdo, kdo si také všímal a kdo si všímal už dlouho. „Do podzimu byla zase sama.,“

„Víte, co se s ní stalo? Po tom bytě?“

„Odešli v osmašedesátém.,“ Pauza, která mohla obsahovat mnoho, nebo nic. „Slyšel jsem, že se vdala. Za nějakého Mareše, Mareška — nemohl bych na to přísahat. Byl jsem na vojně.“ Zvedl ze sametového tácku jedny hodinky, prohlédl si je-

jich zadní víčko, aniž je otevřel, odložil je. „Zdála se být člověkem, který by si nějak poradil.“

To slovní spojení *nějak poradil* odvádělo v té větě pěkný kus práce. I to Eva poznávala.

Na dvoře byla zpátky o patnáct minut později, zápisník otevřený na stránce, kde stálo jen *Marie Hrubá / Jan (inž.) / podzim '63 / odešli '68 / Marešová?* — a pak řádka pomlček tam, kde měl být zbytek — když zaslechla onen nezaměnitelný zvuk, jak někdo dělá cosi správně s dlátem.

Linul se ze schodiště, kde Adam Beneš strávil dva dny obnovou zábradlí ve třetím patře. Eva s ním promluvila přesně dvakrát. Jednou, když jí oznámil, že nosnost původního dubu je stále dostačující, tónem, který naznačoval, že se na to ptala, což se nestalo; a podruhé, když mu podala nesprávnou palici a on řekl jen *tu druhou*, čímž ji nejasně pokáral. Byl to muž, který zabíral prostor bez poznámek — což si prozatím založila buď jako velmi klidný, nebo velmi uzavřený, a dosud neměla příležitost rozhodnout, které z toho.

Vešla.

Klečel na okraji odpočívadla a usazoval nový sloupek do jeho lůžka, pracoval s úspornou trpělivostí někoho, pro koho je obtížnost úkolu prostě jen ten úkol. Všimla si během těch posledních týdnů, že nikdy nepoužívá víc síly, než dřevo žádá. Byla to vlastnost, kterou spojovala spíš s chirurgy než s truhláři, ale tady byla.

„Musím se vás na něco zeptat,“ řekla.

Sedl si na paty. Měl tvář, která se lépe četla z odstupu — na tři metry se rozjasňovala v cosi výmluvného, co blízkost

jen komplikovala.

„Stavební dokumentace,, řekla. „Kde byste hledal — kdo bydlel v bytě v roce 1963?“

„Městský archiv, nebo obvodní matrika,, řekl bez váhání. „Žižkovské záznamy jsou většinou zkatologizované. Byly, když jsem se naposledy díval.“ Otřel si ruce o hadr u pasu. „Po čem vlastně jdete?,,

Zvažovala, kolik mu má dát. Neřekla o těch dopisech nikomu. Nebyly to tak docela tajemství; byly to břemeno, jehož se ujala, zodpovědnost, o niž nežádala a kterou neměla chuť předávat dál. Podívala se na Adama Beneše, s pilinami na předloktí a nepředstíranou pozorností ve tváři.

„Ta žena, co bydlela v mém bytě v třiašedesátém,“ řekla. „A muž, se kterým se scházela. Myslím, že teď mám její křestní jméno. Marie Hrubá,,

„Šťastný.“ Nebyla to otázka.

„Vy jste věděl, že to bude vědět?,,

„Je tu od dob, kdy ta čtvrt' ještě neměla slovo pro to být v módě. Ptám se ho na věci už dva měsíce.“

Odmilka. „Na jaké věci?,,

Adam kývl k zábradlí. „Tenhle dub pochází z pily ve Vysokanech. Zrušené od sedmasedmdesátého. Ale letokruhy mi prozradily, kde byl řezán, a Šťastný to místo znal, protože jeho otci kdysi spravovala hodinky majitelova žena.“ Nabídl to prostě, fakt o tom, jak věci souvisejí, bez jakéhokoli lesku. „Je to dobrý zdroj. Pokud umíte čekat, až materiál promluví,,

„Něco zatajil,“ řekla Eva. Byla si tím jistá už při přechodu dvora a teď, když slyšela sama sebe to vyslovit, byla si tím jistá ještě víc.

Adam to přijal bez překvapení. „Řekl bych, že ano. Měl na to osmdesát let cviku. Je v tom velmi dobrý,,

Přistihla se, aniž to tak docela zvolila, jak se opírá o stěnu odpočívadla — ne pohodlně, ale méně ve střehu. „Zabýval jste se někdy tím domem samotným? Kdo ho postavil, co se měnilo —“

„Mám na to složku.,,

„No samozřejmě.“

Pohlédl na ni ostře a na okamžik si pomyslela, že to přehnala — příliš mnoho, příliš brzy — a pak viděla, že se necítí dotčen, ale je na pokraji čehosi blízkého pobavení.

„Je velmi přehledná.,, řekl.

„Pochopitelně.“

To pobavení nakrátko vyplulo na povrch jako skutečný úsměv — malý, suchý, pryč skoro dřív, než se objevil. V nízkém světle schodiště to jaksi proměnilo ráz toho listopadového odpoledne. Eva se zadívala na zábradlí.

„Můžu tu složku vidět?,, řekla.

„Když mi ukážete ty dopisy.“

O žádných dopisech se nezmínila. Pohlédla mu do očí.

„Neřekla jsem dopisy.,,

„Šťastný mi ráno, když jsem přišel, řekl, že je něco schované ve zdi. Že se nějaká žena ze třetího patra vypytavala na staré nájemníky.“ Pauza. „Domyslel jsem si to. Jestli se pletu —,

„Nepletete.“ Slyšela sama sebe a byla tím nejasně zaskočená — tou lehkostí, tou nepřítomností toho reflexu hromadit a chránit, v němž žila celých osm měsíců. „Krabice od bot, za podlahovou lištou. Dopisy, všechny z třiašedesátého. Všechny jednou rukou. Žádný z nich nedeslaný.,,

Chvíli mlčel. Díval se na schodiště místo na ni — na oblok schodišťové šachty, na ohmataný okraj zábradlí, na sedmý schod s jeho novým dřevem dosud nesladěným se starým.

Sledovala, jak to vstřebává tím způsobem, jakým vstřebává konstrukční problém, od základů nahoru.

„Lišta na východní stěně,“ řekl.

„Ano,“

„Říkal jsem si o ní svoje. Je tam záplatovaný úsek, starší práce, ne v dobovém duchu. Připisoval jsem to nájemníkovi, co spravoval vlhkost.“

„Nájemníkovi, co spravoval vlhkost krabicí od bot plnou dopisů.,“

„Lidi,“ řekl s konečností, která obsahovala všechno, co je na nich špatné a zajímavé.

Složku přinesl dolů v pět, po dvaceti minutách, kdy se nad ní na schodech balilo náradí. Byla to pořádná složka, tlustá, ten pálenooranžový karton, jaký se sehnal v papírnictví. Na hřbetním štítku stálo DVOŘÁKOVA 14, tužkou, úhledně.

Eva uvařila kávu v moka konvičce, kterou si přinesla ze starého bytu — jediný kus domácnosti, který si ponechala bez rozpaků — a rozložila složku na kuchyňský stůl vedle svého vlastního zápisníku.

Dům vyrostl v letech 1907 a 1908, postavil ho muž jménem Chaloupka pro obchodnickou rodinu, která ho v roce 1923 prodala. Adam měl stavební dokumentaci, původní specifikaci schodiště, okopírovanou kupní smlouvu. Na zvláštním listě, jeho vlastní rukou, běžela chronologie konstrukčních změn: 1934, dvorní zeď; 1952, zřízena společná prádelna; 1971, prádelna zrušena; 1989, přestavěné průčelí hodinářství.

Eva se podívala na rok 1952 a pomyslela na společnou prádelnu a na Marii Hrubou, jak nosí prostěradla čtyři patra dolů

a zpátky nahoru mokrá.

„Tohle., Dotkla se jedné řádky. „Schodiště. 1963, *zadán inspekční posudek*. Kým?“

„Bytovým odborem. Standard — každých zhruba deset let prováděli na předválečných schodištích posouzení nosnosti, aby ospravedlnili, jestli je zachovat, nebo vytrhat., Studoval ten záznam. „Je tam spisová značka. K samotnému posudku jsem se nedostal.“

„Ale inspekce v třiašedesátém by si vyžádala, aby někdo přišel a provedl ji.,,

Podíval se na ni. „Statik.“

„Jan.,,“ řekla.

Za kuchyňským oknem se dvůr modřel do šeda soumrakem. Kaštan stál teď holý, jeho větve měly proti večeru poctivější tvar — konstrukci, nikoli ornament. Dole, skrz sklo hodinářství, stále hořela lupová lampa.

Eva si dolila šálek. Adam nakreslil tužkou vedle řádky z roku 1963 malou šipku — ne pro sebe; viděla, že je míněna pro ni, *tady se setkávají, tady to začíná* — a měla ten zvláštní pocit, že jí cosi podávají s péčí, tak jak člověk podává dokument, o němž si myslí, že ho někdo bude potřebovat, dosud si nejist, zda má pravdu.

„Obvodní matrika vede záznamy o nájemnících,“ řekl. „Rejstříkované. Když máte příjmení —,“

„Hrubá.“

„Můžu se podívat v pondělí. Stejně do archivu jdu, kvůli jednomu dodacímu listu.,,

Neřekla *nemusíte*. Tohle nebyl muž, který by říkal věci, jež nemyslí vážně.

„Půjdu s vámi,“ řekla místo toho. „Pokud to —,“

„Dobře,“ řekl. To slovo se mezi nimi usadilo beze vší tíhy a bylo to to pravé slovo a ani jeden z nich s ním nic neudělal, což bylo také správné.

Lampa v okně hodinářství zhasla.

Na dvoře kaštan držel větve vzhůru proti posledku šedi, tvar čehosi, co se vztahuje — ačkoli to byl jen strom a jen podzim a na té hodině nebylo vůbec nic neobvyklého.

Černá Tatra

Tatra stála u obrubníku, jako stojí jistí muži ve dveřích — ne tak zaparkovaná, jako spíš postavená, zabírající z tohoto světa víc, než vyžadovaly její rozměry. Černá. S dlouhým čenichem. Chromovaná lišta zachytávala zářijové slunce a vracela je zpátky bez tepla. Marie ten vůz viděla už dvakrát předtím, po každé z protějšího chodníku, a oba ty časy věděla — tím způsobem, jakým člověk ví věci, které by raději nevěděl —, čím je.

Šla zrovna do nakladatelství. V úterý chodila vždycky touhle cestou — dolů Chelčického, přes park, vlevo na rohu, kde se lípy skláněly přes železné zábradlí. Přidalo jí to čtyři minuty. Věděla naprosto přesně, proč si je přidávala, a až do tohoto konkrétního úterý ten důvod příliš zblízka nezkoumala; teprve když zahrnula za roh a uviděla Tatru a pak Jana na schodech.

Nevšiml si jí. Díval se zpátky ke dveřím — k uličním dveřím domu, toho dobrého domu, toho s výtahem a čistou omítkou, takového domu, kde mívají byty lidé z okresu. Stál k ní zády. Měl na sobě tmavé sako, to dobré, a stál v nehybnosti, kterou Marie ihned poznala: v nehybnosti muže, jehož pozoruje někdo, komu se chce zalíbit.

Dveře se otevřely. Sešel po schodech jeho otec.

Marie soudruha Vávru st. nikdy nepotkala, ale znala ho stejně, jako znala ten vůz — z jistoty, která se sama bez pozvání poskládala. Vysoký. Šedivý na spáncích. Vzezření muže zvyklého na to, že místnosti při jeho vstupu utichají. Něco řekl a Jan otočil hlavu tím rychlým, pozorným způsobem muže přijímajícího pokyn, a otec mu nakrátko položil ruku na rameno — ne z náklonnosti, něco architektoničtějšího, věc usazenou na své místo — a jednou kývl.

Marie šla dál. Zastavit se bylo horší.

Prošla dost blízko, aby viděla zadní sedadlo: aktovku, složené noviny. Vůz měl tu zvláštní vůni, jakou mívají úřední auta, anebo si to možná jen představovala — benzin a čalounění a důsledky. Dívala se přímo před sebe a na dalším rohu zahrnula.

Ruce, jak si všimla, měla docela pevné. Její tělo jí odjakživa umělo dovedně lhát.

Oběd snědla na schodech v nakladatelství, protože jídelna byla plná a hlučná a ona neměla chuť na tu osamělost, kterou by zakusila vsedě mezi lidmi. Chleba a holubi za zašpiněným oknem, a uvažovala — s tou metodickou pečlivostí, kterou si obvykle schovávala na chyby v korigovaném rukopise — o tom, co viděla.

Tatra nebyla nová informace. Jan jí o ní pověděl ve druhém červencovém týdnu, s tou sebeironickou něhou, jakou lidé používají pro věci, které je trochu zahanbuje milovat. *Otcovo auto, tři a šedesátka, starý je na ni strašně pyšný. Jednou jsem v ní jel a — a tam se zarazil, zachytil se, zrozpačitěl. Zasmála se a on se*

zasmál a vůz tehdy neznamenal nic než podrobnost z jeho života, malý důkaz, že se učí poznávat jeho povahu.

Ted' znamenal něco.

Tatra 603 nebyla věc, kterou si člověk koupí. Byla to věc, která se vám udělila, a to udělení bylo měřítkem vašeho postavení, a vaše postavení nebylo soukromé, nýbrž stavbou, kterou budovalo a udržovalo neustálé stranické posuzování vaší ceny, vaší spolehlivosti a spolehlivosti všech, kdo k vám byli připoutáni. Nebyla to složitá myšlenka. Tak prostě věci byly, a vědět, jak věci jsou, byla gramotnost, kterou si lidé jako Marie — dcery obchodníků, nositelky posudků s nesprávnými záznamy — osvojovali brzy a udržovali ostrou.

Vzpomněla si na to umístění, o němž se zmínil v srpnu, tím nedbalým způsobem, jakým se zmiňoval o věcech, u nichž ještě nebyl rozhodnut, co k nim má cítit. Nějaký stavební projekt; tak úplně to nesledovala. Pozorovala, jak se mu pohybovaly ruce, když mluvil o inženýrství, jako by tu věc stavěly už v okamžiku, kdy ji popisoval, a na podrobnosti se neptala. Byla příliš zaneprázdněna tím, že ho milovala, než aby pořádně poslouchala — což bylo, pomyslela si, snad to nejměšťáčetší, co kdy udělala.

Dojedla chleba. Holubi obstarávali na římse své naléhavé, bezúčelné záležitosti.

To, co toho rána viděla, byl muž přijímající svou budoucnost.

Helenu Stejskalovou nikdy nepotkala. Viděla ji jednou — fotografii, kterou přes stůl v nakladatelství podala kolegyně, jež takové věci sbírala, jako jiní lidé sbírají povětrnost, žena, kte-

rá věděla, které rodiny stoupají, a pokládala za svou věc to říkat. *To je ta Stejskalová. Z okresu. Prý je slíbená nějakému Vávrovi.* Fotografie byla malá a trochu přeexponovaná: světlollasá mladá žena s pečlivými nehty a pečlivým límečkem, s vyrovnaným pousmáním někoho, kdo chápe, že být viděna je součástí práce. Marie se na ni dívala přesně tak dlouho, jak bylo přirozené, a pak ji vrátila a řekla cosi o tom, že musí přepsat stránku s obsahem.

To příjmení teď znala způsobem, jaký jí fotografie nedala. *Slíbená nějakému Vávrovi.* Kolegyně to pronesla tónem, jakým se ohlašuje věc už vyřízená — taková dohoda sepsaná a načrtnutá dávno předtím, než byla jedna či druhá strana dotázána, ono spojení napůl předpokládané všemi kolem nich. Dva lidé, kteří se znali léta tím způsobem, jakým se jistí lidé znají léta: tytéž události, tatáž oběžná dráha.

Helena nebyla, přiměla se Marie uznat, s pečlivostí, která jí něco stála, špatný člověk. Fotografie vám nemohla povědět nic takového a ona nebude předstírat, že ano. Žena na ní prostě vypadala jako přesně ten druh ženy, jaký měl v Janově životě existovat — žena zaujímající postavení, které bylo vyměřeno a vykolíkováno dávno předtím, než Marie Hrubá se svým posudkem zakopla do dvora domu Dvořákova 14.

Marie vstala a oprášila si z sukně drobky. Odpolední směna začínala za jedenáct minut. Vedoucí písárka označila tři oddíly k přesázení a zářivka nad jejím stolem vydávala svůj slabý zvuk, jako otázka položená v jazyce, kterým téměř mluvila.

Znala obrysy toho, nač se dívala. Věděla to od července, kdesi pod tou částí sebe, která byla zaneprázdněna tím, že byla šťastná.

Dopis napsala toho večera u kuchyňského stolu, zatímco matka spala. V bytě bylo velmi ticho. Z okna viděla okno ve čtvrtém patře naproti přes dvůr, to okno, které začala bezděčně pozorovat a v němž se některé večery rozsvěcelo světlo. Dnes v noci bylo tmavé.

Psala bez zastavení, jako psávala vždycky — jako by pero bylo o půl kroku před ní a nacházelo větu dřív, než věděla, že ji potřebuje.

Můj milý —

Už týdny se snažím najít způsob, jak tohle začít, a místo toho pořád nacházím jen to, že nejsem připravena. Nedovedu se rozhodnout, jestli je to zbabělost, nebo upřímnost, a tak jsem se rozhodla, že na tom nezáleží. Napíšu to a zjistím to potom.

Dnes jsem viděla otcův vůz. Tu Tatra. Popsal jsi mi ji v červenci a já tehdy nechápala, co znamená, že ji popisuješ právě mně — ne co ten vůz znamená tobě, ale co znamená, že to vyprávíš dívce, která v takovém autě nikdy neseseděla a neuměla by. Dával jsi mi darem ten malý oštych z toho, to mít-to-rád-navzdory-sobě. Milovala jsem tě za to o trochu víc a neřekla nic.

Přemýšlela jsem o tom celý den. Tatra není jenom auto a tvůj otec není jenom otec a to umístění, o němž ses v srpnu zmínil, není jenom kus práce. Neříkám ti nic, co bys už nevěděl — víš to mnohem lépe než já; žiješ uvnitř toho. Ale nemyslím, že jsi to už pochopil ve spojení se mnou.

Tvůj posudek je čistý. Pocházíš ze správné rodiny, pracoval jsi pod správnými muži, sedával v správných místnostech a říkal v nich správné věci. To není nic. Je to dílo celého života, tvého otce a tvé společně, a

v povaze takového díla je, že se může docela náhle rozpadnout, jediným spojením, které nezapadá.

Vím, co stojí v mém posudku. Vím, jakou má otcův obchod cenu v té knize, kterou si vedou. Vím to od svých sedmnácti let, kdy jsem seděla naproti přes stůl a muž s razítkem mi vysvětloval, že univerzita mě v tuto chvíli nemůže vzít v úvahu — dvakrát, a oba ty časy hlasem té nejdokonalejší rozumnosti, jako by mi sděloval, že možná bude pršet. Nosím ten posudek v hlavě, jako ty nosíš v hlavě výkres. Vím přesně, kde je slabý.

Bude ti dána budoucnost a ta budoucnost má tvar, který byl rozhodnut dřív, než jsi znal mé jméno. Nezlobím se kvůli tomu. Říkám ti, co vidím, protože se bojím, že ty — který jsi dobrý a který věříš ve věci s vírou, jež mi připadá zároveň půvabná i děsivá — si budeš myslet, že láska je dostatečná stavební konstrukce pro břemeno tohoto druhu.

Bojím se, že se mě pokusíš unést a že to, co povolí, nebudu já.

Tento dopis si ponechávám. Nevím, co jiného s ním dělat. Ve čtvrtěk přijdeš na dvůr a zaklepeš a já otevřu dveře a budeme pít čaj a já se budu dívat na tvé ruce na šálku a myslet si, že tě chci přestat vidat tento okamžik a že tě chci vidat po zbytek života, a že obojí nemůže být pravda, a přesto nějak je.

Říkám jenom tohle, můj milý, že ta váha je skutečná. Znáám ji déle než ty. Snažím se rozhodnout, co je s ní správné udělat.

— M.

Vysušila stránku pijákem a složila ji. Nečetla ji znovu. Vložila ji do obálky, kterou nenadepíše a neodešle, a chvíli ji podržela v obou dlaních — její váhu, která nebyla ničím, sedm nebo osm gramů papíru a inkoustu — a pak ji položila na stůl a dívala se na ni.

Světlo v okně ve čtvrtém patře se rozsvítilo, zatímco psala. Až teď si toho všimla.

Pozorovala je, aniž se pohnula. Po chvíli zhaslo a dvůr byl tmavý a ona seděla dál sama s dopisem a s obrysem rozhodnutí, které si ještě nedovolila učinit.

Co říkají záznamy

Archiv voněl vším, co čas dělá s papírem: pod prachem se táhla nenápadná sladkost, ten pach, jaký staré knihy přijmou ve chvíli, kdy o nich přestanete uvažovat jako o knihách a začnete je vnímat jako předměty. Evě to bylo příjemné. V muzejní restaurátorské dílně strávila dost let na to, aby pro ni ten pach už neznamenal rozklad. Znamenal tu zvláštní trpělivost, jakou křehká věc vyžaduje, než vám cokoli prozradí.

Měla notebook, blok, termosku s kávou, která byla před hodinou lepší, a čtečku mikrofilmů, kterou ji archivář naučil zakládat s jemnou povýšeností muže přesvědčeného, že ji rozbije. Nerozbila ji. Byla tu od devíti.

Domovní záznamy pro Žižkov nebyly ani úplné, ani souvislé, což byla svého druhu informace sama o sobě. Celé roky chyběly, byly založené špatně nebo se ztratily v mlýně znárodnování a opětovných znárodnování — papíry, které tiše způsobily, že jisté místnosti a jistí lidé zmizeli. Ale obrysy držely. Domovní knihy. Účty za služby. Suché kosti toho, kdo kde bydlel.

Třetí patro, do ulice. Dvořákova 14.

Nejdřív narazila na tři rodiny, střídavé obsazení poválečného přesídlování, než narazila na ně. Záznam byl krátký. *Hrubá, Miroslava (1921)* — tedy matka, hlášená nájemnice — a *dcera Hrubá, Marie (1940)*. Dcera. Marie. Narodena 1940, takže jí v roce 1963 bylo třiadvacet. Snímek byl zrnitý, ale čitelný. Eva ho vyfotografovala a chvíli seděla s termoskou v dlaních, aniž by pila.

M.

Třiadvacet let, a psala dopisy, které plynuly jako voda.

Napsala do bloku *Marie* a podtrhla to, a hned si připadala hloupě, protože na stránce nebylo nic jiného, od čeho by se to mělo odlišit. Návyk zdůrazňovat. Její bývalý manžel tomu říkával *opatřovat poznámkami věci, které žádnou poznámku nepotřebují*. V prvních letech to říkal s láskou. Později to byl jen popis.

Vyfotografovala přesto další snímek, a pak ještě jeden, a když o půl jedné odcházela, archivář pokývl na její vzdalující se záda s výrazem muže, který reviduje svůj odhad směrem nahoru.

Adamovi napsala z tramvaje.

Mám jméno. Třetí patro, 1963. Marie Hrubá, narozena 1940. A matka taky.

Město ubíhalo za oknem — bazar na Seifertově, dva náctiletí sdílející jedna sluchátka, pes sedící u zastávky s nesmírnou důstojností, jako by čekal na konkrétní číslo. Pak jí zabzučel telefon.

To je ona. To je ta pravá.

A po chvíli:

*Něco jsem našel taky, v městských záznamech. Můžu ti to ukázat?
Třeba dnes večer.*

Napsala *ano* dřív, než stačila rozhodnout, jestli je *ano* moudré.

Přišel do vinárny dvacet minut po ní, což jí dalo čas zabrat stůl u okna a objednat si skleničku něčeho, co jídelní lístek nazýval naturálním oranžovým vínem z Moravy a co chutnalo jako plodné nedorozumění mezi meruňkou a octem. Byla u druhého doušku, když dorazil, pořád s přízrakem pilin, který viděla pod světly baru, světle podél levého předloktí — a pochopila, že hlídala dveře kvůli němu.

Přesně takových věcí si snažila nevšímat. Všimla si toho.

Posadil se a objednal si totéž víno, což ji překvapilo, a když skleničku přinesli, prohlížel si ji s výrazem klidné nejistoty.

„Rodina před ní,“ řekl. „Manželé jménem Novotných — záznamy uvádějí, že se odstěhovali v dubnu 1963. Hrubých se nastěhovali do konce měsíce.“

„Takže sotva přijela, a začalo to,“

„Nebo to, co začalo, je právě to, že přijela.“

Eva otočila skleničkou. „Jestli přišla odněkud mimo Prahu — a ten kádrový posudek v druhém dopise, ten třídní původ, to je rodina, co má něco za sebou — město by pro ni bylo jakýsi nový začátek. Tak nějak,“

„Odkud?“

„Zatím nevím. Je tam věta o obchodě. *Otcův obchod* — ne továrna, ne kancelář. Obchod. Obchodníky znárodnili začát-

kem padesátých let., Odmlčela se. „Možná Pardubice. Podívám se.“

Chvíli mlčel. Měl způsob, jak mlčet, který nebyl nepříjemný, čehož si všimla a rozhodla se to nezkoumat. „Takže si vedla soupis,, řekl. „Toho, čím její rodina bývala.“

„Ten soupis by si nevedla ona. To byla práce někoho jiného — něčí trvalý záznam o tom, kým ti bylo dovoleno být.,,

„A Jan?“

To jméno mu dala minulý týden, podle adresy v dopisech. Vzal si ho bez okolků. „Těžší. V domovních záznamech není — nebyl nájemník. Byl na návštěvě, nebo pracovně. Kontrola schodiště.,, Lehce se usmála. „Přišel se podívat na schody, a schody zřejmě nebyly to nejzajímavější, co našel.“

Neusmál se docela, ale něco se mu pohnulo v tváři. „Pořád myslím na to schodiště. Ať ho stavěl kdokoli, odvedl poctivou práci. Pod tou hnilobou — tam, kde zábradlí dosedá na sloupek, kde někdo na stupně použil špatné dřevo a ono nabobtnalo — původní kosti pořád drží.,,

„Tohle by kontrola v třiašedesátém zjistila?“

„Kdyby byla poctivá.,, Otočil skleničkou. „Což znamená, že se vrátil. Nebo se vrátit chtěl.“

Ani jeden se nepohnul, aby tu pauzu zaplnil. Za oknem ulice držela svou pozdně listopadovou bledost, dlažební kostky pořád tmavé od deště, který před hodinou ustal. Kolem prošla žena s dítětem na ramenou, dítě mělo čepici ve tvaru lišky, a Eva je sledovala s pocitem, který nedokázala přesně pojmenovat.

„Marie Hrubá,, řekla. „Narozena 1940. Bylo by jí teď třiaosmdesát.“

„Jestli žije.,,

„Jestli žije.“

Ukázala mu fotografii z archivu, ten skoupý snímek, ta dvě jména. Díval se na ni déle, než čekala.

„Tohle je všechno, co dostanou,“ řekl. „Dvě jména a rok.“

„To je záznam. Zbytek bylo soukromí,“

„Dokud nebylo.“

Schovala telefon. Oranžové víno se při třetím doušku zlepšilo, nebo se mu poddala. „Můj bývalý manžel říkával, že mi to líp jde s věcmi než s lidmi. Myslel to laskavě. Tehdy,“

Nevěděla, proč to řekla. Zadávala se z okna.

„Moje dcera to o mně říká taky,“ řekl Adam. „Jenom to říká o dřevu. Myslí si, že mám rád dřevo víc než cokoli živého.

”

„A máš?“

„Je jí šestnáct. Často má pravdu ve věcech, ve kterých se zároveň mylí,“ Odmlčel se. „Vlastně volala, když jsem parkoval.“

„Je v pořádku?,“

„V pořádku. Kontrolovala.“ Řekl to prostě a Eva slyšela celý tvar toho, co neřekl — to ohlašování se, které bylo zároveň jakýmsi sledováním, dcera obcházející hranice svého jediného zbylého rodiče. „Je u babičky. Každou druhou středu,“

„Vadí ti to? To kontrolování.“

Pořádně se nad tím zamyslel. „Vadí mi to kvůli ní. Bylo by lepší, kdyby to nepotřebovala,“ Vzhlédl. „Kvůli sobě vůbec ne.“

Eva zvedla skleničku a postavila ji zpátky, aniž by se napi-la. „Jak se jmenovala? Tvoje žena,“

Chvilka, a ona se ptala v duchu, jestli nezašla příliš daleko. Ale řekl to jednoduše. „Renata. Renata Benešová. Učila na klavír.“ Otáčel nožku skleničky mezi dvěma prsty. „Aneurys-

ma, ve spánku. Letos v březnu to budou tři roky. Kláře bylo třináct.,,

„To je mi líto.“

„Mně taky.,, Bez zbarvení, podle čehož poznala, že to myslí vážně. „Nebylo to dramatické. Večer tu byla, do rána pryč. To je ta část, před kterou tě nikdo nevaruje. Připravoval jsem se na to, že žal bude hlučný. Většinou bylo jen ticho. Velmi rozlehlé ticho.“

Nechala to chvíli odeznít. Vinárna měla snad dvanáct stolů a pět bylo obsazených; hudba zůstávala tam, kde taková hudba má zůstat. U dveří starší pár četl v družném mlčení každý svůj lístek.

„Můj rozvod nebyl —, začala, a zarazila se, a zkusila to znovu. „Byli jsme spolu jedenáct let. Manželství vydrželo sedm z nich. Ty zbylé čtyři byly něco, čemu jsme nijak neříkali, protože pojmenovat to by znamenalo přiznat, že se to děje.“ Otočila skleničkou. „Nikdo nebyl zlý. To bylo na tom zvláštní. Bylo to naprosto kultivované. Knihy jsme si rozdělili podle abecedy, on plakal u stěhovacího vozu, a já ne — a od té doby si lámou hlavu, jestli to něco znamená.,,

„Co myslíš, že to znamená?“

„Že jsem odešla, ještě než jsem odešla. A nevím, co si s tím počít.,,

Díval se na ni vyrovnaně. Měl šedé oči; všimla si toho už dřív. Nesly tu zvláštní pozornost, kterou si spojovala spíš s řemeslníky než s lidmi obecně — jako by zkoumal spoj a snažil se pochopit, jak byl udělán, aby držel.

„Ty dopisy,“ řekl. „Když je čteš. Ne když na nich pracuješ. Jen je čteš.,,

Mlčela. „Ano.“

„Působí, jako by někdo mluvil.,,

„Působí, jako by někdo byl upřímný.“ Slyšela ve vlastním hlase to zaváhání a opravila ho. „Což je — technicky vzato mluví sama k sobě. Nikdy je neodeslala. On si je nikdy nepřčetl. Nikdy to nebyl rozhovor.“

„Teď je.“

Podívala se na něho.

„Ty je čteš,“ řekl. „Teď je to rozhovor.“

Venku projela tramvaj se svým osobitým zvonem — tím zploštělým, nižším, než by měl být, zvonem, který vydával tenhle zvuk dost dlouho na to, aby ho Žižkov přestal slyšet. Eva ho slyšet nepřestala. Slyšela ho pokaždé.

Na stole mezi nimi se rozsvítil její telefon.

Tato kde jsi — bez interpunkce, zpráva někoho, kdo interpunkci považuje za ústupek, který není ochotna učinit.

Adam si ji přečetl, něco krátkého napsal a otočil telefon obrazovkou dolů.

„Ona ví, kde jsem,“ řekl. „Jen chce vědět, kde jsem.“

„Spravuje informace.“

„Spravuje všechno.“ Bez hořkosti. „Tři roky je nejschopnější člověk v našem domě, a ví to, a ví, že to vím. Šestnáct let, a vede domácnost podle rozpisu, který si sestavila v tabulce.“ Odmlčel se. „Marie Hrubá by se jí líbila.“

To Eva nečekala. „Proč?“

„Protože Marie byla praktická. Všechno, cos mi předčítala — ona nepláče na papíře. Ona přemýšlí. Vidí tvar toho, co přichází, a promyslí to. Klára dělá totéž. Uvažuje jasně o nemožné věci a pak jde umýt nádobí.“

Eva si vzpomněla na ten varovný dopis, na řádek, který četla tolikrát, až jí papír pod ním připadal teplý. *Víš, co říkají o mých papírech.* Ne prosba. Sečtení pravděpodobnosti.

„Musím zjistit, jestli ještě žije,“ řekla. „Marie. Co se s ní stalo.“

„Já vím.“

„A jestli ne —“

„Pak tu je dcera, možná. Někdo.“

„Ano.“

Seděli s tím. U dveří starší pár odložil lístky a teď spolu mluvil, hlavy nakloněné k sobě tak, jak se hlavy naklánějí, když spolu dva lidé tiše hovoří už desítky let a stalo se z toho držení těla, mimovolné jako dýchání.

Vstal k odchodu dřív než ona a chvíli stáli na mokré dlažbě v chladu, který se za jejich nepřítomnosti prohloubil. Kus dál v ulici viděla vjezd do dvora, šerý průchod k Dvořákově 14, k lešení a kaštanu a rozdělanému schodišti, čekajícímu.

„Podívám se do rejstříku úmrtí,“ řekla. „A do sňatků. Hrubá mohla změnit jméno.“

„Dej mi vědět, co najdeš.“

„Dám.“

Myslela si, že ještě něco řekne. Neřekl. Myslela si, že snad něco řekne ona. Neřekla. Prošli průchodem spolu — kaštan holé tmavé spleti proti jediné fungující lampě — a rozešli se u paty schodů. Náradí měl ve skladu v přízemí; její byt byl o tři patra výš. Stoupala sama.

Na podestě třetího patra se zastavila u okna do dvora. Lampa kladla na mokré kameny malý peníz světla. Viděla dvůr tak, jak musel odtud vždycky vypadat: stejný obdélník nebe, stejný strom, stejnou geometrii protějščího pavlače a tmavých vchodů, ono příznačné okno ve čtvrtém patře přes světlík, za nímž teď nebylo nic než tma.

Stejný výhled. Věděla to jako fakt. Teď to cítila jako něco jiného — ne dějiny, ale geometrii, věc kamene a úhlu, kterou

ani jedna doba nepohnula. Marie Hrubá stála zhruba tady a dívala se dolů na týž dvůr černý od lampy a na týž holý strom, a pak šla dovnitř a psala dopisy, které nikdy nemohla odeslat.

Eva se chvíli dívala na okno ve čtvrtém patře. Pak vešla dovnitř.

Krabice ležela na stole, kde ji nechala, každý dopis ve vlastní archivní fólii, teď uspořádané podle jejího systému — pořadí, které vyvodila z kontextu, inkoustu a papíru, řád, který pisatelka nikdy nevnutila. Žádný z nich neotevřela. Seděla v kabátě, pořád prokřehlá, a položila dlaň naplocho na ten štos.

Dole, na dvoře, přešly Adamovy kroky kameny směrem k bráně. Člověk může prožít celý život jako Marie, pomyslela si, hledat ta slova úplně přesně a ani jednou je nevyslovit nahlas.

Ruku neodtáhla.

Odmítnutí

Kaštan se začínal barvit. Marie si toho všimla tak, jako si teď všímala všeho — koutkem oka, cestou za něčím jiným, jako by ji pohled upřený přímo mohl stát to, co si nemohla dovolit utratit.

Sešla na dvůr pověsit matčinu halenku a Jan stál u vývěsky, a chvíli ani jeden z nich nic neřekl. Halenka kapala na dlažbu mezi nimi. Za jeho ramenem visela nakřivo nová stranická směrnice o dobrovolných sobotních brigádách — toho rána si ji přečetla třikrát a nezapamatovala si z ní nic — a Jan se na ni díval způsobem, kterým se odnaučil na ni dívat na veřejnosti, a ona pochopila, že se něco pohnulo.

„Pojďte se mnou,“ řekl. Nebyla to otázka.

Dvůr v šest hodin čpěl vařeným zelím a první nití dřevěného kouře odněkud z výšky domu. Ševcova okenice byla stažená. Kočka paní Knotkové přešla dlažbu před nimi bez zájmu a Marie držela s Janem krok průjezdem a ven na ulici, protože nevěděla, co jiného si počít s rukama.

Řekl jí to cestou. V hlase měl tu opatrnost, kterou od něj slychávala nad jeho výkresy — odměřenou, jako by slova nesla váhu a on si nebyl jistý rozpětím.

Otec za ním přišel do kanceláře.

Soudruh Vávra nebyl muž, který by mrhal návštěvou. Posadil se do křesla proti synovu rýsovacímu prknu a hovořil snad čtvrt hodiny, a podstata byla tato: Bratislava je potvrzená. Vedení schválilo jméno. Zbývala otázka sňatku — vhodné uspořádání, takové, které by urovnalo jisté vztahy užitečné rodině i projektu. Helena Stejskalová. Dobrá rodina. Správný původ. Tou druhou možností — a tady se otec odmlčel oním zvláštním způsobem, který v sobě nesl vlastní hrozbu, tu administrativní, nekrvavou a dokonalou — tou druhou možností byla otázka posudku. Ta dívka ze třetího patra. Řekl *dívka* tak, jak by jiný muž řekl *komplikace*. Záznamy komise z Pardubic. Obchod. Zařazení.

Jan jí to všechno vykládal, jako by to nevěděla. Jako by ten kádrový posudek nebyl tím, co s sebou vláčela od svých třinácti let.

Došli na nábřeží, aniž si to zvolili, a Vltava ležela pod nimi v barvě cínu, a za nimi tramvaj zazvonila do obyčejného večera.

„Na tom nezáleží,“ řekl Jan. Řekl to tiše a myslel to naprosto vážně, a to bylo na tom to nejhorší.

Marie se dívala na řeku.

„Mýlí se. Už jsem dal slovo přes Krouského — ne přímo na Novotného úřad, ale je tam místo, vždycky se najde místo pro inženýry, kteří—,“

„Jene.,“

Zarazil se. Použila hlas, jakým mluvila její matka, když už nemělo smysl pokračovat. Až do této chvíle nevěděla, že jej má i ona.

„Jene. Přemýšlela jsem.,“

Otočila se k němu. Sledoval ji s veškerou svou pozorností, s tou pozorností, kterou věnoval problému, o němž stále věřil, že se dá vyřešit, a ona si ten pohled vryla do paměti — uložila si jej kamsi za hrudní kost na později, protože později jej bude potřebovat — a řekla to, co měla nacvičené, což mělo tu velkou výhodu, že to byla téměř pravda, dost pravdivá na to, aby se to nedalo zcela nazvat lží.

Řekla, že přemýšlela o tom, co chce. O tom, jakému životu je rovna. Že byla konečně k sobě upřímná způsobem, jakému se až dosud dokázala vyhýbat, a že není — není žena pro tohle. Pro něj. Že se bojí všeho, čeho by se na obou stranách bylo třeba vzdát, a že si není jistá, jestli by dokázala žít ten druhý život, život věčného drobného vyjednávání se systémem, vždycky o stupínek pod podezřením, vždycky to nesprávné jméno v něčí zásuvce. Že v poslední době trávila čas s Jiřím z tiskárny — vyslovila to jméno pevně, vymyšleného Jiřího, užitečného Jiřího, který tohle všechno odnese na svých bedrech — a že si myslí, snad, že se mýlila v tom, co doopravdy chce.

Jan dlouho nic neříkal.

Pod nimi plynula řeka se svou naprostou lhosejností.

„Je to pravda?“, řekl konečně. Nebyla to výčitka. Byla to otázka.

„Ano,,,“ řekla Marie.

To slovo ji opustilo a ona je sledovala, jak koná své dílo. Sledovala, jak k němu dolétlo. Sledovala, jak je přijal a uvěřil mu, protože byl čestný muž a ona byla zkušená lhářka, a protože pravda — že ho miluje za hranicí, kde by si o tom dokázala zachovat rozum, že ho posílá pryč právě proto, protože nechtěla být tou tíhou, která ho stáhne dolů do toho šedého administrativního nikam, kam zmizel její otec a kde ona sama

od té doby tiše žila — pravda by ho jen donutila se přít. Pravda by ho přiměla stavět. Měl nadání na konstrukce; našel by způsob, jak to udržet pohromadě.

A tak mu místo toho dala lež, tu čistou, tu zkonstruovanou tak, aby unesla zátěž.

„Chápu,“ řekl Jan.

Díval se na vodu. Pak se na ni podíval, jednou, s něčím ve tváři, čemu se po léta bude bránit pohlédnout zblízka, a řekl, že jí přeje štěstí, což byla ta formální věc, věc, kterou člověk říká, a ona mu ji řekla nazpět, a šli domů na Dvořákovu 14 potmě, beze slova, a u průjezdu se otočil a ona prošla dál, a to bylo naposledy, co spolu byli sami.

Seděla u kuchyňského stolu dvě hodiny poté, co matka ulehla.

Byt držel onen zvláštní klid, jaký si staré domy uchovávají v noci — usazování dřeva, kdesi potrubí pronášející tichou stížností, vzdálené zaklepání tramvaje dole na ulici. Lampa vytvářela na stole malou teplou zemi. Za ní byl dvůr černý a kaštan byl spíš tvarem než stromem.

Vyndala kancelářský papír. Svůj dobrý papír, ten, který si schovávala už od loňské zimy, dost těžký na to, aby jím typy neprorazily.

Nenapsala jeho jméno. Napsala nahoru *J.*, což samo o sobě bylo téměř ničím — iniciála, tvar nádechu — a psala, dokud bojler dvakrát necvakl a nevychladl, a dokud lampa nezačala slábnout, a dokud ji nerozbolel kloub na ruce, kterým vždycky svírala pero příliš pevně.

J. —

Kaštan za oknem se začal barvit. Všimla jsem si toho dnes ráno a od té chvíle si toho nedokážu přestat všimnout — tak, jako nelze přestat vidět prasklinu, jakmile se jednou objeví ve zdi. V listech je barva, pro kterou nemám slovo. Něco mezi zlatou a rží, mezi hojností a zkázou. Ty bys věděl, jak ji nazvat. Ty čteš stavbu věcí.

Řekla jsem ti dnes večer něco, co nebyla pravda. Chci, aby bylo někde zaznamenáno, že jsem to věděla, i když jsem ti to nedokázala říci do očí — protože do očí bych ztratila odvahu a tys bys mě z toho vymluvil, a pak bys přišel o Bratislavu a o to místo a o těch deset let, která tě k němu dovedla, a o jméno svého otce a snad o mnohem víc, a já bych se na to všechno dívala z tohoto okna, ze třetího patra, a nikdy bych si to neodpustila. Ty bys mi odpustil. To je na tom to nesnesitelné.

Tvůj otec za tebou přišel s účetní knihou a já jsem na její nesprávné straně. To není pocit, který mám o sobě. To je administrativní fakt. Otci obchod nám vzali, když mi bylo třináct. Jeho zařazení je v mém posudku a bude v mém posudku, až mi bude čtyřicet a až mi bude šedesát, a bude pronásledovat mou dceru, budu-li nějakou mít, protože tyto věci podle těch, kdo rozhodují, co se dědí v krvi, putují krví — a já nedopustím, aby to puto k tobě.

Je tu muž jménem Jiří. Vymyslela jsem si ho dnes večer na nábřeží a píšu si ho sem, aby aspoň jeden záznam o tomto večeru obsahoval pravdu: žádný Jiří není. Od tebe nebyl nikdo. A nebude, myslím, ještě dlouho.

Jsem písařka už čtyři roky. Zaznamenávám slova jiných lidí osm hodin denně a jsem v tom dobrá a smím to dělat, protože k tomu není třeba prověrky ani diplomu — diplom by mi tak jako tak nepovolili. Vybudovala jsem si velmi pečlivý život ve velmi malém pokoji. Vím, jak se to dělá. Vím, jak chtít jen to, co nelze vzít.

A pak jsem zatoužila po něčem. Chci, abys věděl, že jsem po tom toužila bez výhrad. Chci, abys věděl — když to nikdy nezjistíš, když

tohle složím a uložím do zásuvky — že loni na jaře, když jsi vysvětloval zatížení podél schodiště a byl jsi přitom tak vážný, jsem si pomyslela: tady je. Tenhle podivný, nepravděpodobný muž, který si dělá starosti se schodištěm. Od té doby jsem v nemalé tísní.

Pošlu tě do tvého života. Budu důvodem, proč přijmeš to místo a oženíš se s Helenou Stejskalovou, která je, tím jsem si jistá, naprosto slušná žena se správným otcem a správným posudkem a bude stát na správné straně každé účetní knihy, jaká jen existuje. Budu tím, co tě osvobodí tím, že předstírá, že je zdi.

Vím, že je to správné. A taky vím, že kvůli tomu budu hodně dlouho rozzlobená.

Pečuj o schodiště. Východní schodnice potřebuje na druhé podestě přespárovat — víš, že ano. Nenech je to tak nechat.

M.

Když byl dopis hotový, složila ho. Dvakrát, pečlivě, tak jako skládala všechny, a vložila ho do krabice k ostatním — k tomu z června, k tomu z července, k tomu z jednoho úterka v srpnu, které už nedokázala přesně určit — a zasunula krabici pod postel, kde se podlaha svažovala a kudy v zimě stoupal chlad.

Matka v druhém pokoji jednou zakašlala a pak se utišila.

Marie ještě chvíli seděla s dlaněmi naplocho na stole. Lampa naposledy zaprskala a ona zvedla ruku a zhasla ji, a ve tmě se okno vrátilo jako dvůr, a dvůr se zúžil na kaštan, a kaštan stál proti ranně podzimní obloze, už zpola obrácený do zlata — tiše hořel v té barvě, pro kterou stále neměla slovo.

Najde ji. Teď má čas. Má spoustu času.

Nepodívala se nahoru k oknu naproti, ve čtvrtém patře přes dvůr, kde se ještě svítilo.

Rozhodla se, že se na ně hodně dlouho dívat nebude.

Klára

Kavárna byla ještě před třemi lety železářstvím a stopy jejího dřívějšího života byly všude, stačilo vědět, kam se dívat. Podél jedné stěny se dosud táhly původní dřevěné regály, na nichž teď stály jantarové lahve tam, kde kdysi bývaly hřebíky a terpentýn; podlahu pokrývaly nekompromisní černobílé šestiúhelníky místa, které počítalo s tím, že se bude splachovat hadicí. Eva ji objevila dva týdny po přestěhování na Žižkov, když ještě jídala vestoje nad kuchyňským dřezem a nestála o to být někde, kde by musela předstírat, že má život uspořádaný kolem jídel. Ted' sem chodívala v sobotu, když potřebovala přemýšlet, aniž by jí byt naslouchal.

Pila už druhou kávu — tu dobrou, ne ten slabý šedý přízrak, který vyráběl automat v práci —, když dveřmi vešel Adam s dcerou.

Měla chvilku, aby si dívku prohlédla, než si jí všimli. Klára byla na šestnáct vysoká, nebo to za ni odváděl kabát: nadměrný kus z vojenských přebytků, buď pečlivá volba, nebo děděné po někom. Tmavé vlasy stažené dozadu se záměrnou nebdalostí. Tvář někoho, kdo se předem rozhodl, že at' jdou kamkoli, nebude to stát za námahu tam dorazit.

Pak Adam přes místnost našel Evu a výraz dívky se zostřil do něčeho přesnějšího.

„Nevěděl jsem, že sem chodíš,“ řekl Adam, když se prodrali nevelkým, nerozhodným davem kavárny. Řekl to bez omluvy, jako fakt, který žádnou nevyžaduje. Měl na sobě pilinami. Měl na sobě piliny vždycky.

„Skoro každou sobotu.“ Eva sepjala ruce kolem šálku. „Nemusíte —,“

„Kláro, tohle je Eva. Restaurátorka ze třetího patra.“

„Vím, kdo to je,“ řekla Klára.

U baru vybuchl kávovar a překryl všechno, co snad mělo následovat.

„Posad' se, Kláro.“ Adam to řekl tiše, s ošoupanou trpělivostí muže, který to témuž člověku, týmž tónem, říká už léta.

Klára se posadila — i když dala jasně najevo, že se rozhodla sednout si, nikoli že svolila k tomu být požádána; rozdíl, na němž jí očividně záleželo. Dívala se na Evu s nepokrytou inventurou: s pečlivou revizí někoho, kdo si zaznamenává hrozbu.

Eva její pohled opětovala. Strávila dvacet let s látkami zničenými časem a nepozorností; naučila se necukat před tím, co se třepí.

„Táta říkal, že jste našla nějaké staré dopisy,“ řekla nakonec Klára.

„V podlahové liště. Ano.“

„Z kdy?,“

„Ten nejstarší je z roku 1963. Ten nejmladší nejspíš z sedmašedesátého, i když jsem je všechny nezdatovala. Potřebuju lepší vzorek pásky z psacího stroje.“

V Kláříně tváři se něco pohnulo — ne vřelost, ale pozornost. „Jak se datuje páska z psacího stroje?,“

„Podle obsahu uhlíku, podle vzorce oxidace, podle chemie inkoustu tam, kde se obtiskl.“ Eva otáčela šálkem v dlaních. „Každý výrobce ji míchal trochu jinak. Je to jako otisk prstu, který továrna zanechá.,,

Klára pohlédla na otce. „Říkal jsi, že je restaurátorka.“

„Jsem.,,

„Myslela jsem, že to znamená, že spravujete záclony.“

„Většinou spravuju škody způsobené světlem, vodou, hmyzem a lidmi. Někdy na záclonách. Někdy na gobelínech, na krajkách nebo na liturgických rouchách starých šest set let.,, Hlas držela vyrovnaný. „Princip se nemění. Naučíte se číst, co vám ta věc říká o tom, co se s ní stalo.“

Odmilka. Adam se chopil jídelního lístku a studoval ho s přehnaným soustředěním.

„A ty dopisy,,“ řekla Klára. „Kdo je psal?“

Eva zvažovala, kolik jí dát. Dívka po tom pásla — po tom, co se Eva za dvě desetiletí studentů a mladších kolegů naučila rozpoznávat: po zkoušce, jestli se k ní budete chovat povýšeně. „Žena, která v roce 1963 bydlela v mém bytě. Psala je někomu, koho milovala, a nikdy je neodeslala. Její jméno začíná na M. Jeho na J.,,

„Proč je neposlala?“

„To se právě snažím zjistit.,,

Adam odložil jídelní lístek. „Kláro.“

„Co je? Je to oprávněná otázka.,,

„Je,“ řekla Eva. „Krátká odpověď zní, že nevím. Ta dlouhá je, že byl rok 1963 a jisté volby tehdy něco stály způsobem, který je dnes těžké si představit. Ne nemožné. Těžké.,,

Klára ztichla a studovala stůl. Stáhla si rukávy kabátu přes zápěstí — zvyk, všimla si Eva, takový, jaký si člověk osvojí mladý a nese si ho do dospělosti, aniž by si toho kdy povšiml.

„Babička o takových věcech nechtěla mluvit,“ řekla nakonec Klára. „O těch starých věcech. Když jsem byla malá, myslala jsem, že je to proto, že jsou nudné.“

„Kdy jste si to přestala myslet?“

Dívka vzhledla. „A kdy vy?“

Eva se usmála dřív, než tomu stačila zabránit. „Touché.“

Zdrželi se déle, než kdokoli z nich zamýšlel. Klára pila horkou čokoládu s tou soukromou zarputilostí náctileté, která předvádí lhostejnost k požitku, a položila ještě tři otázky k datování papíru a jednu, jestli Eva dokáže z otisku kláves určit psací stroj — lepší otázku, než na jakou se Eva obrnila. Adam zůstal většinou tichý a pozoroval, jak jeho dcera mluví se ženou, které ji vlastně, přísně vzato, nepředstavil, způsobem, který možná fungoval a možná ne, s tváří uzavřenou a obezřetnou na způsob muže, jenž se naučil, že naděje je jen další způsob, jak stát na otevřeném prostranství.

Když odcházeli, Klára se rozloučila, aniž jí to někdo musel říct.

V prosinci bylo schodiště horší.

Chlad stoupal vzhůru skrz prkna a hromadil se v otevřené šachtě schodiště jako voda, která nachází dno mísy — ne tak docela průvan, spíš přítomnost, mrazivost s úmyslem. Eva se naučila stoupat rychle a nedívat se nahoru do té vinoucí se šachty, z níž se jí točila hlava, když ji zachytila ve špatném úhlu.

Adam strávil týden na stupních ve třetím patře. Bylo to pomalejší, než to zní, protože stupně byly původní — dub z roku 1908, vyzrálý do hustoty, jakou by žádné moderní dřevo nenapodobilo — a on je dohotovoval ručně. Pozorovala ho dvakrát, krátce, s odbornou zvědavostí jednoho restaurátora studujícího druhého. Před každým řezem měřil dvakrát a nedělal jediný pohyb, který nepotřeboval. Tu úspornost znala. Její ruce ji měly tutéž.

V úterý přišla domů a zastihla ho na podestě mezi třetím a čtvrtým patrem, jak osazuje část zábradlí. Světlo v tu hodinu dopadalo úzkým oknem do dvora na konci podesty a kladlo se na jeho práci pod nízkým, přesným úhlem — pod tímž úhlem, pomyslela si, pod jakým by dopadalo v roce 1963. Totéž okno. Totéž jantarové pozdně odpolední světlo, barvy slabého čaje nebo starého papíru.

„Nebudu vám překážet víc než dvacet minut,“ řekl, aniž vzhlédl.

„Nepřekážíte mi.“

Položila tašku. Měla jít nahoru. Zůstala.

Zasouval soustruženou přičku do jejího lůžka a palci zkoušel, jak sedí; ten pohyb byl drobný, opakovaný a přesný. Přistihla se, jak pozoruje jeho ruce, což byla, jak věděla, věc, kterou by neměla shledávat tak zajímavou, jak ji shledávala.

„Klára se ráno ptala na ty dopisy,“ řekl.

„Psala mi.“

Při tom vzhlédl.

„Chce vědět, jestli jsem zjistila výrobce toho psacího stroje. Nejistila, ale v muzeu je jeden člověk, který dělá provenienci kancelářské techniky. Stejně bych ji byla oslovila,“ Eva se odmlčela. „Pro pořádek, Kláře jsem své číslo nedala. Muse-la ho vzít ze jmenného seznamu u vchodu.“

„Je vynalézavá.,, Ne úsměv, ale směřování k němu.

„Je velmi bystrá.“

Znovu příčku usadil a klepl ji domů hranou dlaně. „Obvykle si — k lidem rychle nepřilne.,,

„Všimla jsem si.“

„To není —, Zarazil se. Zkusil to znovu. „Vypadá vážně, že ji to zajímá. To není —“ Zarazil se podruhé a už se k tomu nevrátil. Místo toho se zadíval na příčku.

Eva se zadívala na okno.

Venku stál kaštan holý, jeho větve rýsovaly svou zimní geometrii proti šedi. Dvůr dole zadržoval jízdní kolo, které neznala, a světlo hodináře, planoucí oranžově do předčasné tmy. Z větší dálky doléhala vinárna, jak se začíná plnit — basový šum, drobná perkuse skla. Dva světy v jedné budově, šedesát let a tloušťka zdi mezi sebou.

„Chtěla jsem se vás na něco zeptat.,, řekla. „Na tu budovu. Procházel jste stavební dokumentaci.“

„Část.,, Posadil se na paty. „Co potřebujete?“

„Kdo byl přihlášen v tom bytě mezi lety 1959 a 1968. Jméno v evidenci je Hrubá — Hrubá, nebo Marešová. Nevím, jestli si to dům uchoval, nebo jestli to putovalo do obvodního archivu.,,

„Obvodní archiv. Žižkov.“ Naklonil hlavu. „Většina evidenčních záznamů o pobytu z doby před osmdesátým devátým je tam, ty, co se neztratily. Zním jednoho, kdo se jimi probíral kvůli klientovi při rekonstrukci. Mohl bych se zeptat.,,

„Nemusíte.“

„Vím, že nemusím.,,

Vstal. Byl blízko, protože podesta byla malá a náradí se dřevem zabíraly zbytek. Dost blízko na to, aby mohla položit ruku na nový úsek zábradlí, a působilo by to skoro přirozeně,

skoro jako náhoda. Uvědomovala si tu možnost s ostroší, která ji polekala.

Zadávala se na okno. Na kaštan. Na zvláštní zrnitost pro-
sincového světla.

„Ten dopis, co jsem vám ukázala,“ řekla. „Ten zlomek. Po-
řád myslím na to, proč ani jeden z nich neodeslala.,,

„A?“

„Myslím, že to udělala, aby ho chránila. At' to byl kdokoli.,,
Oči nechávala na skle. „Myslím, že rozhodla za něj — co by
přežil, co ne — a tu volbu učinila místo něho. A pak si na-
mluvila, že to byla láska.“

Adam mlčel. Cítila, jak se na ni dívá. Neotočila se.

„A byla?“, zeptal se.

„Zatím nevím.“ Zvedla tašku. „Nechám vás dokončit.,,

Vyšla nahoru.

Večer strávila s dopisy.

Měla teď systém. Každý ležel ve vlastní archivní fólii, opat-
řený popiskem s tím, co věděla, a s tím, co ne, seřazený chro-
nologicky, nakolik se nějaká chronologie dala obhájit. Krabice
stála na stole pod dobrou lampou, kterou si pořídila na práci
zblízka. Měla fotografie každé stránky a počátek časové osy na
archu pauzovacího papíru, který držela odděleně od ostatního
— protože jí připadalo troufalé zapisovat fakta cizího života
trvalým inkoustem.

Nejdéle ji zadržel ten zlomek.

Přečetla ho snad patnáctkrát. Zaznamenala tvary písmen,
opravy, místa, kde se měnil tlak na klávesy — silnější na kon-
cích řádků, lehčí v jejich středech, což znamenalo, že pisatelka

začínala roztržitá, nebo rozrušená, a k obratu každé věty se ustálila. Papír byl chatrný, ten druh, který se vydával v balíčcích na pracovištích; Eva ho viděla v muzejních akvizicích z té doby, ten úsporný typ, který nebyl tak docela průklepový a tak docela ne.

Můj milý —

Pokaždé tentýž začátek. Ta dvě slova a pomlčka, jako pootevřené dveře.

V posledním týdnu se přistihla, že dopisy používá jako interpunkci. Když se den proměnil v něco, co nechtěla cítit, mohla místo toho usednout s Mariinými slovy. Marie cítila před šedesáti lety věci, které Eva teď cítit nemusela. Mariina obezřetnost byla historická. Archivovatelná. Držená v bezpečné vzdálenosti badatelství.

Dělala, jak chápala, přesně to, co dělala s látkou dvacet let: obracela se k tomu, co potřebovalo spravit, a odvracela se od toho, co snad mohlo spravit ji.

Věděla to.

Přesto s tím dopisem seděla.

Na podestě za jejími dveřmi bylo ticho. Budova kolem ní dýchala — klepnutí potrubí kdesi ve zdech, vzdálená perkuse vinárny, ústící v hudbu. Kdyby si to představila, slyšela by, jak nové dubové stupně sedají, jak se dřevo učí chladu a zátěži, kterou ponese.

Dole na dvoře byl kaštan teď už jen stínem. Bez listů. Jen architektura toho, čím strom byl bez své sezony — strohá pocitovost jeho skutečné struktury, která byla, pomyslela si, pravdivější než zelená rozmařilost léta, a tvrdší, a osamělejší.

Zatáhla fólii a chvíli ji podržela, tak, jak se naučila držet poškozené věci: dost pevně, aby věděly, že jsou drženy, dost lehce, aby tím poškozením nebyla sama.

Pak ji vrátila do krabice.

Ve schodišti někdo scházel dolů — znala to zvláštní ticho, jaké tvořily Adamovy kroky, tu bezděčnou ohleduplnost ke konstrukci, která mu byla, jak tušila, naprosto samozřejmá, tak jako se její vlastní ruce hýbaly u stolu, aniž jim to musela říkat. Zvuk se nesl dolů celým domem. Dvě patra, tři. Domovní dveře. Dvůr. Pak nic.

Měla příležitost něco říct. Stála tři kroky od něho, světlo jantarovělo na zdi, a ona zvedla tašku.

Zhasla lampu nad dopisy a seděla ve tmě bytu, naslouchala, jak budova drží všechno, co po ní bylo žádáno, aby udržela, a nedovolila si jít k oknu — kde o čtyři patra výš a šedesát let zpátky stála jiná žena a dívala se ven na týž holý strom, také mlčící, také jistá si tím, že mlčení je to laskavější.

Přes dvůr

Věděla, že to přijde. Nevěděla jen o tom klobouku.

Helena měla tmavě vínový klobouk — plstěný, s úzkou kreprou, takový, který od své nositelky žádá jistou dávku sebevědomí —, a nesla jej obdivuhodně, když jí Jan první říjnový čtvrtek otevíral vrata na dvůr. Marie je viděla z kuchyňského okna, zatímco matka mluvila o řezníkovi na Seifertově. Paní Hrubá vysvětlovala, že zase neměl telecí játra, že je to s těmi čtvrtky vždycky stejné, že podle člověka, který drží tak nepravidelné čtvrtční zásoby, se nedá nic naplánovat — a Marie říkala, že ano, že je to pravda, a hm, a taková škoda, a přitom sledovala, jak se Janova ruka pokládá Heleně do kříže, gesto tak neuspěchané, že vypadalo jako počátek zvyku. Tak, pomyslela si. Je to tady.

„Marie, posloucháš mě vůbec?“

„Telecí játra,“ řekla Marie. „Ano.“

Odvrátila se od okna a podívala se na vodu v hrnci. Tvář měla docela klidnou. Na tohle se připravovala — připravovala se od toho večera na schodech, kdy mu řekla, že ho nemiluje, což byla nejpečlivěji vystavěná lež, jakou kdy sestavila, každé slovo zasazené jako spoj v dobrém truhlářském díle. Tu noc

lež zase rozebrala a znovu složila, zkoušela slabé švy. Žádné nenašla. Žádným si nebyla jistá.

O zasnoubení se dozvěděla od Věry z písárny příští pondělí — od Věry, která se dozvěděla všechno, která nosila svůj soucit jako šaty zvolené až příliš pečlivě k dané příležitosti —, a mělo se oznámit na večeri pro Janovu fakultu koncem měsíce. Helena byla Stejskalova dcera, z okresního výboru, a není to dobrá partie, a nevypadají spolu pěkně.

„Vypadají spolu pěkně,“ řekla Marie a zasunula do Consulu čistý list. Měla dokončit dvanáct stran překladu jednoho estonského románu do tří. Klávesy chtěly v horním rejstříku tvrdší ruku.

„Vždycky jsem si myslela,“ začala Věra.

„Věro,“ ozval se Novák zpoza své skleněné přepážky. „Tu bratislavskou korespondenci.“

Marie psala. Psala s velkou péčí o přesnost, což byla její zvláštní pýcha a jediná věc, kterou jí žádný kádrový posudek nedokázal vzít.

Říjen prořídil. Kaštan na dvoře shazoval listí soustředěně, vážně, jeden a pak druhý a pak v dlouhých chvějivých hrstech, když se zvedl vítr od východních kopců. Marie z okna sledovala, jak se navršuje u starých dřevěných vrat na konci dvora — vrat, která nikdy nebyla garáží, nikdy neukrývala žádné auto, byla jen městským zvykem stavět věci, jež přežily důvody svého vzniku. Přemýšlela o důvodech. Přemýšlela o Janově tváři v tom okamžiku poté, co promluvila, o tom, co jí přeběhlo přes obličej dřív, než pochopil, co si počít s vlastním výrazem: něco zasaženého z výšky, nuceného přeskupit se.

Nechtěla myslet na jeho tvář. Obrátila se místo toho k opravování sešitů pro svůj večerní kurz osvěty — stranou schválené vzdělávání dospělých, vyučované v úterý, jež jí navrhla nadřízená jako důkaz správné orientace, a Marie je vedla, protože měla ty studenty ráda: starého domovníka, který si pletl samohlásky, mladou ženu ze strojírný, jež držela tužku v pěsti jako dítě. Bavilo ji to a ona si to dovolila. Žádné pravidlo nezakazovalo bavit se něčím uvnitř povoleného okruhu.

Listí padalo.

Přes dvůr, ve čtvrtém patře protějščího křídla, držela jedno okno po večerech obdélník jantaru. Nevěděla, kdo tam bydlí — nikdy to nevěděla; byl to prostě jen jeden ze světél v životě domu, tak jako jím byly některé zvuky: průvan na chodbě, hlubší tón sedmého schodu za chladu. Jantarové světlo hořelo, když usínala. Když vstávala před šestou, aby roztopila kamna, byla ještě tma, a ona si představovala, jak světlo zhasíná v nějakou chvíli, kterou prospala, v nějakou rozumnou, v nějakou docela všední hodinu.

Zjistila, že na to okno myslí stejně, jako myslí na ty dopisy. Což byla věc, které si povšimla a kterou si nedovolila zkoumat.

Třetí říjnový týden se u jejího stolu zastavil Soukup — ne její nadřízený, Soukup z politického oddělení, který nosil týž šedý oblek v pomalém střídání a tužky si ořezával na jednotnou délku —, a vlídně řekl: „Jak nám to jde, Hrubá? Zvládáte to?„

„Velmi dobře, děkuji, soudruhu.“

Měl způsob, jak stát, jenž naznačoval, že obsazuje prostor, který se rozhodl obsadit zcela záměrně. „Vaše složka se mi

zase dostala na stůl. Čtvrtletní hodnocení.,,

Nechala ruce tam, kde byly.

„Vaše práce je dobrá. Vyrovnaná. To je zaznamenáno.“ Pauza dlouhá jako nadechnutí. „Člověk se jen občas podívá nad tím stropem. Pokud jde o zařazení. O postup.,, Pohlédl na ni s výrazem člověka, který je laskavý. „Vzhledem k okolnostem.“

„Rozumím.,,“ řekla Marie.

Přikývl, spokojený s tou úsporností, a šel chvíli postát k oknu nad dvorem, ruce sepjaté za zády, rozhlížeje se po ulici, než se vrátil na své oddělení.

Vzhledem k okolnostem. To slovo jí leželo v hrudi jako kámen vpuštěný do kapsy — ne dost těžký, aby ho cítila pořád, příliš těžký, aby na něj zapomněla. Vzhledem k jejímu původu. Vzhledem k otcovu obchodu, k inventáři odvezenému a sečtenému, ke kádrovému posudku, který za ní kráčel jako její stín, jenž bude kráčet za každou dcerou, kterou snad jednoho dne mít bude: dědictví, dluh, který její rodina dlužila státu za to, že kdysi prodávala mouku a nit svým sousedům.

Psala. Byla velmi přesná.

Zásnubní večeře se konala v sobotu, kterou strávila s matkou, spravující zimní kabát a snášejíc rozhlasovou estrádu, kterou měla matka ráda. V bytě byla taková zima, že obě zůstaly v bačkorách. Paní Hrubá měla dobrou náladu — přišla pohlednice od její sestry z Brna a dnešní komik byl jeden z těch, které pokládala za přijatelné, což nebylo vždy pravidlem. Marie seděla na taburetu u okna s kabátem přes kolena a vyměňovala podšívku tam, kde se na pravém rameni prodřela, jehla pro-

cházela tam a zpět těžkým tmavým suknem v rytmu, který od ní nic nežádal.

Přemýšlela, co Jan v tuto chvíli dělá. Přestala. Znovu vzala jehlu.

Bude u stolu. Helena tam v nějakých šatech k té večeri vhodných — ne ten vínový klobouk, něco jiného. Jeho kolegové z fakulty a Helenin otec z výboru a Janův otec, kterého nikdy nepoznala: soudruh Vávra starší, s dobrým oblekem a stranickým odznakem a rozumnou tváří, tváří člověka, který přečetl počty toho desetiletí lépe než většina ostatních a podle toho své rodině zařídil život, bez krutosti, což bylo nějak horší.

Komik něco řekl. Matka se zasmála.

Marie udělala malý, pravidelný uzel a překousla nit.

To, co dělala, bylo, že psala.

Nebylo to nic nového. Psala od svých dvanácti, do deníků, které dávala pozor — ta opatrnost byla pud, nestála ji žádnou myšlenku — nikdy nenechat tam, kde by je matka mohla najít. Ne z nějakého selhání důvěry; spíš proto, že deníky chovaly já, které nehrálo, a hrající já bylo to bezpečné. Dopisy Janovi byly jen tento zvyk dovedený dál: hlas, který si nechávala ve tmě, mluvíc k někomu, kdo neuslyší.

Psala o vínovém klobouku. Psala o Soukupově slově, vzhledem k okolnostem, o jeho tíze. Psala o okně naproti přes dvůr a o tom, jak jí jeho jantarové světlo bez jejího svolení dělalo společnost. Psala o kaštanu, teď holém a vystaveném proti šedi, s větvemi barvy starého železa.

Nepsala o Janově tváři. Rozhodla se, že ne, a to rozhodnutí bylo třeba každých pár dní obnovovat — malý úkon údržby, jako když se na noc zahrnou uhlíky.

Každý dopis nahoře vpravo datovala svým drobným pečlivým písmem. Oslovovala je pokaždé stejně. Říkala mu věci, které by mu přes stůl nikdy neřekla; teď, v podmiňovacím prostoru toho nedeslatelného, bylo snazší být přesná v tom, co cítí. Přečetla dost přeložené literatury, prošla rukama dost stránek pravd jiných lidí, aby věděla, že upřímnost si žádá zvláštní stavbu nemožnosti, než vyjde načisto. Svědek nemůže vypovídat v přítomnosti obviněného. Dopis nemůže být odeslán.

Každý složila. Zprvu je chovala uvnitř básnické sbírky — Nezval, zděděný po otci, ne tak docela schválený, ale ani na žádném seznamu, držící užitečnou střední půdu nejednoznačného —, a když jich bylo na to příliš mnoho, našla starou krabici od bot po matčiných zimních botách, vyložila ji hnědým papírem, do něhož se balíval chléb, a uložila je tam.

Krabice putovala na vysokou polici ve skříni, za složenou deku.

Nepokládala to za ukrývání. Pokládala to za uchovávání.

Přišel listopad a chlad, který listopad Praze přináší, ten Praze vlastní — ne tupý chlad východu, nýbrž cosi vlhčího, bližšího, co žije v kameni domů a stoupá podlahami. Bačkory nosila od prvního dne v měsíci. Roztápěla kamna, ještě než se oblékla, stojíc v noční košili a kabátě, dokud nechytla, a vařila kávu z příděle, řídkou, ale horkou, a stávala u okna s oběma rukama kolem hrnku.

Naproti přes dvůr jantarový obdélník ve čtvrtém patře.

Dole v dlažbě: holý kaštan, ševcova lampa, zamrzlá louže u prádelny, kde odtok táhl pomalu. Stranická vývěska s novými oznámeními, zalaminovanými proti počasí. Hodinářův kluk — syn pana Šťastného — přecházel s aktovkou, zase pozdě, vždycky pozdě, tempem, jež naznačovalo, že věří, že jeho zpoždění zatím nebylo úředně potvrzeno.

Kdysi Jana na tom dvoře našla, s křídovým prachem na kabátě a tubusem na výkresy pod paží, jak vzhlíží k linii schodiště se zamračením člověka, který počítá očima. Našla ho a ještě nevěděla, kým se jí stane, a tak ho viděla prostě: muže s křídovým prachem na kabátě. K tomuhle se občas vracela — k okamžiku ještě-nevědění, k té čisté, konkrétní skutečnosti —, s pocitem, který nebyl nostalgií, nýbrž bližší jakémusi zájmu o stavbu věcí. Jak se jeden stav stává druhým, aniž by se ohlásil. Jak jaro bylo jen sledem všedních odpolední, jež se potom sečetla v to, že bývalo jarem.

Dopila kávu.

Bude na tom dobře tak, jako byl na tom dobře holý kaštan — odhalený do toho, čím skutečně byl, což se ukázalo být dostatečné: ne totéž co dost, ale něco, s čím člověk může pracovat.

Na druhém konci dvora, pod oknem ve čtvrtém patře, se pohybovalo světlo — hodinářův kluk teď s lampičkou na kole, kličkujíc mezi loužemi, už pozdě tam, ať už přicházelo cokoli dalšího. Lampa se kývala a vrhala přes starý kámen krátké podivné stíny, prošla vraty a byla pryč.

Nahoře jantarové okno drželo svůj obdélník tepla.

Marie je chvíli sledovala, o které se potom rozhodla, že nebyla tak dlouhá, jak se zdála. Pak postavila hrnek na odkapávač, oblékla se do práce a sešla dolů chytit tramvaj — kolem

sedmého schodu, který pod její botou zazněl svým hlubokým opožděným tónem, tak jako zazní pro každého, kdo přijde po ní.

Vinárna

Vinárna se objevila v září, tam, kde dřív bývalo železářství, a dvůr si ji držel od těla. Pan Šťastný přihlížel, jak řemeslníci strhávají původní vývěsní štít, a neřekl nic, což byl u něho názor. Nové stoly, hrubé lněné plátno, ručně psaný jídelní lístek na tabuli — *vína z přirozeného zemědělství* — a aparatura, která ve čtvrtek večer hrála cosi tlumeného a francouzského. Eva uvnitř nikdy nebyla. Za dva měsíce se před vchodem zastavila dvakrát a pokaždé našla důvod jít dál.

Adam zaklepal čtvrt na osm. Slyšela ho už na sedmém schodu, na tom, který se naučila načasovat hned v den, kdy se sem nastěhovala: zvláštní tón, hlubší než ostatní, který dorazil o půl vteřiny později, jako dodatečný nápad, jež dům stále ještě dostával. Jednou se mu o tom zmínila — už si nevzpomínala, jak na to přišla — a teď si byla vědoma, že na ten zvuk začala čekat.

Otevřela dveře dřív, než stačil zaklepat.

„Vydává to zvuk,“ řekl místo pozdravu.

„Sedmý schod.“

„Pátý,“ řekl on.

Podívala se na něj. „Počítám od odpočívadla.“

Zvážil to bez odsudku, což byl jeho zvyk, který ji pokaždé vyvedl z míry. „Pak máme oba pravdu.“, Převlékl se do tmavé košile a neholil se, což bylo buď nedbalé, nebo záměrné, a usoudila, že je snazší to nevědět. Držel v ruce malou sklenici čehosi — medu nebo zavařeniny, nedokázala to rozeznat. „Sousedka,“ řekl. „Rozdává to všem a urazí se, když si to nevezmete.“,

„Co to je?“,

„Zapomněl jsem se podívat.“,

Postavila sklenici na linku, aniž si ji prohlédla, a sáhla po kabátě.

Vinárna byla uvnitř menší, než jak si ji vystavěla v hlavě. Starý prostor, jehož kostra byla starší než rekonstrukce: omítnutý strop s vodním flekem, který majitelé ponechali, buď ze zásady, nebo proto, že na něj zírali tak dlouho, až se z něj stala dekorace. Šest stolů. Za pultem vousatý muž, který Adama jako by zběžně znal a nedával to najevo.

Sedli si k oknu. Skrz ně dvůr — kaštan obnažený a nehybný a naproti galerie, byt ve třetím patře temný. Strom byl v noci jiné stvoření, jeho větve šedá algebra proti obloze. Evu nikdy nenapadlo přemýšlet o tom, jak by její vlastní dům vypadal odtud zevnitř, viděný, a ne obývaný. Zjistila, že jí to nevadí. Mlčel sám pro sebe, stejný zvenčí jako zevnitř: pevný, čitelný, beze spěchu.

Víno bylo přírodní a chutnalo po čemsi, co nedokázala pojmenovat.

Adam přečetl etiketu a podal zprávu. „Sopečná půda. Slovenské.“,

„Vysvětluje to tu chut?„

„Vysvětluje to něco,„ řekl.

Byli, všimla si, neobyčejně dobří v rozmlouvání o věcech, které nebyly tím rozhovorem, jež spolu vedli. Tomuhle vyhýbání se cvičila jedenačtyřicet let; on zjevně cvičil něco jiného a došel na totéž místo. Mluvili o schodišti — o poškozeném sloupku zábradlí, o tom, zda nový dub sladit se starým, nebo nechat ať se liší — a o hodináři odvedle, který Adamovi toho rána vyprávěl o rodinách, jež kdysi zaplňovaly každý byt, a katalogizoval je s přesností muže, který desítky let čekal, až se ho někdo zeptá.

„Říkal, že ve třetím patře byla žena s matkou,„ řekl Adam. „V šedesátých letech.„

„Hrubá,„ řekla Eva. „Marie Hrubá.„

Podíval se na ni.

„Já jsem —,“ Zarazila se. *Výzkum*, byla by řekla kolegům, kteří výzkum chápali jako jistou formu péče. „Psala ty dopisy. Ty ze zdi. Jsem si tím docela jistá.„

Adam odložil sklenici. Nenaklonil se k ní, což lidé dělají, když chtějí vypadat zaujatě. Byl zaujatý už předtím; naklonit se by bylo divadlo. „Jistá podle čeho?„

„Podle rukopisu. Pár obratů. Jednou uvádí adresu — porovnala jsem to s domovní knihou z roku devatenáct set šedesát pět.„ Odmlka. „Tohle dělám jako práci.„

„Datuješ látky.„

„A lidi, kteří je vyrobili.„ Slyšela, jak to dopadlo. „To je přehnané.„

„Vážně?„ Otočil sklenicí o čtvrtinu. „Říkala jsi, venku před archivem —,“

„Neříkala.„

„— cosi o tom, co v sobě kus látky nese.„

Řekla to. Na chodbě před studovnou před dvěma týdny, zatímco čekal a ona vyšla s fotografiemi domu z roku devatenáct set šedesát tři a pronesla jakousi polovičatou poznámku, o níž předpokládala, že je příliš nedokončená, než aby dopadla. Dopadla. Bude muset být opatrnější, nebo méně; ještě se nerozhodla, co z toho.

„Látka uchovává to, co v ní lidé dělali,“ řekla pomaleji. „Které nitě protáhli, kolikrát. Jestli se báli, nebo spěchali, nebo obojí. Spěch se dá vyčíst — stehy se prodlouží, napětí povolí. To jde první.“ Podívala se na své víno. „Ty dopisy jsou takové.“

„Vystrašené,“ řekl.

„Pořád.“ Myslela látku. Nechala ho, at' si myslí, že myslí Marii, a trochu se zastyděla, jak snadno jí to šlo.

Byl to Adam, kdo objednal druhou karafu, a Eva, kdo se ho nepokusila zastavit, což bylo svým způsobem také sdělení. U stolu u zdi se mladý pár skláněl nad telefonem, ukazovali si navzájem cosi a smáli se. Vousatý muž vyměnil desku za něco, co nebylo francouzské a bylo tišší.

„Jmenovala se Renata,“ řekl Adam.

Neptala se. Rozhodla se, v okamžiku, který nedokázala určit, že se ptát nebude.

„Nádor na mozku. Měli jsme čtrnáct měsíců náskoku,“ Zazrazil se, pak začal znovu ve stejné tónině, jako když člověk pokračuje po známé silnici za místem, kde vždycky musí zpomalit. „Kláře bylo dvanáct. Takže poslední rok Renatina života byl Klářin první rok, kdy přestala být dítětem. Nenašel jsem

způsob, jak to říct tak, aby to znělo spravedlivě, protože spravedlivé to nebylo.,,

„Ne,,, řekla Eva.

„Těch čtrnáct měsíců mělo i dobré chvíle. Víím, jak to zní.,, Mrkl na ni, ujišťoval se, a usoudil, že to unese. „Soustředí to člověka. Přestanete se starat o všechno, co nikdy nestálo za starost. Ale jste tak zaměstnaný tím být ten, kdo to všechno drží, že netruchlíte až do té doby, co je po všem. A pak truchlíte velmi špatně, dlouho, a v domě máte třináctiletou, která potřebuje někoho, kdo to všechno bude dál držet.,,

„Jak je to dlouho?.,,

„V lednu to budou tři roky.,, Řekl to bez té tíhy, kterou lidé na taková data obvykle nakládají, tak, jak člověk vysloví číslo, které už nepotřebuje zesilovat. „Klára je v pořádku. Není, ale je — bude v pořádku. Vnímá víc, než jsem vnímal já v jejím věku.,,

„Působí —, Eva volila slovo. „Jako někdo, kdo se rozhodl věcem rozumět.,,

Podíval se na ni. „Ano,,, řekl. „Přesně to udělala.,, Nezdál se ani tak překvapený, jako spíš se mu ulevilo, že to někdo vidí. „Tři roky jsem byl velmi opatrný. Nic jsem nestavěl. Jenom —, Gesto, které udělal, bylo úsporné a řeklo jí zbytek. „Udržoval. Držel věci ve chodu. Nic nechtěl.,,

„Je to rozumná strategie,,, řekla Eva.

„Je to nesmírně rozumná strategie.,, Řekl to bez ironie, čímž to bylo horší. „A ty?.,,

Věděla, že to přijde, a nepřipravila si nic, což pro ni nebylo příznačné. Restaurátor přichází vždy s plánem pro tu křehkou věc.

„Tomáš,,, řekla. „Můj bývalý manžel. Laskavý. Rozumný. Měli jsme osm let manželství, které bylo velmi spořádané a

nikoli nevlídné a prostě nestačilo.,, Slyšela, jak je to bezkrevné, a rozhodla se to nepřistrojovat. „Nikdy jsme se nehádali. Nebylo na co ukázat. Jednoho dne jsem pochopila, že tu věc spravujeme, místo abychom ji žili, a pomyslela jsem si —,, Zarazila se.

„Co.,,

„Že kdybych zůstala, tohle by bylo všechno, co je. A ta myšlenka mě nevyděsila. Měla mě vyděsit.,,

Adam neřekl nic.

„Tak jsem odešla. Nebo jsme odešli — nakonec to bylo vzájemné, což je svým způsobem také žal. Když není co vinit, viníte ten předpoklad, který leží pod tím. Že láska, která tak tiše a tak zdvořile dobíhá ke svým vlastním okrajům, nemohla být zprvopočátku bůhví čím.,, Slyšela, že se dostala v pravdě dál, než zamýšlela, a raději to položila, než aby po tom sáhla. „On už s někým chodí. Prý je velmi vřelá. Bude mu dělat dobře.,,

„Nejsi zahořklá.,,

„Jsem cosi.,,“ řekla. „Nenašla jsem pro to slovo.,,

Příkýv. Francouzská deska se vrátila, nebo její příbuzná. Za sklem kaštan držel svou pozici.

Zůstali do půl jedenácté, což bylo později, než kterýkoli z nich řekl, a ne tak pozdě, jak ten večer chtěl.

Na dvoře už pořádně padl chlad — ten druh, který spíš stoupal z dlažby, než aby padal ze vzduchu — a přešli ho rychle, dech viditelný, s pozorností mezi sebou, v níž bylo víc než jen chlad. Kaštan byl v temnotě ohromný, jeho stín vržený dál, než se zdálo rozumné. Mosazné poštovní schránky za-

chytávaly světlo jediné fungující žárovky ve vchodu a Eva pomyslela na dopisy, na něž si dnes večer předsevzala nemyslet a na něž myslela víceméně bez ustání.

Vchod voněl tak jako vždycky: vápennou omítkou a pod ní starším nerostným dechem toho, z čeho byl dům pod omítkou postaven, sto let prachu, který se nikdy docela neusadil. Kobercový běhoun na prvním rameni schodiště byl nový — Adam ho před čtrnácti dny vyměnil, maličkost, ne jeho práce, ale viděl, jak se párá, a udělal to — a bylo to znát, o odstín světlejší než tma kolem.

Zastavil se u paty schodiště. Ona se zastavila o schod výš, což je postavilo do nezvyklé výškové rovnosti.

„Děkuju za večeři,„ řekl.

„Rozdělili jsme se,„

„Tak děkuju za tu půlku, kterou jsem nezaplátil,„

Byl to ten druh vtípu, který měla udělat ona, a byla mu vděčná, že ho udělal za ni. Podívala se na něj ve světle vchodu, v užitkovém světle, nikoli lichotivém, jež všechno ukazovalo bez příkras a o nic nežádalo.

Pomyslela si: zůstaň přesně tady a něco se vyřeší samo. Nebo to pojmenuj. Nebo nech jeho. Bylo velmi ticho — ticho dvora, i tramvaj na ulici za ním utichla v dálce. Pomyslela na ženu u okna ve třetím patře, jak vyhlíží do dvora muže, kterého se rozhodla nechtít. Pomyslela na krabici od bot nahoře na svém stole, na dopisy rozložené v pořadí toho, co byla schopná unést.

Mohla bys to říct.

A pak přišla ta druhá myšlenka, rychlá a dobře nacvičená, reflex člověka, který cvičil bezpečí tak dlouho, až se vydává za moudrost: že ještě nezná tvar toho, co by říkala. Že by bylo lepší mít jistotu. Že jí dopisy stále vyprávějí věci, které ještě

nedoslechla, a promluvit dřív, než si bude jistá, znamená riskovat —

Co přesně.

Neodpověděla si. To, jak pochopí později, byla ta odpověď'.

„Znovu jsem si četla třetí dopis,“ řekla. „Je tam věta o odpoledním světle. Myslím, že je to tohle okno — třetí patro, na východ. Snažila jsem se zmapovat, co mohla vidět z místa, kde stála.“

Chvíli se na ni díval a cosi se mu v tváři proměnilo. Ne tak docela odstup. Spíš jakési usazení. Malá dvířka, která se jí nepodařilo otevřít dost opatrně, se tiše zavírala.

„Někdy mi to ukaž,“ řekl.

„Ano,“ řekla.

Šel nahoru. Poslouchala, jak jeho boty nacházejí schod — pátý odspoda, sedmý od jejího odpočívadla, ten hluboký opožděný tón, který se naučila v říjnu — a pak zatáčka schodiště zvuk pohltila a nebylo nic.

Zůstala u paty schodiště. Schránky se táhly podél zdi ve své řadě, bylo jich sedm, zašlé tak po staru, každá se jménem na obnošeném papírovém štítku za mosaznou škvírou. Na té její bylo pořád jméno předchozího nájemníka. Už tři měsíce ho měla v úmyslu vyměnit.

Stála, dokud její oči nenašly tmu, a pak vystoupala po schodech sama, aby si znovu přečetla, ve světle lampy, slova ženy, která přesně věděla, co chce říci, a adresovala je vůbec nikomu.

Potom

Čtvrté listopadové pondělí a ve tři hodiny už bylo po světle. Marie se naučila nedívat se z okna. Byla to malá kázeň, jako když si člověk nepřejíždí jazykem po nemocném zubu, a jako ona většinou selhávala.

Psala. Posudek se týkal výrobních norem v ostravském kraji, sedmdesát čtyři stran, a ona byla na straně čtyřicáté první. Léta u kláves vyhloubila do boku jejího pravého ukazováčku mělkou prohlubeň, mozol, který nosila od svých devatenácti let. Občas se ho dotkla, jako se jiné ženy dotýkají prstenu — bezděčně, pro ujištění, aby si potvrdila, že tu ta věc pořád je.

„Hrubá.“ Kolář se objevil vedle jejího stolu. Měl postoj člověka, který se přikrčil před ranou, jež nikdy nepřišla a nikdy nepřestávala přicházet: ramena stažená, bradu vpřed. Znala ho dva roky a nedokázala si ho představit jiného. „Vazba u toho Šenkova přepisu. Rozpadla se. Uděláte to znovu.“

„Ano, soudruhu Koláři.“

„Kopie do poledne.“

„Ano, soudruhu Koláři.“

Otálel, chtěl něco, co neměla v úmyslu poskytnout — snad stížnost, k níž by mohl být laskavý. Věnovala mu úsměv, který

si od jara vypilovala: zdvořilý, dokonalý, uzavřený. Odešel. *Výroba oceli ve čtvrtém čtvrtletí překročila plánované cíle přibližně o dvanáct procent. Společné úsilí dělnických brigád ve Vítkovických železárnách —*

Dvanáct procent. Vytřukala to číslo čistě a nemyslela na leden.

Ve výkladu Tuzexu v Opletalově ulici ležely věci, které stát prodával jen za peníze, jež mu nepatřily: švédská termoska, plechovka holandského kakaa, plochá krabička francouzské kolínské, bledě zelené jako stěna ordinace. Před výkladem se utvořila fronta, jako se malé fronty tvořily všude, lidé si podupávali zimu z nohou a odmítali se na sebe podívat. Marie neměla žádné valuty a žádné pochůzky tady. Čekala na obchod s pečivem o troje dveře dál, ale jeho fronta se zahýbala do území fronty před Tuzexem, a tak stála a četla nápisy a nemyslela na nic, co by uměla pojmenovat.

Uviděla ho na dvacet metrů.

Přicházel od tramvajové zastávky, límec zdvižený, hlavu mírně skloněnou pod tím úhlem, jaký držel, když si v duchu něco promýšlel. Pod paží desky, ty černé, na kresby. Poznala jeho chůzi dřív, než poznala jeho tvář, a to poznání jí vešlo do těla, aniž si vyžádalo dovolení, tak jako to dělá teplo. Vedle něho žena. Menší, než si Marie kdy dovolila představit, a ne krásná tím nápadným způsobem — milá, hranatá, schopná tvář, tmavý kabát, kožešinový límec, který vypadal jako matčina volba. Helena.

Marie se obrátila ke sklu a zkoumala termosku.

Vzdálenost se uzavírala. Slyšela teď jeho boty na dlažbě, což bylo nemožné, na čem tělo přesto trvalo. Četla plechovku. *PRIMA KWALITEIT*. Četla to znovu. Četla to, jako by z toho mělo být zkoušení.

Prošli kolem. Nespustila oči z kaka. Nevěděla, zda ji viděl. Myslela si, že snad ne. Myslela si, že snad ano, a chápala, že ano je z těch dvou to horší a že se nikdy nedozví, které to bylo, a že to nevědění je věc, kterou bude teď nosit donekonečna, jako ten mozol.

Když se fronta na chleba pohnula, pohnula se s ní, koupila si půlku žitného a jela tramvají domů.

Matka uvařila polévku; v bytě bylo cítit cibuli a bobkový list a pod tím slabou nerostnou vlhkost, která přicházela každý listopad, když zeď ve dvoře začínala plakat. Jedly. Matka referovala o rádiu z patra nad nimi, které hrálo až po jedenácté a prosakovalo stropem jako příval zvuku s vyceděnou hudbou. Marie říkala *ano a to je hrozné a ano* na správných místech a dojedla svůj talíř.

Potom umyla nádobí, utřela talíře a postavila je do skříně otlučeným okrajem ke stěně, kam vždycky patřily, kam na ně matka neviděla.

Ve svém pokoji nechala stropní světlo zhasnuté a pracovala u lampičky. Vytáhla list papíru a dlouho nad ním držela pero, jako se zdržuje dech na vrcholu schodiště, po němž se člověk chystá sestoupit ve tmě.

Pak začala.

Můj milý —

Dnes jsem tě viděla. Vás oba.

Zkouším si tohle už od září, jako se zkouší výstup, o němž je jisté, že přijde. Věřila jsem, že to zkoušení k něčemu bude. Nebylo. Nic na tobě se zkoušce nepodvolí; to jsem se naučila v květnu, na schodech, a nepodařilo se mi to odnaučit.

Vypadá laskavě. Neumím ti říct, jak to vím — snad podle toho, jak nesla tašku, nebo podle posazu hlavy, když ti naslouchala. Něco určitého. Rozhodneš, že je laskavá, a budeš mít pravdu, a to není nic; zjišť'u-ji, že ti to přeji. I když to přání píšu, cítím přesně, co stojí, do haléře.

Říká se Bratislava v novém roce. Lipsko možná potom. Mezinárodní umístěnka — soudružka Nováková to někomu řekla, ten to řekl Jitce, ta to řekla mně bez nejmenšího tušení, že mi vůbec něco říká. Přijala jsem to s tváří člověka, který nikdy ani jednou neprojevil zvědavost po nějakém Janu Vávrovi. V té tváři jsem se velmi zdokonalila. Mohla bych ji vyučovat.

Chci, abys věděl — i když to samozřejmě vědět nemůžeš, neboť tohle k tobě nedojde, a snad je to jediná podmínka, za níž to dokážu vyslovit —, že ve mně není žádná výčitka. Ne za to, že odjíždíš. Ne za Helenu, která není zrada, protože tě ke mně nic nevázalo. Ty sliby nebyly tajně tisknuty na má prsa; dal jsi mi je do očí, a já je odmítla, a to odmítnutí bylo moje, a ty důvody jsou moje, a zůstanou tady na tomhle papíře, kde nemohou zranit nikoho než mě.

To těžké není tě nevidět. To těžké je ta souměrnost — že vypadáš, jako bys to zvládal. Neseš ty desky, jako by budoucnost byla rozumné uspořádání, do něhož se vchází. Nezlobím se. Jen mě stále udivuje, jak důkladně lidé všechno zvládají. Počítám i sebe. Píšu posudky o oceli; stojím ve frontách; jím matčinu polévku. Sousedovo rádio hraje příliš nahlas a já za to začínám být vděčná — za tu malou křivdu, za tu obyčejnou stížnost —, protože zatímco si zaznamenávám hodinu (tři čtvrtě na jedenáct, příliš pozdě), nedělám tohle.

Bratislava je daleko. Myslím, že to znamená, že už tě neuvidím. Myslím, že se to město vrátí k tomu, být jen městem, čímž už skoro je.

Skoro.

Kaštan se všeho vzdal. Měl jsi ho vidět v říjnu — týden padaly listy v pomalých točivých spirálách, neuspěchaně, jako něco, o čem se velmi pečlivě rozhoduje. Dívala jsem se každé ráno a říkala si, že si to nenechám. Nechala jsem si to stejně. Zdá se, že si nechávám všechno. Vada. Pracuji na tom.

Se vši láskou, kterou umím zapečetit —

M.

Odložila pero.

Složila list natřikrát, sklad přitiskla hranou palce naplocho, tak jak skládala všechny ostatní. Nezapečetila ho. Pečetění bylo obřadem příchodu, a tyhle nikam nedocházely. Položila ho mezi ostatní do krabice od bot pod zimníkem a přitížila víko Seifertem, kterého nosila od školy.

Pak šla spát.

Umístěnka byla potvrzena v prosinci — opět Jitka, prostřednictvím bytové tajemnice, která byla zdrojem všeho spolehlivého v domě. *Nakladatelství* pořádalo svůj malý vánoční večírek: papírové kelímky se svařákem, vánočka, které se nikdo nedotkl, dokud se jí najednou nezačali dotýkat všichni. Marie stála u okna a dívala se na ulici: tramvaj, dva chlapci táhnoucí sáňky, okna protějšího domu, každé malý oranžový čtverec. Kolář pronesl přípitek na úspěchy kolektivu a světlé vyhlídky příštího roku. Všichni se napili. Svařák byl příliš sladký.

Jitka ji našla u kabátů. „Zhubla jsi,“ řekla. To byla horní hranice Jitčiny něhy; znamenalo to *vidím, že něco není v pořádku*,

a mám tě příliš ráda, než abych se ptala.

„Prosinec,“ řekla Marie.

„Hm.,“ Jitka jí dolila kelímek. „Jedeš domů? Do Pardubic?“

„V sobotu.,“

„Dobře.“ Pauza. „Víš, Radek má bratrance. Vlastně slušný člověk. Agronom. Nic strhujícího, ale —,“

„Jitko.“

„Já vím. Já vím.,“ Ale dál se usmívala a Marie zjistila, že jí to nevadí — přítelkyně přelepuje ránu, kterou má tu slušnost nepojmenovat. Marie si nechala vnutit kus vánočky.

Byla vlastně dobrá. Rozinky a mandle a něco, co by matka označila za nestoudné.

Otcův obchod stával na náměstí v Pardubicích — štůčky látek, šicí potřeby, skleněná vitrína s knoflíky, které směla, docela maličká, třídít podle barev. Znárodnění přišlo v roce, kdy jí bylo deset. Otec na pár týdnů ztichl a pak se vrátil k práci, za týž pult, prodávat totéž zboží za státní ceny, pod jiným jménem nade dveřmi. Tenkrát to nechápala. Nebyla si jistá, že to chápe teď: co se to žádá po člověku, aby dál stál ve své vlastní místnosti, zatímco někdo jiný rozhoduje, jakou cenu věci v ní mají.

V poslední době tomu rozuměla o trochu lépe.

Na Štědrý den matka pekla kachnu. Teta přijela z Hradce se zavařovačkou domácí slivovice a názory na směřování země, pronášenými potichu, s pohledy k oknu, jako by mohlo slova odnést tomu, kdo takové věci sbírá. Strýc mírně nesouhlasil. Slivovice byla velmi dobrá.

Na Boží hod ráno, ve svém dětském pokoji — tapeta bleďých růží, kterou studovala od roku 1950, teď vybledlá od barvy suché kůže —, myslela Marie na menší život.

Kroužila kolem něj už měsíce, opatrně, jako se krouží kolem místa na podlaze, kde se něco rozbilo. Menší život. Ne nižší; nižší by nepřijala. Ale menší: ohraničený, přesný, pravdivý. Ženy, kterých si vážila, žily menší životy. Její matka, která se naučila vařit z peněz, jež je neměly uživit, a dělala tu nejúžasnější polévku. Knihovnice na Seifertově, která znala každého stálého čtenáře jménem a pamatovala si, co si vypůjčil, a dovedla ho k další knize, aniž by kdy pocítil, že je veden.

Menší život mohl pojmut skutečné věci. Práci udělanou pořádně. Okna a večery a tu přesnou rozkoš z fronty, která se hýbe. Mohl pojmut člověka, kterého není třeba zachraňovat a kterého by nikdy nemusela pustit.

Nemohl pojmut Jana Vávru. Ale Jan Vávra jel do Bratislavy a potom do Lipska a město se vrátí k tomu, být jen městem.

Pomyslela si, že by se možná nechala seznámit s tím agronome.

Pomyslela si, že možná ne.

Pomyslela si: *je příliš brzy*. Pomyslela si: *bude příliš brzy ještě dlouho, a pak jednoho dne to prostě bude pozdě*.

Sešla dolů a pomohla matce s vánočním nádobím — tím dobrým, tím, co vyšlo z obchodu v roce 1950 a bylo tudíž státním majetkem, pro který si nikdy nikdo nepřišel. Utřela každý kus a uložila ho za sklo vitríny, a když byla hotová, postavila se k oknu kuchyně a hleděla na náměstí, na nápis nad jednými dveřmi, které bývaly otcovy a teď říkaly něco jiného, a uvažovala, kolik toho dokáže pojmut obyčejný život, aniž by o tom kdokoli zvenčí kdy věděl.

V Praze byla zpátky na Nový rok, pozdní tramvají od hlavního nádraží, tašku vklíněnou mezi chodidly, vedle ní černé sklo. Město se odvíjelo: žižkovské kopce, shrbené důvěrně známé ulice, dlážděné ticho vnitrobloku, když zahrnula do brány. Okap na východní zdi pořád kapal. Kapal od října — jedna trpělivá kapka na kamenný okraj kanálku, zvuk jako nehet o sklo, odměřující čas, který nepatřil ničemu.

Kaštan byl holý. Obnažený vypadal méně jako strom než jako jeho idea. V zimě bylo přes něj vidět na věci, které listí celé léto tajilo — na okno naproti ve čtvrtém patře přes dvůr, světlo hořící po půlnoci, na někoho tam nahoře, kdo také nemohl spát.

Vešla. Lampu nechala zhasnutou. Seděla u stolu v kabátě, držela pero a nezvedla víko krabice od bot.

Nebylo co nového napsat. Napsala to už — v prvním dopise i v tomhle posledním i ve všech mezi nimi, tutéž větu přeskupenou na sto způsobů: *milovala jsem tě, pustila jsem tě, měla jsem pravdu, ta pravda nic neuzavírá*. Pravdivou věc lze vyslovit jen tolikrát, než ji to vyslovování začne obnošovat, a ona nedovolí, aby se obnosila.

Vložila pero zpátky na jeho místo.

Seděla ve tmě, v kabátě, a poslouchala, jak se dům drží pohromadě. Sedmý schod vydal svou tlumenou pozdní notu, jak zima pracovala se dřevem. Nad ní se někdo převalil a pružiny tu zprávu přijaly. Okap pustil další kapku.

Světlo v okně ve čtvrtém patře zhaslo a kaštan byl pak jen kaštanem — holý, neuspěchaný, stojící přesně tam, kde stál v květnu a v červnu, kdy se dívala ven z téhož pokoje a myslela si, celým svým bezbranným srdcem: *něco začíná*.

Nic nezačínalo. Ale ona tu pořád byla, u stolu, pořád držela pero, které odložila, v bytě, v němž odjakživa žila, s kabátem a krabicí a Seifertem přitlačeným navrch — všechno uschováno, všechno neporušeno — a zima, kterou prošla, a rána, kterou se naučila obvazovat, aniž by jí dovolila se docela zavřít, a menší život, který se kolem ní zařizoval, místnost po místnosti, tiše, s místem na všechno kromě té jediné věci.

Nechala lampu zhasnutou a šla spát.

Jméno

Archiv voněl tak, jak vonějí všechny archivy — suchým papírem, mírným fungicidem, nasládlým přízrakem starého klihu — a Evě to vždycky přinášelo útěchu, tak jako jiné lidi utěšuje pečení chleba nebo kostely. Měla restaurátorskou víru v uzavřené místnosti plné věcí, které se dohodly, že se přestanou měnit.

Studovna Státního okresního archivu zabírala druhé patro budovy, která válku přežila tím, že byla nenápadná, a dnes byla skoro prázdná: doktorand spal za hradbou foliantů, penzista, jenž sem chodil každé úterý bez ohledu na to, co tvrdil, že studuje. Eva tu za šest týdnů byla potřetí a archivářka — žena jménem Doubravka, která nosila šedivé vlasy ve dvou úhledných copech jako dětská kresba babičky — ji už nenutila vyplňovat žádanky. Jen řekla: „Zase Hrubá?“ a šla pro krabici.

Domovní kniha pro Dvořákovu 14 sahala od roku 1920 do roku 1971, kdy byly knihy předány. Eva se naučila číst stísněné sloupce: jméno, datum narození, vztah k hlavě domácnosti, datum přihlášení, datum odhlášení. Záznam o Hrubé jí trvalo najít až do konce listopadu, zčásti proto, že hledala muže v čele rodiny, a tady byla v čele žena. Věra Hrubá, narozena

1914, švadlena. Třetí patro, vlevo. Přihlášena 1948. Odhlášena 1968.

Jedna osoba na živobytí: Marie Hrubá, narozena 1940.

Eva si to jméno zapsala velmi pečlivě, ačkoliv ho v té chvíli znala už dvacet minut. Pořád si věci zapisovala, protože zapisování bylo způsob, jak nic necítit, dokud na to nebyla připravená.

Marie.

Zkoušela si ho v tramvaji cestou domů, polohlasem, a dívala se, jak jí vlastní dech zamlžuje sklo. Za ním se skládalo město: vánoční světla natažená mezi lampami na Vinohradské, vůz nadskakující na výhybce u Lipanské, muž v čepici s bambulí pijící kofolu z lahve. To jméno jí spočívalo v ústech jako malý hladký kamínek. Šest týdnů byly dopisy adresovány nikomu. Teď je psal někdo.

Parte našla o tři dny později, na internetu, protože internet teď obsahoval všechno, dokonce i krátké posmrtné životy nenápadných lidí. Marie Marešová, roz. Hrubá. Narozena říjen 1940, Pardubice. Zemřela červen 2023, Praha 6. Obřad ve strašnickém krematoriu; místo květin dar hospici. Pozůstala dcera Helena Marešová.

Eva chvíli seděla s otevřeným notebookem na kuchyňském stole.

Červen. Tři měsíce předtím, než se Eva do bytu nastěhovala. Zhruba ve stejném měsíci, kdy seděla v kanceláři Tomášova advokáta naproti muži, po jehož boku strávila jedenáct let, a podepisovala stránky, zatímco koncipientka jim nosila papírové kelímky s vodou, jako by potřebovali něco dělat rukama.

A na druhém konci města, v nějakém bytě v Praze 6, který si Eva už zařizovala v hlavě — úhledném, skromném, s vůní starého dřeva a jednoho konkrétního krému na ruce — umírala žena jménem Marie pár kilometrů od zdi, na kterou už nedosáhla, a dopisů zapečetěných uvnitř.

Ten zármutek byl nerozumný. Věděla to. Marii Hrubou neznala; přečetla šest půlstránek jejího rukopisu. Přesto přišel a usadil se jí v hrudi, zatímco četla parte počtvrté a pátrala po tom, co jí uniklo, jako by se internet mohl zmýlit, jako by se mohlo ukázat, že Marie zemřela v nějakém jiném červnu.

Uvařila si kávu a postavila se k oknu. Dvůr dole byl už čtyři tmavý — hodinář právě zavíral, pan Šťastný navíjel markýzu s tou směsí rozhořčení a obřadnosti, kterou se naučila shora rozpoznávat. Jediné světlo ve vinárně přes dvůr, řetěz žároveček propletený mezi vavříny u dveří. Kaštan byl holý. Holý byl už dva měsíce a Eva se stále nerozhodla, zda jí to připadá smutné, nebo jen vyjasňující.

Týden před Vánoci muzeum ztichlo — školní výpravy byly pryč, návštěvní badatelé prořídli na ty doopravdy posedlé. Eva ten klid využila k tomu, aby dohnala zprávy o stavu, které odkládala, a aby seděla u svého pracovního stolu dlouhé, neuspěchané hodiny v onom druhu soustředěné pozornosti, jež byla tím nejbližším, co měla k modlitbě. Dnes to byl barokní ornát ze zeleného hedvábného damašku, sňatý z kostela v jižních Čechách; hedvábí bylo pevné, ale výšivka na pravém rameni se zvedala tam, kde ji kdosi před desetiletími spravil nití nesprávného zákřutu a vytvořil pomalé, vlekoucí napětí napříč podkladem.

Strávila hodinu rozpouštěním pečlivé, chybné práce něko-
ho jiného.

Kolegyně Petra dorazila ve dvě, položila na stůl mandarinku a řekla: „Vypadáš jako rytina z dějin moru.“

„Děkuji,“ řekla Eva. „Nápodobně.“

„Jedeš na svátky do Brna?“

„Matka je v Brně. To není totéž.“ Vzala mandarinku.
„Zůstávám.“

Petra po ní hodila ten pohled — onen, jaký nosí lidé, kteří mají pocit, že Vánoce o samotě jsou věc, již by člověk měl vysvětlit nebo se za ni omluvit. Eva ten pohled sbírala už osm měsíců a nepřilnula k němu.

„Adam mi nechá klíč od předního schodiště,“ řekla, což k věci nepatřilo, ale bylo to něco, co se dalo říct, a bylo to také, jak si při těch slovech všimla, poprvé, co Adama vpustila do hovoru o vlastním životě.

„Kdo je Adam?“

„Truhlář. Předělává schodiště.“

„Truhlář,“ zopakovala Petra tónem člověka, který si to zakládá.

„Musí být hotový do Vánoc,“ řekla Eva. „Podpírají hlavní rameno. Chtěl mít jistotu, že se pořád dostanu dovnitř.“ Všechno to byla pravda. Nic z toho nebylo to podstatné. Petra, která byla laskavá, odešla.

Helena „Lenka, Marešová měla facebookový profil čtyři roky neaktivní, většinou fotografie z holešovického bytu s dlouhým zábradlím balkonu — pelargonie v srpnu, žlutý labrador spící napříč prahem, narozeninový stůl s dospělými dětmi a vnou-

četem rozsazenými kolem. Učitelka v důchodu. Na profilové fotografii byla žena ke konci padesátky, kulatého obličeje, s příjemným, lehce ustaraným výrazem a šedivými vlasy ostříhanými nakrátko z praktických důvodů, a Eva si ji dlouho prohlížela a snažila se v ní najít Marii.

Nakonec ji našla, v očích. Così, co si stálo za svým.

Tu zprávu napsala třikrát a třikrát ji smazala. Počtvrté zněla: *Vážená paní Marešová, jmenuji se Eva Kratochvílová. Jsem restaurátorka textilu v Národním muzeu a v současné době mám v nájmu byt na Dvořákově 14 v Žižkově, kde podle všeho jako mladá žena bydlela Vaše matka. Při opravě jsem našla jisté osobní písemnosti, které kdysi snad patřily Vaší rodině. Pokud byste byla ochotna si se mnou promluvit, byla bych Vám velmi vděčná. Omlouvám se, že se Vám ozývám tímto způsobem, a přijměte prosím mou upřímnou soustrast.* Přečetla si to znovu, usoudila, že je to dost pravdivé a dost slušné, a odeslala to dřív, než to stačila smazat počtvrté.

Jana Vávru našla v jedenáct hodin dopoledne třiadvacátého prosince, kdy se měla balit, aby nejela do Brna — na podlaze v ponožkách, notebook vyvážený na hromadě záznamů stavební spořitelny z roku 1964, které si vyžádala na základě teorie, jež nikam nevedla.

Pracovala z opačné strany. Marie ho popsala s přesností člověka, který si muže prostudoval a popřel by, že kdy cokoliv studoval. Inženýr. Rodina v dobrém postavení u strany. Otec, který jezdil tatrou 603. Eva pátrala po statických inženýrech se stranickými konexemi, působících v Praze na začátku šedesátých let — což okruh ostře zúžilo — a porovnávala je se vším, co zmiňovalo Dvořákovu 14. Statická prohlídka schodi-

ště z března 1963, nařízená po stížnostech, nesla podpis, který si musela přečíst třikrát, než si dovolila uvěřit.

Inž. Jan Vávra, ČSVTS.

Bylo to ten nejobyčejnější rukopis, jaký kdy viděla. Ruka člověka, který si dával záležet, který přitlačil rovnoměrně, jenž byl vycvičen ke standardnímu písmu standardním perem a jehož nikdy nenapadlo se od něj odchýlit.

Položila na stránku dva prsty, lehce, jako by mohla vyplášt.

Před šedesáti lety stál tento muž na tomto schodišti, na tom, které teď leželo v kusech v zrcadle schodiště, na tom, jež odvodělý truhlář předělával prkno po prknu. Stál na sedmém schodu — na stupni, který si stěžuje dodnes, i teď, i v novém uspořádání, k němuž Adam směřoval — a psal tou pečlivou rukou o sedání a tahovém zatížení, a kdesi nad jeho hlavou stála žena jménem Marie, naslouchala jeho krokům a cítila onu zvláštní bolest milovat muže v jazyce, kterým se rozhodla nikdy nepromluvit nahlas.

Vyhledala to jméno. Bylo to snazší, než se obrnila, a pak pochopila, že to samozřejmě snadné bude: zvykla si zakládat si Jana do zapečetěného světa dosažitelného jen skrze knihy a průklepy a dovolila si zapomenout, že šedesát let není geologický čas. Šedesát let bylo na dosah. Šedesát let byl starý muž v bytě v Dejvicích, jehož dcera před čtyřmi lety vystavila fotografii dortu k jeho dvaosmdesátým narozeninám s malou papírovou vlaječkou zapíchnutou v polevě.

Šestaosmdesát. Inženýr. Jedna dcera, s manželkou jménem Helena, která zemřela v roce 2019.

Eva se na tu poslední skutečnost chvíli dívala, pak položila notebook na prkna a přitiskla dlaně naplocho k jejich chladu.

Byl naživu. Žil v Dejvicích. Šestaosmdesát, čtyři roky vdovec, s dcerou — a napsal tu zprávu o prohlídce, která jí teď zpola zakrývala pravé koleno, a netušil, neměl šedesát let tušení, proč ho Marie Hrubá poslala pryč.

To byl okamžik, kdy dopisy přestaly být dějinami.

Byt byl té noci studený tím způsobem, jakým jsou staré domy studené na sklonku roku — ne ostrým chladem nevytopené místnosti, ale pomalým, rovnoměrným chladem zdí, které do omítky vstřebaly celou zimu. Eva přidala na radiátoru, stáhla deku z opěradla pohovky a posadila se se sklenkou vína a krabicí od bot otevřenou před sebou. Dopisy nevyndala. Dívala se na krabici.

V listopadu strávila týden tím, že je řádně zcatalogizovala, tak, jak by zacházela s čímkoli, co se k ní dostalo profesionálně: bavlněné rukavice, bezkyselinový hedvábný papír mezi listy, poznámky tužkou. Osm dopisů. Trosky lásky, již žena dokázala dost rozhodně ukončit vlastní rukou a dost soukromě zazdít na pětapadesát let. Zapečetěné a pak zanechané — byt měnil majitele, lidé se stěhovali, jedno století se obracelo — dokud žena, která strávila jedenáct let v manželství skončívším, aniž by někdo příliš plakal, nepřišla zabrat se ramenem do uvolněné lišty ve studeném žižkovském bytě a nenašla krabici.

Dovolila si zvážit, že neudělá nic.

Uměla nedělat nic, a to v přesném smyslu, že si to volila. Poznávala ten zvyk u sebe tak, jako poznáte opakování ve vazbě, jakmile na ně někdo ukáže. Její manželství neskončilo rozhodnutím; skončilo dlouhým nahromaděním nerozhodnutí,

ponecháváním věcí, jak byly, dokud jejich nashromážděná tíha nepřevážila nad tím, co mělo to ponechávání ušetřit. Dědala to už léta. Pravděpodobně ještě před Tomášem; Tomáš byl jen povrch, na němž to bylo vidět nejzřetelněji.

Mohla nechat dopisy nedotčené. Krabici znovu zapečetit, předat ji archivu, nechat ji vyjít ze své opatrovnické péče do správy dějin. To by mohla být dokonce ta zodpovědná volba. A rozhodně ta tichá.

Janu Vávrovi bylo šestaosmdesát a žil v Dejvicích a strávil větší část života v nevědomosti. A Lenka Marešová byla v holešovickém bytě se žlutým labradorem a truchlila pro matku, kterou možná nikdy úplně neznala.

Eva si odnesla víno k oknu. Dvůr ztichl. Vinárna zavřela brzy, její světla byla tmavá. V hodinářově výloze zvedal malý mechanický Děda Mráz paži v pomalém strojovém pozdravu nikomu. Kaštan stál holý a přesný proti oranžovošedé obloze.

Přišla sem, aby začala znovu, čímž rozuměla: schovat se někam levně a tiše, spravovat věci jiných lidí a čekat, dokud nezjistí, čím chce být. Nerozuměla tím tohle — stát v prosinci u okna a držet tíhu dvou životů, které neměla v úmyslu zdědit, zatímco se budoucnost tiše skládá kolem rozhodnutí, jež neučinila.

Ze schodiště dole se ozvalo, slabě, protože nová prkna doléhají jinak než stará, zavrzaní sedmého schodu.

Otočila se, ač tam nikdo nebyl. Adam zamkl, než odešel — klíč pod rohožkou, vzkaz, který zněl jen *schody přes Vánoce vydrží, dobré kosti*, a pak, po odmlce, do níž si nedovolila nic vkládat, *hezké Vánoce, Evo*. Poslala mu totéž zpátky, pak chvíli seděla s telefonem v ruce a držela cosi, co se zatím rozhodla nepojmenovat, protože pojmenovat to vyžadovalo jistý druh odvahy a ona se s ní stále ještě poměřovala.

Schod teď mlčel.

Opláchla sklenku a šla spát. Ráno najde adresu v Dejvicích. Napíše Lence pořádně, něco lepšího než vzkaz cizí osobě. Vymyslí, co dlužíte člověku, který strávil šedesát let v nevědomí, že byl milován.

Dole zvedal mechanický Děda Mráz paži, spouštěl ji a zase zvedal, a dvůr kolem něj stál nehybně a čekal.

Zásnuby

Oznámení se objevilo na stranické nástěnce ve středu, mezi rozpisem služeb ve společné prádelně a upozorněním na příděl uhlí. Marie je četla cestou do práce, ne snad proto, že by se hodlala zastavit, ale protože se zastavily její nohy — malá vzpoura, do níž neměla co mluvit. Papír byl čerstvý, inkoust v mrazu ještě modročerný.

Soudruh Jan Vávra a soudružka Helena Stejskalová. Spojení svazkem socialistického manželství. Kolektiv obvodu č. 4 srdečně blahopřeje.

Pod tím kdosi připíchl fotografii, takovou, jaké se pořizují na doklady: oba čelem k objektivu, mírně přepálené, světlo užírá Helenině levé lící kosti. Jan se docela neusmíval. Oči mířily kamsi za fotoaparát, tak, jak se muž dívá, když ho fotografují a on myslí na něco jiného.

Marie to přečetla ještě jednou. Pak si posunula řemen tašky na rameni a odešla na tramvajovou zastávku, aniž se k nástěnce ohlédla.

Nakladatelství bylo v Mánesově a dvanáctka jela čtyřicet minut, když mráz zpomalil výhybky. Stála uprostřed vozu, rukavicí obtočenou kolem stropního držadla, okna zapocená de-

chem cizích lidí, a myslela si: dnes je středa devatenáctého prosince, stojím v tramvaji, za tři týdny bude nový rok a já jsem udělala správnou věc.

Myslela na to pečlivě, jako když se odříkává skloňování. *Správnou věc.*

Venku bylo město šedivé a přesné — limetková zeleň lékárenského znaku, fronta u řezníka sahající až na roh, dítě v červeném kabátku, vlekoucí se za ženou příliš uspěchanou, než aby si je všimla. Marie se na to dívala, jak ubíhá, jako na důkaz čehosi, co nedovedla pojmenovat. Že obyčejný život pokračuje. Že tramvaj jede. Že se fronta pohne a lidé ponесou domů balíčky a uvaří večeři a dítě v červeném kabátku nakonec na roh dojde.

Vystoupila na své zastávce. Chlad jí stekl po zátylku.

V nakladatelství psala tři hodiny bez chyby, což bylo neobvyklé; celý podzim dělala drobné přehmaty — vynechaná písmena, přehozená slova —, které jí soudružka Horálková dvakrát vytkla s upjatou přesností horší než hněv. Dnes prsty věděly přesně, kam dosáhnout. Klapot stroje zaplnil prostor mezi jejíma ušima a ona za to byla vděčná.

V poledne snědla chléb sama u svého stolu. Věra Novotná, s níž obvykle sdílela polední jídlo, byla doma s dítětem, které mělo horečku, a bez ní nebylo nutné udržovat žádný hovor, což mělo být úlevou.

Pohlédla z okna.

Dvůr v Dvořákově 14 byl obrácen zády k jihu a od listopadu do března nezachytil ani paprsek zimního slunce, jenže ona se teď dívala do jiného okna, v jiném domě, v jiném roce

svého života, a co viděla ve skle, nebyl mráz, nýbrž Janova tvář nad zábradlím schodiště v říjnu, ten okamžik, než odvrátila pohled. Odvracela ho od té doby pořád. Stalo se z toho cvičení, umění, kázeň těla — úhel hlavy, ovládnání koutku oka, tvář uspořádaná kolem toho, co před ní právě stálo.

Stávala se v tom znamenitou.

Zakousla se do chleba. Na krajích byl suchý. Žvýkala.

Toho týdne udeřil mráz naplno, takový, co rozpukává dlažbu a barví Vltavu do odstínu starého železa. V pátek večer přišla Marie domů přes dvůr, protože pouliční branka přimrzla v pantech, a když přecházela dlažbu, viděla, že u Vávrových se svítí.

Věděla, aniž počítala, která okna jsou jejich. To byla věc, kterou její tělo nasbíralo za měsíce bez jejího svolení — tak, jak se naučilo vrzání jistého schodu, váhu jistých dveří. Věděla, které světlo znamená kuchyni a které obývací pokoj, a věděla, z jediného náhodného pohledu v září, že Jan pracuje u stolu pod vzdáleným oknem zády ke dvoru a že někdy nechá lampu hořet i poté, co jde spát.

Lampa teď svítila v obývacím pokoji. Za matným sklem se pohybovalo víc rozmazaných stínů než obvykle. Cigaretový kouř klesal mrazem dolů a pod ním slabá ostrá sladkost slivovice.

Oslava tedy.

Zastavila se. Bylo to hloupé. Přinutila se jít dál.

Ale jednou vzhlédla, vzhůru otevřenou šachtou schodiště — tím průduchem, který se táhl všemi čtyřmi patry, tím, který Jan loni na jaře zaměřoval a zakresloval ve svém pečlivém

inženýrském písmu, když ho sem dům poslal, když kaštan kvetl a ona dosud neznala jeho jméno.

Stál na podestě druhého patra.

Nevěděla, proč tam je, stranou od světla lampy a od slivovice a od Heleny. Snad si vyšel na vzduch. Snad ho přilákal mráz, nebo ho náhoda postavila k zábradlí nad kamenným dvorem, aby se díval dolů.

Díval se na ni.

Viděla jeho tvář jasně navzdory vzdálenosti i kalnému světlu na podestě; studovala tu tvář půl roku, aniž to měla v úmyslu, a znala ji tak, jak znala léta kuchyňského stolu, jak znala matčinu ruku na obálce. Neusmíval se. Ruce měl položené na zábradlí. Na něco se jí ptal — na nic tak neohrabaného jako slovy —, ptal se na totéž, nač se pokusil zeptat v září, když ho poslala pryč, ptal se znovu teď, z výšky otcova vlivu a z oslavy své snoubenky a z celého nového života, který se kolem něj skládal jako lešení.

Jeho tvář se ptala: *byl ještě jiný důvod.*

Marie se na něj dívala.

Uspořádala tvář kolem chladu, kolem dlažby pod nohama, kolem nadcházejícího roku a jeho správného, rozumného tvaru. Dala mu zdvořilé nic — tvář souseda potkaného na dvoře, tvář ženy, která má někam namířeno. Cítila, jak to dělá zvenčí, jako by pozorovala ženu dole, jak dává muži nad sebou tvář, která ho propustí.

Odvrátila pohled první. Přešla ke dveřím schodiště, otevřela je, vstoupila dovnitř a nechala je za sebou zapadnout s tím jejich drobným, rozhodným cvaknutím.

Na první podestě se zastavila. Stěny se potily chladem. Shora doléhala oslava, slabě — výbuch mužského smíchu, odložená sklenka, kdosi začínající větu hlasem příliš tlumeným,

než aby se dal rozeznat. Nevěděla, jestli Jan dosud stojí u zábradlí, nebo se vrátil dovnitř. Nedovolila si vzhlednout.

Šla nahoru. Počítala schody, jak je počítala vždycky — sedm na první podestu, ještě čtyři, pak zatáčka, pak sedm k vlastním dveřím. Počítala je už od dětství, protože ji matka kdysi nutila počítat je ve tmě, za výpadku proudu. *Abys vždycky věděla, kde jsi, Maruško, i když nevidíš.* Nikdy ani jednou neztratila své patro ve tmě.

Vešla do bytu.

Matka spala v křesle s puštěným rádiem, signál se ztrácel a vracel v pozdním symfonickém pořadu. Kamna dohořela skoro do prázdna a pokoj uchovával jen vzpomínku na teplo. Marie oheň znovu rozdmýchala, tiše, protřásla popel roštem a uložila nové uhlí s pečlivostí, jež si žádala všechnu její pozornost. I za tohle byla vděčná. Ruce věděly, co dělat.

Uvařila čaj. Sedla si ke kuchyňskému stolu. Neplakala, což zaznamenala jako malé vítězství, tak, jak se zaznamená, že člověk neuklouzl na ledu.

Přes dvůr, v obývacím pokoji za rozmazaným sklem, byl Jan Vávra zasňobován s Helenou Stejskalovou. S Helenou, která byla inteligentní a trochu osamělá a řekla ano něčemu, čemu napůl rozuměla. S Helenou, která nebyla — Marie se přinutila si to přiznat — špatná žena; která byla vlastně druhým člověkem postaveným do cesty čemusi, tak, jak člověka postaví do cesty provozu, když se nehodí čas a nikdo nezamýšlí nic zlého a to zlé se přesto stane.

Helena nebude vědět, co dědí. Jan jí bude věrný. Jan byl ten typ muže.

Nebyla to útěcha, ale byl to fakt, a fakty byly to, co měla.

Tu noc nenapsala nic. Seděla hodinu před prázdným papírem, pak odložila pero a šla spát, lehla si na bok a dívala se na tmavou stěnu, počítajíc tlukot svého srdce, jako počítala schody — *abys vždycky věděla, kde jsi* —, dokud nedospěla k číslu dost velkému, aby se zdálo dostatečné, a zavřela oči.

Ráno vstala v šest, oblékla se ve tmě a vyšla do mrazu. Na nástěnce na dvoře dosud visela fotografie: oba čelem k objektivu, světlo užírá Helenině lícní kosti, Jan se docela neusmívá, oči kamsi jinam.

Tentokrát se nezastavila. Prošla kolem, aniž zpomalila krok — což nebylo, namlouvala si, totéž jako to nevidět.

Přijela tramvaj. Nastoupila. Čtyřicet minut do Mánesovy.

Za okny město pokračovalo se svými důkazy — fronta, lékárna, dítě v červeném kabátku, nebo jiné dítě v jiném červeném kabátku; na tom nezáleželo, šlo o to, že vždycky byly děti v červených kabátcích a vždycky fronty a tramvaj vždycky jela a nový rok přicházel, jako přicházel vždycky, jako přicházel odjakživa, bez ohledu na to, co kdo o té věci cítil.

U svého stolu vsunula papír do stroje, navinula válec, našla okraj a začala.

Klávesy dopadaly na list s tím svým drobným rozhodným zvukem.

Kolem ní se nakladatelství probouzelo do svého patřičného hluku — telefon, šustění rukopisů, podpatky soudružky Horálkové na parketách. Věra Novotná byla zpátky, bledá, ptala se, jestli Marie slyšela o tom Vávrovic chlapci z domu, o zasnubách, sestřenice se o tom zmínila — velmi dobrá rodina, velmi nadějně.

Ano, řekla Marie. Něco jsem snad zaslechla.

Pohlédla na list ve stroji. Prsty spočívaly na klávesách.

Čekala tam věta, kterou bylo třeba napsat — citace ze schváleného textu, poslaná ke kontrole, jež jí celý týden ležela ve schránce došlé pošty pod třemi jinými položkami, protože se na ni nedokázala podívat zpříma. Teď se na ni podívala. Napsala ji. Stroj ji přijal bez poznámky, jako to stroje dělají.

Věra jí vyprávěla cosi dalšího, ale Marie našla jakési ticho uvnitř klapotu, pokoj uprostřed hluku, kde nebylo třeba na nic odpovídat, kde mohla setrvat s tím, co udělala a co neudělala, a cítit to ne jako ránu, nýbrž jako rozhodnutí — záměrnou stavbu, postavenou tak, aby unesla zátěž.

Psala. Dopoledne plynulo. K jedenácté se mráz na okně začal po krajích rozpouštět.

Kaštan na dvoře, holý od října, stál v chladu a držel svůj tvar proti bílé obloze — každá větev přesně tam, kde vždycky byla, trpělivý, pevný ve své stavbě, čekající na jaro ještě měsíce vzdálené, jež přijde tak jako tak, jak jaro vždycky přicházelo, ke stromu, který na tu věc neměl názor a žádný nepotřeboval.

V poledne nešla domů. Zůstala u stolu, snědla chléb a dívala se z okna a cítila s přesností, již nečekala, tu zvláštní tíhu toho, že učinila něco, co se nedá vzít zpět — ne ještě její žal, ten ne, ale jeho podivnou, čistou váhu. Tak, jak zalepená obálka váží o trochu víc než otevřená. Tak, jak dveře znějí jinak, jakmile jsou zamčené.

Jan Vávra odjede na jaře na sever. Bude dělat práci, pro kterou je stvořen. Nikdo po něm nebude chtít, aby se zodpovídal z písarčky na Žižkově, jejíž otec měl jakožto obchodník složku v zásuvce kádrového oddělení; ta složka se ho nedotkne. Postarala se o to tím, že mu nedala nic, co by mohl podržet — nic, co by se dalo zachytit, nic vystopovatelného od

něho k ní a zpátky. Dala mu tvář souseda na dvoře. Dala mu počasí.

Takhle vypadala láska, když neměla žádný jiný tvar, do něhož by se vešla.

Složila papír od chleba a zahodila jej do koše. Zavinula do stroje čistý list. Venku mráz dál tál v okapech, voda si nacházela cestu dolů koryty vyhloubenými pro ten účel, sledujíc tvar, který jí mráz vytvořil — tiše, jistě a už teď, příliš slabě na pojmenování, nesouc vůni toho, co se za tři nebo čtyři měsíce stane jarem.

Začala psát.

Lenka

Adresa, kterou jí Lenka dala, byla v Holešovicích, nedaleko tržnice — panelák ze sedmdesátých let, z těch, co se omlouvají za vlastní existenci. Eva stála na schodišti a četla jméno vedle zvonku: *H. Marešová*. H jako Helena. Matka ji pojmenovala po nikom, koho by si kdokoli pamatoval.

Stiskla tlačítko.

Hlas z domácího telefonu byl opatrný, jak opatrní lidé mluví, když k něčemu svolili a ještě si nejsou jistí proč. Eva řekla své jméno. Zámek cvakl.

Lence Marešové bylo sedmapadesát, byla statná a stála ve dveřích velmi rovně — i když Eva neměla žádnou fotografii, s níž by ji porovnála, žádný způsob, jak poznat, zda je ta rovnost po matce, nebo zda je to jen to, co si přišla přát uvidět. Tmavé kalhoty, světlá halenka: oblečení ženy, která se ustrojila s rozmyslem. Než otevřela dveře, dala se do pořádku. To ji nějakým způsobem dojalo jako první.

„Po telefonu jste říkala, že jste restaurátorka.“ Lenka přidržela dveře dokořán. „Představovala jsem si něco institucionálního.“

„Uměleckoprůmyslové muzeum. Hlavně textil.“ Eva vešla dovnitř. V bytě byla cítit káva a něco pečeného, čerstvého a připraveného úmyslně — pohostinnost, kterou někdo předem promyslel. „Spravuju věci, které jsou poškozené, nebo jen staré. Čtu látku tak, jako někteří lidé čtou rukopis.“

Lenka to v sobě nechala usadit a pak pokynula ke kuchyni, kde už byly nachystané dva šálky.

„A vy jste našla dopisy mé matky ve zdi.“

„Za podlahovou lištou. Krabice od bot, zabalená do látky a přelepená páskou.“

„Pásku by měla.“ Lenka se otočila k lince a nalila kávu, aniž se zeptala, jak ji Eva pije. „Na materiály byla pečlivá. Páska, provázek, balicí papír, všechno v jedné zásuvce. Vždycky jsem si myslela, že to její generaci udělala válka. Nebo prostě ta doba. Nic se nevyhazovalo.“

„Ne,“ řekla Eva. „Schovávalo se to.“

Lenka před ni postavila šálek a posadila se. Dívala se na Evu tak, jak se lidé dívají na někoho, kdo viděl něco, o čem jim samotným bylo jen vyprávěno.

„Kolik dopisů?“

„Osm. Nebo — sedm úplných. Jeden nedokončený.“ Eva postavila tašku na podlahu vedle židle a nesáhla do ní. V tramvaji se rozhodla, že bude postupovat pomalu. Ne proto, že by Lenka působila křehce — nepůsobila; působila uzavřeně, jako jsou uzavřené nosné zdi —, ale protože to, co přinesla, byly dveře, a člověk nevejde do cizích dveří dřív než ten, komu patří. „Přečetla jsem je všechny. Chtěla jsem to říct, než vám je předám. Hodně jsem s nimi manipulovala, kvůli datování a kvůli ochraně. Omlouvám se za to.“

„Udělala jste, co jste potřebovala.“ Nebylo to tak docela rozhrěšení, ale nebyla to ani výčitka.

„Jsou to milostné dopisy,“ řekla Eva. „Muži, kterého oslovuje jen J. Myslím, že vím, kdo to byl. Ale než vám řeknu, co si myslím, chtěla jsem, abyste si je přečetla, aniž by na její verzi ležela ta moje.“

Lenka objala šálek oběma rukama. Široké dlaně, hranaté v kloubech — nejspíš ruce ženy, která strávila desítky let skloněná nad pracemi žáků. „Šťastná žena to nebyla, moje matka,“ řekla. „Byla hodná. Doopravdy hodná — trpělivá, laskavá, nikdy jsem ji neslyšela o nikom říct nic zlého. Ale šťastná, ne.“ Řekla to bez obvinění, tak, jak by člověk konstatoval fakt o počasí. „Vždycky jsem si myslela, že znám tvar jejího života. Otec byl slušný člověk a měla ho ráda. Umřel v jednadvacátém roce a ona po něm měla ještě dvacet let, a byla — uzavřená. Lepší slovo není. Ptávala jsem se, jestli je něco, o čem by si chtěla promluvit, a ona řekla: *Mám všechno, co potřebuji*, a já jí věřila. Nebo jsem chtěla. A teď —“

Zarazila se.

„Teď je tu ještě něco,“ řekla Eva.

„Povězte mi o J.“

A tak Eva vyprávěla, pečlivě se držela toho, co dopisy říkají, a vyznačovala, kde přechází z toho, co dokazují, k tomu, co jen tuší. Jan Vávra, v roce 1963 šestadvacetiletý, statik z partajní rodiny. Brigáda. Dům — Evin dům, v určitém a doslovném smyslu. Kvetoucí kaštan. Tatra 603, kterou se styděl mít rád. Způsob, jakým Marie milovala v próze, jež si ani jednou nedopřála sentiment, a byla tím o to drásavější, čím byla ukázněnější. Eva mluvila dvacet minut. Lenka ji ani jednou nepřerušila.

Když skončila, Lenka řekla: „Nikdy se nenaučila řídit.“

Eva na ni pohlédla.

„Celý život se jí na to každý ptal a ona vždycky říkala, že na to nemá vlohy. Promiňte — není to důležité.“

„Možná je. V jednom z dopisů se zmiňuje auto.,,

„K autům se nepřiblížila. Myslela jsem, že je to z nervů. Otec řídil; ona vždycky říkala, že má radši tramvaj.“ Lenka odložila šálek. „Psala mu.,,

„Každý dopis je adresovaný. Žádný nemá obálku. Nikdy nebyly odeslané.“

„Proč ne?,,

„Vysvětluje to pokaždé jinak. Že by ho mohly poznamenat. Že by je cestou otevřeli. Že vyslovit to nahlas by ji oslabilo.“ Eva se odmlčela. „A myslím, že papír byl jediné místo, kde mohla být úplně upřímná. Jakmile dopis odešlete, patří někomu jinému. Už ho nevezmete zpět.,,

Lenka se zadívala z kuchyňského okna. Lednové světlo bylo řídké, stromy holé, obloha barvy starého novinového papíru. Dole na ulici projela tramvaj; i v této výšce zaslechla Eva její tichý, důvěrně známý zvonek.

„Nikdy je nedokončila,“ řekla Lenka.

„Poslední se zastaví uprostřed věty. Ale několik těch dřívějších —,,

„Ne. Myslím, že tohle byl její zvyk. Celý život.“ Lenka se otočila zpátky. „Psala dopisy pořád — spolužačkám ze školy, otcově sestře do Brna, mně, když jsem byla pryč na vysoké. Nikdy je neposlala týž den. Někdy si nějaký nechala i týden. A někdy neodešly vůbec.,, Přitiskla špičky prstů ke stolu, jako by zkoušela jeho teplotu. „Myslela jsem, že se prostě pomalu rozhoduje. Ale ty koncepty si schovávala. Našli jsme je, když jsme loni na jaře vyklízeli byt — desítky jich byly, začaté a odložené a znovu začaté. Většinu jsem vyhodila. Nepochopila jsem, na co se dívám.“

Ticho, které následovalo, mělo onu zvláštní tíhu věcí, které už nelze vzít zpět.

„Vždycky říkala, že není spisovatelka,“ pokračovala Lenka. „Opravovala mi školní úkoly tímhle velmi úhledným písmem — její verze byla pokaždé lepší než moje — a říkala: *Ale jen myslím, že já bych to napsala takhle*. Jako by o tom vůbec nepřemýšlela.“

„Byla písarka,“ řekla Eva. „V nakladatelství.“

„Tolik jsem věděla. Odešla, když jsem se narodila, a už se nikdy nevrátila k ničemu, kde by byla slova. Místo toho šila — všechno oblečení mi šila, dokud jsem nebyla dost stará, abych je odmítla,“ Lenka se málem usmála. „Byla v tom moc dobrá.“

„Pak musela znát látky,“ Cosi se v Evině hrudi pohnulo, profesionálka v ní dohnala to osobní: způsob, jakým byla krabice zabalená. „Dopisy přečkaly částečně právě díky tomu, jak je zapečetila. Dobrý bavlněný mušelín, převázaný a pak přelepený páskou. Restaurátor by to nazval bezpečným uložením.“

„Věděla, co schovává,“ Lenka to řekla tiše, a za tím nebyl tak docela úžas — bylo to pevnější než úžas, spíš jako ten okamžik, kdy dlouhý součet konečně vyjde. „Věděla, že je schovává napořád.“

Eva sáhla do tašky.

Nejdřív rozložila fotografie — osm malých snímků, jeden ke každému dopisu, na každém bylo vidět rukopis a datum nahore. Léta podávání cizích zranění cizím lidem ji naučila inscenovat ten okamžik přiblížení. Lenka si je téměř minutu mlčky prohlížela, než Eva vytáhla z tašky samotnou krabici,

nyní zapečetěnou do nové archivní fólie, a postavila ji na stůl mezi ně.

„Budu si je chtít přečíst sama,“ řekla Lenka.

„Samozřejmě. Originály jsou vaše. S vaším svolením jsem pořídila digitální kopie.“

Lenka přikývla. Krabice se nedotkla. Dál se dívala na fotografie.

„Říkala jste, že si *myslíte*, že víte, kdo J. je.,“

„Našla jsem záznamy o domě. Seznam brigády z jara 1963 je v městském archivu a je na něm jistý Jan Vávra — inženýr, řádný člen strany. Je tam Jan Vávra, který si toho listopadu vzal Helenu Stejskalovou. Je v důchodu. Je mu šestaosmdesát.“ Eva se o Adamovi nezmínila. Nerozhodla se, jaká je v tom Adamova role, ani co řekne, až se jí na to někdo konečně zeptá.

Lenka odložila fotografie s opatrností někoho, kdo nevěří vlastním rukám.

„Žije.,“

„Ano.“

„A vy chcete ty dopisy dát jemu.,“

„Nevím, co chci,“ řekla Eva, a byla to pravda. „Přišla jsem nejdřív za vámi. Cokoli se stane dál, je vaše, ne moje. Jsem cizí člověk, který našel krabici ve zdi.,“ Odmlčela se. „Ale měla bych vám říct — žena v těch dopisech není ta, kterou jste mi popsala. Není uzavřená. Je to pravý opak. Na papíře neskrývá nic. A milovala ho způsobem, jakým, jak se zdá, už nikdy nic milovat nedovolila — ne proto, že by ten cit ustal, ale protože se tak rozhodla, kvůli němu.“ Zarazila se. „Promiňte. Já —,“

„Ne,“ řekla Lenka. „Řekněte to.,“

„Vzdala se ho, aby ho ochránila. Ne proto, že by ho nechtěla. Protože ho milovala dost na to, aby ho nechala věřit tomu nejhoršímu o sobě.“

Lenka položila jednu ruku naplocho na stůl a nechala ji tam, jako by chtěla tu plochu udržet v klidu.

„Budu potřebovat pár týdnů,“ řekla.

„Tak dlouho, jak budete potřebovat.“

„Budu mít otázky. Na to, co přesně říkají,“

„Odpovím na všechno, co budu moct.“

„A ten muž,“ Lenka vzhlédla. Měla jasné oči; neplakala, přemýšlela, a Eva tušila, že právě tak se naučila zacházet se zármutkem, a nejspíš se vším ostatním. Dcera své matky. „Jestli se rozhodnu, že ano — že by to měl vědět — půjdte se mnou? Nechci to dělat sama a místo sebe nepošlu cizího člověka.“

„Vy byste za ním šla?“,

„Vy jste je našla. Rozumíte jim líp než já.“ Sklopila pohled ke krabici ve fólii. „Psala je v tom bytě. Vy v něm teď bydlíte. Myslím, že na tom záleží. Myslím, že by jí to přišlo příhodné — že právě žena, která spravuje věci, byla ta, kdo je našel.“

Eva neřekla nic. Pomyslela na okno ve třetím patře, na světlo, které se odpoledne posouvalo po podlaze, na sedmý schod, který povoloval pod tíhou, na zvuk pily o dvě patra níž.

„Ano,“ řekla. „Půjdu.“

Byla v tramvaji na zpáteční cestě, když přišla první zpráva. Ne otázka na dopisy — jen: *Celý můj život měla na stole fotografii. Ni-*

kdy jsem nevěděla, kdo to je. Namluvila jsem si, že nějaký bratranec. Ted' si nemyslím, že vím, co jsem si to vlastně namlouvala.

Eva sledovala ubíhající ulici — mokrou dlažbu, psa, který se opíral do vodítka, tu zvláštní šed' pražského ledna v prvním týdnu nového roku. Zvonek se ozval na zastávce, která nebyla její. Pomyslela na ženu u stolu po padesát let, jak odkládá dopis dřív, než ho dopíše, jak se k němu později vrací, jak si nechává ten jediný, který nikdy nedokončila — jak ukrývá koncepty za lištou v bytě ve třetím patře, protože odeslaná věc patřila někomu jinému a ta neodeslaná byla její, a jen její.

Pomyslela na poslední dopis. *Můj milý — snažila jsem se najít konec, který říká pravdu a nikoho nestojí nic, a myslím, že konečně chápu, že —*

A pak nic. Řádek se přetrhl. Pero se zdvihlo z papíru. Krabice se nad tím zavřela.

Schovala telefon a dívala se na ubíhající město, dokud zvonek nezazvonil na její zastávce.

Co mu nikdy neřekla

Toho týdne přišel pořádný mráz — ne ten váhavý mráz raného prosince, který ještě předstírá ochotu vyjednávat, ale usazený, věcný mráz města, jež se přestalo namáhat s omluvami. Okno nad dvorem přes noc po krajích zamrzlo a uprostřed nechalo čistý ovál, jímž Marie viděla kaštan na dvoře, jak stojí obnažený a černý proti rannímu světlu, každá větev přesná jako řádek, který pečlivě napsala a nemohla už vzít zpět.

Byla vzhůru od čtyř.

Matka spala, jak teď prospala všechno, neboť tíha vdovství se jí usadila v kostech jako jakási užitečná přítěž, která ji držela při dně. Marie ji slyšela přes zed': pomalý, spolehlivý dech ženy, která už dávno přijala, že svět se uspořádává, jak se mu líbí, a že jediný náš příspěvek je snášet to se slušným chováním. Tak to Marii naučili. Byla, jak se domnívala, pilná žákyně.

Byt byl pořád týž byt jako vždycky — totéž hnědé lino-leum, totéž tříramenné svítidlo bez prostřední žárovky, táž vápenná omítka a ta zvláštní nasládlost, kterou staré podlahové fošny vydávaly, když déšť našel cestu k parapetu. Seděla u

kuchyňského stolu s rozsvícenou lampou, což bylo plýtvání, a nehnula se, aby ji zhasla.

Ke stolu si nic nepřinesla. Žádný papír, žádné pero. Seděla po způsobu člověka, který něco dokončil — tak, jak se sedí, když odnesete těžkou krabici na její pravé místo, s tou zvláštní vyprázdněností, jež není prázdnotou, nýbrž jejím blízkým sousedem.

* * *

Včera večer ho viděla.

Nemluvila s ním. Vidět ho stačilo. Přešel dole přes dvůr s Helenou Stejskalovou, oba pod jejím deštníkem — či spíše jeho ruka na rukojeti, deštník nakloněný k ní — a jinak se nijak nedotýkali a nesmáli se a jeho tvář pod dvorní lampou byla tváří muže, který se chová slušně. A to bylo to nejhorší, co mohla vidět. Ne nešťastná. Ne předstírající. Prostě slušná, tak jako se po něm celý jeho život teď bude vyžadovat slušnost ve věcech, které si zasloužily víc než slušnost.

Stála u okna ještě dlouho potom, co vešli dovnitř. Dvůr podržel jejich nepřítomnost tak, jako věta podrží slovo, když ji už přečtete dál: jejich tvar tam dosud trval v záporném prostoru, v tom zvláštním lesku, jaký kočičí hlavy nabraly pod lampou, v kaluži u svodu, která se znovu uklidnila.

Pak šla ke skříni.

Krabice od bot ležela vespod, pod složenou prošívanou dekou, kterou matka nikdy nepoužívala, za dobrými botami, jež neměl nikdo příležitost obout. Nebyla to chytrá skrýš. Bylo to jen místo, kam se matka nikdy nedívala, což v tomto bytě znamenalo totéž. Vyndala dopisy, které neodeslala — teď už pět, šest, počítala-li ten, který ještě nenapsala — a sedla si s nimi na studenou podlahu, rozložila si je po klíně a všechny si je přečetla.

Bylo to jako čist život někoho jiného a pravý opak toho zároveň: jako čist svůj vlastní v řeči, kterou se teprve učila. Dívka, jež psala první dopis v červnu — *Myslím na Tebe od úterý a nelituji toho* — se zdála současně nesmírně statečná a naprosto neznalá toho, co statečnost teprve bude vyžadovat. Tehdy si byla tak jistá, že cítit něco takto jasně se rovná jakémusi důkazu. Svědectví. Listině o síle skutečnosti.

Ted' chápala, že to byla listina, která neměla nikde, kde na tom záleželo, žádnou platnost.

* * *

Papír si nakonec přinesla. Šla k zásuvce, vzala jediný list a vrátila se s ním pod rozhazovačnou lampu. Pero bylo to, které vždycky používala, to s uvolněným uzávěrem, jenž už dvakrát spravila proužkem náplasti — malé, nedůstojné pero. Chystala se jím napsat tu nejpravdivější věc, jakou kdy napsala.

Nedovolila si na něj myslet, když pero odzátkovala. Za ty měsíce se naučila kázni nemyšlení: tak, jako se člověk nedívá přímo do ostrého světla, nýbrž lehce stranou od něj, aby v něm pořád ještě viděl. Myslela místo toho na tvar pravdy a na to, jak se k takové věci člověk přibližuje. Zda do ní couvá, nebo na ni jde rovnou.

Šla na ni rovnou.

* * *

Můj milý —

Snažím se přijít na to, co jsem Ti dlužna ted', když je po všem a nic nelze vzít zpět. Dlužím Ti, myslím, upřímnost. Dlužím Ti tu větu, kterou jsem nikdy neřekla — tu, která by Tě tenkrát rozhněvala víc a pro zbytek života by Tě nechala méně zmateného. Toto je ta věta.

Odmítla jsem Tě, protože Tě miluji. Ne navzdory tomu.

Chci, abys porozuměl té matematice, protože sis nikdy nedovolil ji uvidět a já byla příliš zbabělá, než abych Ti ji načrtla. Máš před sebou

budoucnost toho druhu, jakou si muž ve Tvém postavení pečlivě buduje, tak jako ji budoval Tvůj otec, což je jediný způsob, jak se takové budoucnosti v této zemi v tuto hodinu budují. Nesprávná známost v nesprávnou chvíli — manželka, jejímuž otci v padesátém vzali obchod, jejíž posudek říká to, co říká můj — a stavba se prostě zastaví. Ne dramaticky. V těchhle věcech nejsou žádné výjevy. Nikdo nepřijde o půlnoční ke dveřím. Jen místo dostane někdo jiný. Prověrka se tiše neobnoví. Komise nenápadně ztratí své nadšení. Děje se to vše v trpném rodě, procesy bez tváře, a pak je to hotovo.

Byl bys řekl, že Ti na tom nezáleží. Věřím, že jsi tomu věřil. Já věřila Tobě. Ale nakonec by na tom záleželo — ne proto, že bys mě miloval méně, ale proto, že jednoho všedního úterý by ses posadil ve svém menším životě a pomyslel by sis, tohle jsem si vybral, a nebyl by sis tak docela jistý, zda by sis to vybral znovu. A to je ta část, kterou jsem Ti nedokázala říct do očí: já to úterý nedokázala unést. Nedokázala jsem strávit život jako závaží na druhém konci té volby a přihlížet, jak ji zvažuješ.

Tak jsem Ti řekla, že jsem si to rozmyslela. Byla jsem k Tobě chladná tím způsobem, který nenechává otevřená dvířka, protože otevřenými dvířky se příliš snadno vchází zpátky, a znám sebe natolik dobře, abych věděla, že bych se jimi vrátila hned prvního chladného večera. Byla jsem chladná tak, aby to muže spíš rozhněvalo, než aby v něm vzbudilo naději. Hněv je to, co léčí. Naděje je to, co protahuje.

Nebudu předstírat, že to bylo čisté. Část toho, co jsem udělala, byla pro mě samotnou — kdybych musela přihlížet, jak se zmenšuješ, nebyla bych to zvládla — a v tom, co jsem zde vystrojila jako lásku, je proužek zbabělosti. Snažím se být upřímná o celku, ne jen o té části, v níž se ve vlastním vyúčtování jevím dobře.

Co vím jistě, je toto. Nenazvu to nejhlubší věcí ve mně, protože Ty jsi už pryč a takové věty jsou pro dopisy, které se odesílají. Ale milovala jsem Tě způsobem, pro nějž jsem nenašla slovo, jež by to nezmenšilo,

a nejspíš nikdy nenajdu, a bude to pravda i tehdy, až mi bude čtyřicet a až mi bude šedesát a až budu dost stará, abych zapoměla přesnou barvu Tvých očí, a přece pořád, jaksí, tu barvu poznám.

Nepíšu to Tobě. To vím. Píšu to krabici, tmě na dně skříně, nikomu. Píšu to proto, aby to existovalo někde mimo mou vlastní hlavu, v podobě, která trvá, neboť zjišťuji, že nedokážu unést, aby se to bylo odehrálo jen ve mně, kde není žádný záznam a nic se neuchovává.

Měj se dobře. Žij pořádný život. Zapomeň na mě správně — celou cestou, ne jen trošku.

Jsem Tvá v čase, který nepojmenuji.

M.

** * **

Dokončila to. Lampa pořád svítila. Kaštan tam pořád byl.

Nečetla si to znovu. Nikdy si je nečetla znovu; číst si je znovu byl jen způsob, jak si ty nejpravdivější věty rozmluvit, jak obrousit místa, která řezou. Celý smysl těch dopisů byl v tom, že existovaly pro útěchu nikoho, nejméně pak její vlastní.

Složila to na třetiny, tak jak se skládá dopis, který hodláte odeslat, a nedovolila si všimnout, že to tak udělala.

Ráno to vloží do krabice k ostatním a krabici zasune na dno skříně, pod prošívanou deku, za neobuté boty, a byt to uchová tak, jak byt uchovával všechno — bez soudu, bez poznámky, protože byt se v této zemi už dávno naučil uchovávat, co se mu svěří, a na nic se neptat. Kaštan venku si vedl vlastní záznamy už po desetiletí: kruhy v kruzích, mokrá jara a suchá léta uložená v letokruzích, jež neměly žádnou řeč a žádnou touhu a prostě podržely, co podržely.

Zjistila, že mu to závidí. To čisté, ničeho se nedožadující podržení.

Zhasla lampu. Ve tmě se dvůr vrátil — lampa, mokré dlažební kostky, místo, kde dva lidé stáli pod deštníkem a pak vešli dovnitř. Chvilí se na to dívala. Teď už se nedívala stranou od toho. Nezbylo žádné světlo, na něž by si bylo třeba dávat pozor.

Pak šla spát.

Krabice tam ráno bude. Dveře skříně pořád nepůjdou docela zavřít. Dům byl trpělivý, jak jsou staré domy trpělivé, po způsobu věcí, které už přežily svůj díl všedních pohrom a očekávají, že přežijí další.

Venku stál kaštan ve tmě. Netruchlil. Stál, jak bude stát na jaře, až se vrátí zeleň a dvůr se zaplní lidmi, kteří nebudou nic vědět o této zimě, kteří projdou pod jeho novými listy, aniž by se jedinkrát podivili, čemu obnažené větve stály a přihlížely v měsících, kdy ve dvoře nezbylo nic, za čím by se dalo skrýt.

Marie spala.

Na jaře strom rozkveté bez ohledu na všechno. To, jak se domnívala, byl mezi nimi rozdíl.

Couvnutí

Schodiště bylo téměř hotové.

Eva stála ve dveřích svého bytu a dívala se na ně: nové stupně lícovaly zarovno, zachráněné madlo zábradlí znovu zavěšené a obroušené do medové barvy, otevřená studna schodiště se propadala středem domu se vší tou starou závratí, jež jí byla vrácena. Adam sehnal na stupně dub. Jednou jí vysvětloval, proč to musel být dub — cosi o sezonním pohybu dřeva a o nosné aritmetice sta let lidských kroků —, a ona pozorně naslouchala, zatímco sledovala jeho ruce na dřevě, a o tom dubu si neuchovala vůbec nic.

Sedmý schod pořád vrzal. Řekl jí, že ho nechá být. „Kontinuita,“ pronesl s kamennou tváří. Odpověděla mu, že to je to nejarchitektoničtější, co kdy slyšela od někoho bez diplomu z architektury, a on se na ten schod zadíval s něčím mezi pobačením a opravdovou pýchou.

To bylo před třemi týdny. To bylo předtím.

Uvařila kávu — tu pravou, kterou si začala kupovat v obchodě v Seifertově a která nebyla levná —, a vynesla hrnky na podestu způsobem, který se, aniž by se tak kdy rozhodla, stal zvykem. Deset hodin dopoledne. Světlo z okna do dvora na

mezipatře dopadalo na nový dub plochým lednovým pruhem a Adam dřepěl u spodního sloupku zábradlí a cosi kontroloval vodováhou, kterou nosil v zadní kapse, jako jiní muži nosí telefon.

Vzhlédl, když ji uslyšel. Něco se mu pohnulo v tváři — drobné zaváhání před úsměvem — a Eva věděla, tou částí sebe, která se za své pracovní dny naučila číst poškození v látce, ty nepatrné pnutí, jež předcházejí trhlině, že to tam vložila ona.

„Na zdraví,“ řekl a vystoupal nahoru pro hrnek.

Stáli na vrcholu posledního ramene. V domě bylo ticho víc než obvykle; žena z patra pod nimi byla v práci a student v podkroví, který někdy v listopadu začal hlučně existovat ve dvě hodiny ráno, to podle všeho právě prospával. Dům kolem nich dýchal, chlad seděl v omítce — teď už lednový chlad, bez výmluvy na novotu, jež z něj dávno vyprchala.

„Skoro hotovo,“ řekl. Díval se na zábradlí, ne na ni.

„Ano,“

To slovo zabralo velmi málo místa.

To, co se stalo, nebyla žádná dramatická věc. V tom byla ta potíže. Kdyby to bylo dramatické, mohla by tomu přidělit kategorii a správně to založit, a její kategorie byly připravené: nedorozumění; profesní hranice; rozrušený člověk v životním přerodu, jenž si vytváří nemoudrou vazbu. V tomto smyslu byla nesmírně organizovaná.

To, co se stalo, bylo, že před pěti dny, ve čtvrtek, zůstal i poté, co už nezbývalo žádné schodiště, na kterém by se dalo pracovat. Věděla to. Věděl, že to ví. Seděli u jejího kuchyňského stolu s krabicí dopisů mezi sebou — ukazovala mu třetí dopis, ten o Tatře, protože se snažil dohledat brigádnické záznamy z domu z roku 1963 a přišla na to řeč — a on tehdy

tiše řekl, nedívaje se na dopisy: Rád bych vás, až tohle skončí, někam vzal. Ne to schodiště. Ne ty dopisy. Prostě někam.

To prostě ji rozložilo. Ta prostota toho slova. Vzhlédl tehdy a ona viděla, že ho to něco stálo.

Řekla: Myslím — nevím, jestli jsem zrovna v tom správném rozpoložení pro — a mávla rukou k bytu, ke krabici, k celkovému stavu své vnitřní rekonstrukce, která byla podle všeho stále ve fázi rozpracovanosti. Přikývl. Řekl dobře tónem, který znamená rozumím, ne dobře. Zvedl svou bundu. Dívala se, jak odchází, a pak seděla u dopisů celou hodinu, aniž je četla.

Rozumné, řekla si. Uvážené. Víš, co se stane, když necháš rozhodovat tu narušenou část sebe — dostaneš šest let příjemné bezkrevnosti a nájemní smlouvu na Žižkově podepsanou v září.

Cítila ty dopisy na svém psacím stole až sem ven na podestu, což nebylo nic, co by nahlas řekla komukoli.

„Ten druhý sloupek mi dělal potíže,“ řekl a naklonil hrnek směrem k patě schodiště. „Čep změkkl. Vypodložil jsem ho. Mělo by to vydržet dalších dvacet let.“

„To je sebejistá předpověď.“

„Na schodiště. Na schodiště je dvacet let skromné.“

Pohlédla na spodní sloupek a držela hrnek v obou dlaních.

„Co bude, až skončíte?“, Vyznělo to přímočařeji, než zamýšlela.

Zvážil to. „Zakázka na Vinohradech. Něčí soukromá knihovna — chtějí předělat regály.“ Odmlka. „Tady ještě dva, možná tři týdny. Sloupky na horním rameni.“

Přikývla. Nedíval se na ni. Dva týdny. To slovo skromné se dál odněkud z pozadí jejího myšlení ozývalo ozvěnou.

Pomyslela na Marii, která byla také opatrná a zodpovědná a provedla správnou kalkulaci. Na Marii, která psala dopisy do nitra zdi.

Přestaň s tím, řekla si. To byl stát. Ne mírně nepříjemný rozvod. Nebylo to totéž. Nebyla Marie. Byla jednačtyřicetiletá restaurátorka se zdravým úsudkem a rozumným plánem na zbytek zimy.

„Ty sloupky,“ řekla.

„Některé je třeba vysoustružit. Dokážu napodobit originály — v archivu domu je fotografie z roku 1923. Vzor je jedno-
duchý. Opakování po šesti,“

„Vy jste našel fotografii z roku 1923?,“

„Městský archiv. Váš dům měl zajímavý život,“ Nepatrná změna v tónu; mluvil s ní, uvědomila si, tak, jak ona mluvila s ním v září, kdy je oba zajímal jen starý dům a nešlo o nic. Snažil se.

Cosi v její hrudi udělalo cosi, co se rozhodla nezkoumat.

„Dívala jsem se na průčelí,“ řekla. „Na omítku na straně do dvora, pod oknem — jsou tam stopy malovaného bordurového pásu. Dekorativního. Mohl by být původní,“

Vzhlédl. Ne k průčelí. K ní. „Jaká barva?,“

„Vápenná. Barva pod ní je tmavě červená. Možná terakota,“ Nespouštěla oči ze zdi. „Napadlo mě, že byste to možná líp viděl v ranním světle,“

Nebylo ráno. Světlo bylo přímo tady.

Adam pohlédl na zeď a pak zpátky na ni. Viděla ten okamžik, kdy pochopil, že mluví o zdi. Viděla, jak se rozhodl nechat to být.

„Můžu se podívat,“ řekl.

Vrátila se dovnitř, zavřela dveře s přesností člověka, jenž před ničím neprchá, a stála v kuchyni s oběma dlaněmi položenými naplocho na pracovní desce.

Dopisy ležely na psacím stole tam, kde je nechala, čtvrtý navrchu, protože je včera večer pod lampou znovu četla — což bylo, jak si uvědomovala, lehce pomatené; přečetla je už dost často na to, aby z paměti odříkala celé pasáže, mysl se jí tvarovala do rytmu Mariiných vět tak, jako se její ruce tvarovaly podle plátna ze sedmnáctého století —, ale četla je, když nemohla spát, což byla většina nocí, a raději to nazývala výzkumem.

Vtiskla dlaně do desky pevněji.

Marie přesně chápala, co dělá. To byla ta nesnesitelná část, ta věc, která si ji nacházela ve dvě hodiny ráno. Nebylo to sehlání pochopit. Marie viděla jasně, promyslela to tou ovládanou, opatrnou myslí, jež prosvítala i ze způsobu, jakým tvarovala písmena svých dopisů — Eva strávila minulý týden čtyřicet minut s lupou nad rukopisem, údajně proto, aby datovala papír. Marie to zvážila a zvolila ten konec, který chránil Jana, a pak ten konec žila šedesát let, a kdesi uvnitř všech těch let našla Oldřicha a měla dceru a nejspíš vařila slušnou kávu a byla laskavá na sousedy, a dopisy zůstaly ve zdi.

Život. Skutečný, mírný život. Dopisy to říkaly. Dopisy také říkaly — nemohly si pomoci; ta zdrženlivost sama to říkala —, co ten skutečný život stál.

Eva se přiměla něco sníst: půlku rohlíku, ztvrdlého v sáčku, protože zase zapomněla nakoupit. Slyšela Adama na schodech, t'ukání kladívka o sloupek, jak kontroloval usazení výplně. Pracoval potichu. Vždycky pracoval potichu, čehož si v

září povšimla, aniž chápala, proč by na tom mohlo záležet, a teď na tom záleželo tak, jak na malých věcech záleží, jakmile člověk věnuje pozornost druhému dost dlouho na to, aby znal zvuk jeho kladívka.

Vzala ze stolu čtvrtý dopis.

Ne aby ho četla. Přečetla ho. Držela ho za okraje, jak ji to naučili — dotýkat se minulosti lehce, vědoma si toho, co tlak dokáže udělat s věcí, kterou nelze nahradit —, a dívala se na rukopis a přemýšlela, k čemu je zeď'.

Zeď' jako místo, kam uložit to, co nelze doručit. Zeď' jako náhrada za nemožný rozhovor. Zeď' jako to, za co se člověk opevní, zatímco si sám sobě vysvětluje, že tohle je ta odvážnější volba.

Ruce měla studené. Papír se trochu chvěl.

Položila ho.

Myslím, že nejsem zrovna v tom správném rozpoložení pro

Slyšela sama sebe, jak to říká. Tu opatrnou texturu toho: ne přivřené dveře, ale dveře přidržené na palec škvíry, což bylo, pomyslela si teď, horší — horší pro něj, jenž byl natolik zdvořilý, že nestrčil nohu do té škvíry; horší pro ni, jež musela dál stát u toho palce s rukou na klíce a nazývat to obezřetností.

Venku po Seifertově projela tramvaj; slyšela zvonek, vzdálený a zcela nedotčený počasím uvnitř třetího patra. Kaštan na dvoře už před týdnem shodil všechno — stál holý proti bílé obloze, soustava tmavých linií, staticky pevný, čekající.

Pomyslela si: Marie ve třidvaceti nemohla ty dopisy doručit. Za tou byrokracií byly zuby. Skutečné následky. Skutečné nebezpečí — ne hypotetické pohmoždění, ne zvládnutelné riziko, ne ta obyčejná hrůza z toho, že člověk něco chce přlíš.

A pomyslela si: Ano. A ona také nemohla a ona to také neudělala. To jsou tatáž věta.

V půl jedné ho slyšela na podestě — ten zvláštní zvuk balení, ta řada pauz, jež znamenaly, že nástroje jdou do brašny v pořadí. Sedmý schod pod ním zavrzal, jak scházel dolů. Vchodové dveře, dole.

Nešla k oknu.

Šla k oknu.

Přecházel dvůr ve své bundě, té tmavé, s límcem vyhrnutým proti chladu, a ona ho pozorovala způsobem, o němž si byla docela jistá, že nemá žádné právo ho takhle pozorovat, čelem téměř přitisknutým na sklo. Světlo z dílny pana Šťastného leželo přes dlažbu žlutým obdélníkem. Dvůr byl jinak prázdný — leden zahnal všechny dovnitř kromě těch dvou, kromě Adama, jenž teď mizel pod průjezdem, kromě Evy v okně třetího patra s dechem rozkvétajícím na studené tabuli.

Kaštan stál na dvoře.

Kaštan stál na tomto dvoře na jaře roku 1963, když se Marie Hrubá dívala z téhož okna na mladého inženýra, jak přechází tutéž dlažbu, a byl v květu — Marie to říkala — a světlo mělo odpolední barvu, kterou se pokoušela zaznamenat a kterou škrtila a zkusila znovu.

Eva u skla zůstala ještě chvíli poté, co odešel.

Pak se obrátila zpátky do bytu, který byl tichý a uspořádaný a její a který si vybrala s výslovným záměrem být místem, kde jí nemůže ublížit nic, čemu není šedesát let a co není psáno rukou.

Na psacím stole ležel čtvrtý dopis lícem vzhůru, inkoust barvy studeného čaje, rukopis nezaměnitelně patřící ženě, která přesně věděla, co dělá.

Eva se na něj dlouho dívala.

Nečetla ho znovu. Nebylo to třeba.

Oblékla si kabát, vzala tašku a vyšla nakoupit to, co pořád zapomínala nakoupit; a na sedmém schodu se na okamžik zastavila a nechala to staré vrznutí prostoupit podrážkou své boty — věrné, nezměněné, jediné, co se rozhodl nechat přesně tak, jak to bylo.

Doznání pana Šťastného

Sníh začal padat v noci a do rána ležel v tenkých nestejných policích podél okenních říms na dvoře a v prohlubni nejnižšího rozsochatí kaštanu. Eva ho pozorovala z kuchyňského okna, zatímco čekala, až se uvaří voda — dvůr ztlumený a bílý, lešení jím obrostlé jako srstí, hodinářova lampa už svítila naproti. Byla vzhůru od pěti. Namlouvala si, že myslí na Jana Vávru.

Přelila vodu přes kávovou sedlinu a na Adama nemyslela.

Pan Šťastný jí předešlého večera nechal ve schránce vzkaz, písmem vycvičeným v krasopisu jiné doby: *Budeš-li mít čas, zastav se. Mám pro tebe něco.* B. Š. Přečetla si ho, jak stála v kabátě v chodbě, a ucítla drobné záměrné cvaknutí, jako když něco zapadne na své místo. Vzkaz měl váhu rozhodnutí, ne popudu, a ona to poznala, protože tolik vlastního života strávila tím, aby se žádnému rozhodnutí nemusela vystavit.

Hodinářství bylo nejteplejší místo v celé Dvořákově 14, což znamenalo něco jen pro ty, kdo tam bydleli. Drželo teplo, jak

stará místa drží vodu — nahromaděnou hustotou, usazeninou desetiletí drobné lidské píle. Hodiny na každé ploše, hodiny po stěnách, některé tikaly a jiné ne, ty zastavené tvořily zvláštní kategorii samy o sobě a jejich ticho bylo podivně družné. Pan Šťastný stál za pultem, když strčila do dveří, a vzhledl přes brýle s výrazem, který nedokázala docela přecíst, něčím mezi úlevou a sebezapřením.

„Sedni si, sedni.“ Pokynul k židli na zákaznické straně, té s polštářem znovu potaženým červeným manšestrem, nejspíš někdy v roce 1987. „Kávu? Mám teď tu pravou. Lenka mi z města poslala balíček.“

„Prosím,“ řekla Eva, ačkoli už dva šálky vypila.

Odešel do zadní místnosti a ona naslouchala drobným rituálům — cinkání šálků, syčení čehosi, co se ohřívalo, onomu zvláštnímu tichu muže, který se v sobě sbírá. Sníh dělal světlo v okně ploché a bílé. Cestovní hodiny na policiče tikaly s veselou nahodilostí věci natahované cizí rukou.

Pohlédla na své ruce položené v klíně. Klouby měla vysušené zimou a tím čisticím roztokem na vlákna, který poslední dobou používala v muzeu. Vypadaly, pomyslela si, jako ruce někoho schopnějšího, než se cítila.

Pan Šťastný se vrátil se dvěma šálky, tím dobrým porcelánem, ne skleničkami, které schovával na všední dny. Posadil se proti ní a setkal se s jejím pohledem s onou přímostí, kterou velmi staří lidé někdy znovunabudou po celém životě stráveném v taktu — s druhým příchodem otevřenosti.

„Už dlouho ti chci něco říct,“ pravil. „Od října. Od chvíle, kdy ses začala vyptávat na rodinu Hrubých.“ Objal šálek oběma dlaněmi; klouby měl věkem oteklé a zhrublé, a přesto se nad hodinkami stále pohybovaly s jistotou, kterou tiše obdi-

vovala. „Namlouval jsem si, že ti nechci kalit vodu. To není ten upřímný důvod.“

Eva čekala.

„Ten upřímný důvod je,“ řekl, „že na to nejsem pyšný.“

Bylo mu na podzim roku 1963 patnáct. To byla podrobnost, na které ulpěla, zatímco vyprávěl — patnáct, což v té době znamenalo malý, ještě posílaný matkou na pochůzky, ještě *malý Bohumil* pro celý dům způsobem, který ho teprve nedávno začal pálit. Rodina bydlela v bytě v prvním patře, v tom, který od té doby dvakrát změnil majitele a teď patřil mladému páru s chrtem jménem Šedivák. Otec pracoval v hodinářství — vlastně ho založil, a právě proto tu Bohumil po šesti desetiletích pořád byl, jako by se do něj to místo zaháklo dřív, než se stačil rozhodnout, jestli chce zůstat.

Marii Hrubou znal tak, jak děti v činžáku znají dospělé nad sebou: neúplně, zdola. Bývala k němu laskavá tím abstraktním způsobem mladých žen, které mají v hlavě jiné věci — někdy mu opravovala pravopis, když sedávala na schodišti, kde bylo lepší světlo než na chodbě. Měla psací stroj, který bylo slyšet skrz strop.

V září toho roku — na podzim, řekl, určitě na podzim, protože pořád viděl kaštanové listí na dlažbě — ho Marie zastavila na dvoře. Nesla cosi z nakladatelství, štos korektur zabalený v papíře, a položila ho na okraj prádelní necky, aby měla volné ruce.

„Dala mi obálku,“ řekl. „Řekla, ať ji odnesu do bytu v Seifertově. Dala mi číslo a jméno — nějaký Kratochvíl, který prý bude vědět, komu ji předat dál.“ Odmlčel se. „Ted' chápu,

nebo si to aspoň myslím, že ten Kratochvíl byl přítel, kterému věřila, že ji dostane k Janu Vávrovi, aniž by se to dotklo jejího jména nebo jeho. Tak se taková věc tehdy dělala.“

Cosi se v místnosti pohnulo. Eva udržela tvář klidnou nad tichým zazněním jednoho příjmení.

„Dala mi tu obálku a korunu — což byly tehdy na pochůzku do chlapcovy dlaně vážné peníze, to chci, abys pochopila, to nebyla maličkost. A podívala se na mě tak, že —, Otočil šálkem. „Byla to velmi ovládaná dívka. Velmi. To úsilí na ní bylo vidět. Jako když člověk pozoruje někoho, kdo nese vodu v dlaních a snaží se ji nerozlít.“

Ano, pomyslela si Eva. *Ten výraz znám.*

„Vyzrazil jsem přes dvůr. Trochu přšelo. Došel jsem až na ulici.,, Odmlčel se a zahleděl se kamsi nad její hlavu, do dálky šesti desetiletí. „A zastavil jsem se. A přemýšlel o tom, co nesu. Bylo mi patnáct a chápal jsem víc, než jsem měl, protože můj otec nebyl hloupý člověk a večer si povídal s matkou, když si mysleli, že spím. Věděl jsem o situaci rodiny Hrubých, o té kádrové věci. Věděl jsem, že ten inženýr, co se přišel podívat na schodiště, je z jiné rodiny. Slyšel jsem otce jednou říct, hodně potichu, *ti dva by měli mít rozum.* Čímž myslel: měli by vědět, že svět se dívá, a to dívání má zuby.“

Eva opatrně postavila šálek na pult.

„Bál jsem se,,“ řekl. „Čeho přesně, to bych ti nedokázal říct. Nějaký beztvářý strach, že tím, že tu obálku odnesu, se stanu součástí věci, která špatně skončí, a že ten špatný konec si najde cestu zpátky. K otci. K tomuhle krámu.“ Pohlédl na své ruce. „Bylo mi patnáct. Věděl jsem dost na to, abych se bál, a ne dost na to, abych pochopil, že nepřítel je ten strach, a ne to, čeho jsem se bál. Tak jsem se obrátil. Přešel jsem zpátky přes dvůr a nahoru do bytu. Nikdy jsem jí to neřekl.

Nikdy se nezeptala. Strčil jsem obálku dozadu do zásuvky stolu a — zapomněl na ni. Snažil jsem se. Když jsme v roce 1972 stěhovali nábytek, spálil jsem ji s hromadou starých papírů. Ani jsem se dovnitř nepodíval.,,

Ticho. Kdesi nějaké hodiny odbily půl dvěma drobnými údery.

„Dlouho,“ řekl, „jsem si namlouval, že na tom nesejde. Jeden dopis. Jeden vzkaz. Co by to bylo mohlo změnit? S takovou věcí se člověk smíří. Musí, jinak nemůže žít dál.,, Pohlédl na ni přímo. „Ale když jsi sem začala chodit a vyptávat se na tu Hrubou, na ty dopisy, na všechno — došlo mi, že jsem se smířil s něčím, na co jsem se ve skutečnosti nikdy nepodíval. Protože z toho, cos mi řekla, ona ho neposlala pryč proto, že by přestala. Chránila ho. A chtěla, aby to věděl. Chtěla mu říct pravdu, i jediným způsobem, který se k němu nikdy nemohl dostat otevřeně — přes Kratochvíla, přes ruku, které věřila. A tou rukou jsem na jedno odpoledne byl já. A já ji strčil do zásuvky.“

Eva si uvědomila, že svírá okraj pultu. Donutila prsty povolit.

„Nevím, jestli by ten vzkaz byl něco změnil,“ řekl. „Možná ne. Soukolí bylo soukolí. Možná by se Jan Vávra rozhodl stejně tak jako tak — to umístění, ten sňatek, všechno — protože ta cena byla skutečná a ona jí rozuměla líp než on. Ale *věděl by proč*. Věděl by, že se rozhodla ztratit ho radši, než aby se dívala, jak ho ponižují. To není maličkost, kterou člověk dostane. Je to ta věc, jejíž nepřítomnost si člověk nese celý život, jestli mu ji nikdo nedá.“ Pohlédl k oknu. Sníh stále padal. „Tu nepřítomnost si nese šedesát let.,,

Neřekla nic. Nebylo nic, co by nebylo žalostně málo.

„Říkám ti to,“ pravil, „protože ty jsi ta, kdo má ty dopisy. A protože jsem viděl, jak se na věci díváš.“, Řekl to mírně, bez jakéhokoli nátlaku za tím. „Viděl jsem lidi přicházet a odcházet z tohoto domu přes čtyřicet let. Zním výraz člověka, který dělá všechno správně, a přesto se mu daří být opatrný špatným směrem.“

Ta slova zajela kamsi pod hrudní kost.

„Máš to, co mu ona dát nemohla,“ řekl. „Ty dopisy. Všechno. A ten, kdo to potřebuje vědět, je pořád naživu — což není maličkost, paní Kratochvílová, což je vlastně něco neslýchaného.“ Zvedl šálek. „Nevím, co dalšího v sobě nosíš. Neptám se. Jen ti říkám, co vím. Jen to nedoručené se nezahojí. Všechno ostatní — ztráta, žal, menší život, než jsi chtěla — to v tobě sedí, ale hýbe se to. To, cos neřekla, to, cos zavřela do zásuvky: to zůstane tam, kde jsi to nechala,“

Šla zpátky přes dvůr ve sněhu. Boty se zařezávaly do tenké bílé vrstvy a kaštan stál ve svém koutě s holými větvemi rozpřaženými proti šedi, trpělivý jako něco, co tohle všechno už vidělo.

Vyšla nahoru. Kolem sedmého schodu a jeho příznačného tónu — Adam ho minulý týden podložil a slepil, ale řekl jí, že ještě nějakou dobu bude zpívat, že staré dřevo potřebuje čas, aby se usadilo, že usazování nelze uspěchat. Neviděla ho od čtvrtka. Od kuchyňského stolu, krabice mezi nimi, od onoho *rád bych tě, až tohle skončí, někam vzal* a od opatrného, nesnesitelného *jen*. Od chvíle, kdy mávla rukou k bytu a k dopisům a k celkovému stavu své vnitřní rekonstrukce a dívala se, jak říká *dobře* tím hlasem, který znamená rozumím, ne dobře. Ne-

tlačil na ni. Nebyl ten typ. Vzal si sako a odešel a ona v té trpělivosti rozeznala ne lhostejnost, ne pasivitu, nýbrž muže, který se tvrdě naučil, že člověk nemůže druhému sáhnout do hrudi a přerovnat, co je uvnitř.

Namlouvala si, že je příliš brzy. Namlouvala si, že sotva zná vlastní touhy. Namlouvala si, že je uprostřed jisté věci — dopisů, Jana, celého soukolí minulosti — a že by bylo nesprávné teď k tomu cokoli přidávat, komplikovat to komplikované, vystavovat nebezpečí to křehké.

Byt byl studený a linoleum bylo svým lednovým já. Nerozsvítla lampu. Stála u okna, kam dopadalo světlo ploché a bílé, a viděla dvůr pod sebou: vlastní stopy křižující dřívější stopy pana Šťastného, křižující boty dělníků z lešení, všechny ty cesty navrstvené přes sebe v tenkém sněhu.

Adamova dodávka stála zaparkovaná u brány do dvora. Chodil teď většinou po ránu. Schodiště bylo ze tří čtvrtin hotové.

Pomyslela na obálku vzadu v zásuvce patnáctiletého chlapce. Pomyslela na Marii u prádelní necky, jak pokládá korektury a urovnává si tvář, zatímco čeká, jestli právě tahle pochůzka bude ta, která projde. Pomyslela na měsíce, které následovaly — na šednoucí podzim, na Jana, jak se učí jejímu mlčení věřit, na kaštan, jak pouští listí.

To, cos neřekla: to zůstane tam, kde jsi to nechala.

Stála tam, dokud se světlo neproměnilo, dokud po ulici za domem neprojela tramvaj a její zvonek nepronikl tenký a zřetelný sklem a nevtáhl ji zpátky do těla. Ruce měla studené. Krabice od bot byla ve skříni, uvnitř archivního pouzdra, které si přinesla domů z muzea. Osm dopisů, nebo většina z osmi. Ten poslední nedokončený.

Přešla, otevřela skříň a stála a dívala se na pouzdro, aniž by je otevřela. Nemusela. Dopisy teď uměla nazpaměť, nebo skoro — ne naučené, ale vstřebané, jako když člověk pojme dům, ve kterém žil dost dlouho, chodidly a hřbety rukou.

Nemohla jsem být tou tíhou, která tě stáhne dolů. Máš dobrou hlavu a oni ji využijí, necháš-li je; nebudu tím, kvůli čemu by zaváhali. To je to, co ti nemohu říci do očí, protože bys protestoval a já bych tě nechala vyhrát a pak by se to pokazilo pomalu místo rychle a jednoho dne by ses na mě podíval přes pokoj a věděl bys, že příčinou jsem byla já, a ten tvůj pohled bych nepřežila. Je laskavější dát ti důvod ke vzteku. Vztek přejde. Vztek tě pustí.

Zavřela skříň.

Šla ke stolu, posadila se a vzala ze zásuvky list — pravý papír, muzejní dopisní papír, který si před měsíci přinesla domů bez úmyslu použít ho na cokoli vlastního. Našla pero. Podržela je nad stránkou.

Venku sníh padal dál a změkčoval hrany dvora, lešení, holých větví. Na zábradlí pavlače naproti dosedl holub, usadil se, prohlédl si bílé nitro malého světa toho domu svým lhostejným okem.

Eva nepsala. Ještě ne.

Ale pero neodložila.

Umístěnka

Vlak odjížděl z Hlavního nádraží o půl osmé. Marie to věděla, protože jí to Jan řekl, dvakrát, jako by ten údaj potřeboval svědky. Pověděl jí to ve čtvrtek na schodišti a znovu v pátek skrze dveře, hlasem opatrným a vyrovnaným, jakým mluví muž, který už vyčerpal všechno obyčejné a zbyly mu jen jízdní řády. Neotevřela. Stála na své straně dveří s dlaní přitisknutou naplocho ke dřevu, tak blízko, že cítila chlad sálající z výplně, a dlouho poslouchala, jak neodchází, a pak odešel.

Dnes ráno stála místo toho u okna.

Kaštan na dvoře nebyl teď ničím než černými čarami na bílém nebi — na takovém nebi, které se ještě nerozhodlo mezi sněhem a jeho hrozbou. Větve držely svou trpělivou geometrii. Dole si vnitroblok ponechával svou zimní podobu: okenice ševce stále stažené, společný kohoutek omotaný pytlovinou proti mrazu, stranická nástěnka s nejnovějším heslem vybledlým deštěm do čehosi přibližného, do věty, kterou už nebylo možné docela přecíst, ale jejíž tvar člověk znal. Kočka přešla z jedné strany na druhou a kvůli ničemu se nezastavila.

Hodiny nad plotnou ukazovaly čtvrt na devět. Byl tedy pryč tři čtvrtě hodiny, plus minus, a bude pryč i nadále tem-

pem šedesáti minut za hodinu, což byla jediná aritmetika, kterou si dnešního rána troufala provádět. Matka odešla do práce. Byt kolem ní vydával své obvyklé tiché zvuky — v zdi tikalo potrubí, dům usazoval svou váhu, za rohem ulice, kterou nebylo vidět, si stěžovala tramvaj. Ještě se neoblékla. Stála v županu u okna, u něhož stála už stokrát, a dívala se na dvůr, který dnešního rána neobsahoval nic zvláštního.

To, co mu řekla v září, bylo řečeno skrze tytéž zavřené dveře, s průvanem stoupajícím schodištěm zdola.

Nejsem stvořená pro život, který se po vás žádá, abyste žil. To bylo pravda a dalo se to obhájit. Myslím, že to víte déle, než jste si dovolil připustit. To byla malá krutost a vybrala ji úmyslně, protože to byla jediná věc, která ho mohla rozhněvat, a rozhněvaný muž odchází čistěji než zmatený. Neřekla nic o jeho otci, ani o kádrovém posudku, ani o Heleně Stejskalové, protože pojmenovat cokoli z toho by znamenalo podat mu argument, a ona si přála, víc než cokoli jiného, aby s ní nikdo nepolemizoval.

Velmi, velmi si přála, aby s ní polemizoval. Místo toho byla přesná, protože přesnost byla jediná zbroj, jakou si kdy mohla dovolit.

Napsal jí jeden dopis, v září, a ona si jej přečetla na schodech, dřív než ji matka mohla spatřit, a pak ho nosila složený v kapse kabátu, dokud papír nezměkl a nezačal se ve zlomech rozpadat. Mohla jej odložit z paměti: *Nechápu, co jsem provedl. Řekněte mi, co se změnilo, a já na to odpovím. Existuje-li něco, co lze odčinit, pojmenujte to. Nežádám vás, abyste čekala. Žádám vás, abyste mi to vysvětlila.* Bylo to písmo inženýra, hranaté a jisté v

horní části stránky a méně jisté při jejím dolním okraji. Odpověděla mu stokrát, vleže, beze spánku. Na papíře mu neodpověděla ani jednou.

Spatřila ho už jen jedinkrát, v říjnu, jak přechází dvůr s límcem zdviženým proti větru od řeky. Nepodíval se k jejímu oknu. Byla za to vděčná. Nebyla vděčná ani trochu.

Tatra jeho otce už nestála na ulici, kde obvykle parkovala, kde její dlouhý tmavý bok zachytával světlo lamp; zaznamenala tu nepřítomnost před dvěma dny, aniž to chtěla, tak jako člověk zaznamenaná vytržený zub. Soudruh Vávra st. tedy přijel dohlédnout na stěhování, nebo prostě jen být u toho přítomen, což v té rodině znamenalo týž skutek vykonaný s různými tvářemi.

Jan nevlastnil téměř nic. Rýsovací desku. Pár knih. Jednou jí svůj pokoj popsal — železná postel, psací stůl s lampou, která se nakláněla na ztuhlém kloubu, polička, kde stály dědovy inženýrské příručky ve svých šedých předválečných vazbách — a ona si jej v mysli vybudovala tak přesně, že si jej v poslední době začínala mylně pamatovat jako pokoj, v němž bývala. Nikdy v něm nebyla. Skoro celý rok milovala muže a ani jednou nespatriila, kde spí, což jí cosi vypovídalo, soudila, o tom druhu lásky, jaký doba lidem jako ona dovoľovala.

Šla do kuchyně a uvařila si čaj, který nevypila, a stála a držela hrnek, dokud z něj teplo nepřešlo do jejích rukou a pak i z jejích rukou pryč.

K deváté se nebe přece jen rozhodlo pro sních — drobné suché vločky, věcné, padající bez sebemenšího náznaku dramatu. Dvůr je přijímal bez poznámky. Po horních větvích kaštanu se shromažďovalo jemné bělmo, po té jediné vodorovné větvi, kterou pozorovala celý podzim, po větvi, jež v máji nesla takovou tíhu zeleně a svícňů květů, že se to zdálo staticky nemožné, věc, která se měla pod vlastní hojností zřítit a jaksí se nezřítíla.

Oblékla se. Ustlala. To byly úkoly, které ráno nabízelo, a vykonala je v jejich pořadí.

Na polici ve skříni, za zimním kabátem, stála krabice od bot. Postavila ji tam v září a od té doby víko nezvedla, ač na ni pomýšlela denně a dvakrát do ní přidala — vsunula složené listy bokem, aniž porušila to, co tam již leželo. Zнала jejich počet, aniž je počítala, protože každý z nich napsala. Pět. Dnešního rána, dokončí-li tu věc, kterou začala v listopadu, jich bude šest.

Sundala krabici, položila ji na postel, sedla si vedle ní a neotevřela ji.

Chvilí seděla v plochem bílém světle odraženém od sněhu a myslela na ten říjnový dopis — na ten o kaštanu v máji a o odpoledni, kdy se s Janem procházeli po nábřeží a Jan hájil Dvořáka se zápalem tak nesmírně přesahujícím cokoli, co si ona pře zasluhovala, že se mu vysmála, a jemu nevadilo, že se mu směje, ba zdálo se, že se mu to líbí, což byl, byla-li upřímná, ten okamžik, který rozhodl o všem. Ten dopis psala z paměti, protože vzpomínka byla stále ještě věc, na niž mohla položit ruku, a v říjnu nebyla připravena přestat na ni ruku pokládat.

Je ve vlaku, pomyslela si.

Tohle je poslední ráno, v němž je vzdálen jen hodinu.

Tohle, pomyslela si, je přesně ten druh myšlenky, jaký nikomu neprospěje, a přinutila se vstát.

Dopis, který začala v listopadu, když na město dolehl první tvrdý mráz, nebyl o ničem z toho. Byl to ten, který by mu nedokázala říct nahlas do tváře.

Že od prvního zářijového týdne věděla přesně, co dělá a přesně proč; že to vědomí jí to neusnadnilo, ale teprve to umožnilo. Že není statečná a nikdy se za statečnou nevydávala — jen praktická tím zvláštním způsobem, jakým lidé zpraktičtí, když už jim bylo cosi vzato. Otcův obchod v Pardubicích, podepsaný plnicím perem mužem v dobrém kabátě. Její místo na univerzitě, dvakrát odňaté kýmsi, koho nikdy nepotkala, na základě jediné věty v posudku, který jí nebylo dovoleno číst. Ztráty, které přežijete, vás naučí svému vlastnímu druhu aritmetiky, a poučení, jež vyvodila ze svých, znělo takto: ztrátu, kterou vám způsobí, lze unést, ale zkáza, kterou způsobíte vy někomu jinému, je dluh docela jiné měny. Nemohla unést jeho kariéru. Nemohla unést pád jeho otce, protože pod tím pádem by bylo napsáno její jméno, a byla by to jediná věc v jejím životě, kterou by už nikdy potom nedokázala napravit.

To všechno napsala svým drobným úhledným písmem na laciný papír, který v nakladatelství nikdy nikomu nechyběl.

Neodeslala jej. Odeslat by znamenalo učinit jej skutečným ve světě, a ne pouze na papíře, kde jej ještě bylo možné rozčinit. Odeslaný by mohl být otevřen, opsán, založen, donucen znamenat něco, co neznamenal. A odeslat jej — tohle byl ten nejpravdivější důvod, ten, který nenapsala ani v dopise o

pravdě — by ji snad oslabilo natolik, že by mu dovolila odpovědět.

Zvedla krabici a zvážíla ji v obou rukou. Byla lehčí, než na co měla právo, pomyslela si, na všechno to, co se po ní žádalo, aby pojala.

Zdvihla víko. Nečetla žádný z nich; nebylo třeba číst, co uměla odříkat. Položila nové listy navrch ostatních — ten pravý dopis, to vysvětlení, tu věc, kterou nikdy nevysloví — a chvíli se na ně dívala, tak jak se člověk dívá na věc, o níž už rozhodl a jen potvrzuje rozhodnutí. Pak krabici zavřela.

Odpoledne přišla paní Dvořáčková z druhého patra půjčit si sůl a zdržela se dvacet minut, a Marie vydávala náležitě zvuky o počasí a přidělech a o synovcově novém místě v závodech ČKD, a vyprovodila ji, a vrátila se k oknu. Sníh ustal. Dvůr ležel bílý a velmi tichý a kaštan stál uprostřed něj a za nic se neomlouval, holý, spleťitý a docela svůj.

Vzpomněla si na červnové odpoledne, kdy s Janem stáli na témž dvoře po brigádě — po brigádě, jež byla jeho profesním důvodem k pobytu v domě a jejím jediným dveřním otvorem k němu — a on zaklonil hlavu a ukázal vzhůru po schodišti tam, kde pátý schod zetlel a změkkl, a vysvětloval jí svým inženýrským hlasem rozložení zátěže: jak dům tohoto stáří nestojí nehybně, nýbrž tiše přerozděluje svou váhu napříč desetiletími, usazuje se, ulehčuje tlak z jednoho prvku a přenáší jej na druhý, upravuje se v přírůstcích příliš pomalých, než aby je kdokoli, kdo v něm žije, mohl ucítit. Poslouchala a sledovala, jak to jeho ruce popisují, a pomyslela si, neutrálně, jako fakt o něm: *zde je muž, který rozumí tomu, jak věci drží pohromadě*. Pomy-

slela si to a vyšla nahoru a uvařila matce čaj a víc na to nepomyslela, dokud nepřišel den, kdy nemyslela na nic jiného.

Rozložení zátěže. Usazování. Pomalá poctivá práce konstrukce, jež nese tíhu, kterou si nevybrala, a nachází způsob, jak dál stát.

Bude v pořádku. Tolik o sobě věděla, a nebylo to vědomí romantické, ale bylo spolehlivé: že je stvořena tak, aby se přizpůsobovala. Přizpůsobila se obchodu i posudku i menšímu životu a přizpůsobí se i vlaku, který odjel o půl osmé. Dopisy zůstanou v krabici a krabice zůstane na polici a jednoho dne — ne brzy, ale jednoho dne — je přestane přidávat. Tak to bylo v plánu vždycky. Ukázalo se, že ten plán má velmi mnoho mezí, ale stále měl tvar, a ten tvar byl tento.

Bylo jí třiadvacet. Měla svou práci a svou matku a byt a okno do kaštanu. Měla své přemíravé vnitřní počasí a svých dvě stě dvanáct stran románu, který nikomu neukáže, uložených složených mezi zimními příkrývkami v truhle u nohou postele. To byl materiál, který měla k dispozici. Posoudila jej poctivě a shledala, že to není nic.

Venku držel kaštan svůj zimní tvar proti bělosti — každá větev na svém určeném místě, přesně tam, kde bude zase na jaře, až se zeleň vrátí, jak se vrátí, neboť taková je prostě povaha kaštanů. Nečekají, až je někdo bude pozorovat. Uchovávají, co uchovávají, skrze mráz, a vydají to znovu, až se obrátí roční doba, ať už je, či není někdo u okna, aby to viděl.

Odešla od okna.

Krabici nechala na polici, kde byla.

Oblékla si kabát a šla do práce.

Schodiště je hotové

Sedmý schod už nevrzal.

Eva na něm to ráno stála celou minutu, přenášela váhu z paty na špičku, než přijala, že ten zvuk prostě zmizel. Adam minulý týden vyměnil oba poškozené stupně, osadil nové sloupky zábradlí, znovu ukotvil koncový pilíř — a schodiště se teď zvedalo z přízemí do čtvrtého patra v čisté spirále, která se nehnula, nezasténala, nepromluvila. Bylo krásné. Bylo to, pomyslela si, drobné a soukromé neštěstí.

Chovala se nesmyslně, a věděla, že se chová nesmyslně, což to jenom zhoršovalo.

Vrátila se nahoru, aby si uvařila kávu, kterou nechtěla, a postavila se k oknu v kuchyni a dívala se dolů do dvora. Kaštan byl pořád holý — holý byl od října —, ale lešení, které od září zahalovalo jižní průčelí domu, bylo pryč, rozebrané po dílech během tří dnů, a dvůr najednou působil prostorněji, jako by dlouhá věta konečně našla svou tečku. Okno pana Šťastného bylo tmavé. Vinárna přes ulici ještě neotevřela; její tabule vypisovala nabídky, které už týdny nečetla. Holub si razil cestu po zábradlí pavlače ve druhém patře s jakousi rezignovanou autoritou.

Slyšela Adama na schodech.

Jeho kroky měly váhu, ale žádnou nedbalost — naučila se je rozeznat od sousedů odshora, od občasných návštěv majitele domu, od listonoše, který se vždycky zastavoval na odpočívadle ve druhém patře, aby si roztřídil poštu. Adam stoupal beze spěchu a bez omluvy. Po těch posledních měsících naslouchání měla pocit, že takhle se prostě pohybuje světem.

Naslouchala tomu vrznutí, které ji od podzimu orientovalo, tomu jedinému schodu, jenž ohlašoval každého, kdo jde nahoru, a byl tu jenom čistý zvuk muže stoupajícího po dobře udělaném schodišti.

Nalila druhý hrnek a postavila ho na stůl.

Zaklepal — tím zkráceným zaklepáním, ke kterému dospěli, ledabylým, spíš oznámením než žádostí — a ona zavolala, ať jde dál.

„Je hotovo,,“ řekl ode dveří.

Na jednom předloktí měl piliny. Měl na sobě starší ze svých dvou pracovních bund, tu s natrženou kapsou, kterou si zašil motouzem, jenž tak docela neladil, a tašku s nářadím držel způsobem, který znamenal, že ji nesl celou cestu nahoru — neodložil ji a zase nezvedl, ale držel ji v ruce, připravenou.

„Viděla jsem,,“ řekla. „Ten schod,,“

„Koncový pilíř bude chtít na jaře ještě jednou prohlédnout. Dřevo se musí přes zimu usadit, než si budu jistý usazením,,“ Říkal to do prázdna, ne tak docela jí. „Nechám vám jméno. Někoho, kdo to dá do pořádku, kdyby se to hnulo,,“

„Dobře,,“ řekla Eva. „Ano,,“

Ukázala na kávu. Vešel a postavil tašku s nářadím ke zdi — ne do kuchyně, což by znamenalo zůstat, ale ani ne zpátky za dveře — a zvedl hrnek. Pil vestoje. Ona stála taky. Stáli oba v

její malé kuchyni o půl deváté ráno jako dva lidé čekající na tramvaj.

„Vypadá to dobře,“ řekla. „To schodiště. Opravdu.“

„Původní stavitel věděl, co dělá. Proporce byly celou dobu správné. Jen to potřebovalo —, Udělal volnou rukou drobné gesto. *Aby se tomu někdo věnoval*, dokončila si v duchu. „Od šedesátých let se toho nikdo nedotkl, pokud můžu soudit. Možná ještě déle.“

„Šedesátá léta,“ řekla.

„Třetí a čtvrtý stupeň byly opravované. Jiné dřevo — lacinější kvalita. Někdo to flikoval.“ Díval se na stůl, na hrnek; věděla, že se nedívá na krabici od bot, protože krabice už na stole nebyla. Přestěhovala ji do skříně před dvěma týdny, rozhodnutí, které si nepřipustila k bližšímu zkoumání. Stejně na ni myslela. *Někdo to flikoval*. Celý rok 1963 zredukovaný na půldruhého schodu pořadného dřeva.

„Někde jsem četla,“ řekla opatrně, „že v roce 1968 tu byla brigáda. Na ten dům. Než se jedna rodina odstěhovala.“

Adam se na ni poprvé od chvíle, co vešel, podíval doopravdy.

„Možné to je,“ řekl. „Ta oprava by tomu odpovídala.“

Ani jeden chvíli nic neřekl.

„Děkuju,“ řekla. „Za to schodiště. Za všechno.“

Postavil hrnek. Zvedl tašku s náradím. Řekl: „Byla to dobrá zakázka.“ A pak, protože tohle bylo zřejmě všechno, na co se zmůžou, se rozloučil a vyšel na chodbu, a ona slyšela jeho kroky, jak sestupují po schodišti, které sám postavil — čisté a rovnoměrné, ani slovo navíc —, a domovní dveře dole se zavřely s tím svým obvyklým rozhodným bouchnutím, a bylo to.

Umyla oba hrnky.

Utřela linku, která to nepotřebovala, a pak ji utřela ještě jednou, pro případ, že by nějaký kout vynechala.

Pak došla ke skříni, vyndala krabici od bot, položila ji na stůl a sedla si.

V bytě bylo úplné ticho. Únorové ticho, zvláštní druh: ne to nacpané, izolované ticho hluboké zimy, ale tenké ticho zimy, které dochází přesvědčení. Slyšela provoz na ulici za dvorem, kdesi daleko. Slyšela ty zvláštní frekvence, jimiž se dům usazoval, a které znala stejně, jako znala depozitáře v muzeu — vrznutí v jihovýchodním rohu, jež znamenalo změnu teploty, tiché zasténání ze střechy, které neznamenovalo vůbec nic, spolehlivé kapání z okapu za oknem ložnice, který majitel domu dvakrát slíbil spravit.

Krabici neotevřela.

Seděla s rukama po obou jejích stranách a dívala se na zed', kde bývala uvolněná podlahová lišta a kde teď držela — Adam ji znovu osadil v říjnu, akt drobného restaurování dalece za hranicí jeho zakázky, bez poznámky, pro něj typický — a přemýšlela o tom, co právě udělala.

Nebo spíš o tom, co neudělala.

Neřekla: *přijdete zase*. Neřekla: *nechci, aby to skončilo*. Neřekla nic z těch tuctu rozumných, samozřejmých věcí, které člověk může říct druhému člověku, s nímž strávil tři měsíce rán, a jeden dlouhý listopadový večer procházením stavební dokumentace v archivu na Milady Horákové, a jedno studené prosincové odpoledne pojídáním polévky z termosky na odpočívadle, zatímco jí vyprávěl o zakázce na Vinohradech, o skříni z třešňového dřeva — a ona poslouchala s takovou kvalitou pozornosti, jakou už měsíce nevěnovala ničemu kromě dopi-

sů. Tyhle věci neřekla. Stála ve své kuchyni a přijala sbohem, jako by to byl jediný dostupný konec, a dívala se, jak odchází.

Dopisy ležely pod jejíma rukama.

V neudělání věcí byla mimořádně dobrá.

Byla, pomyslela si a zkoumala to chladným okem restaurátorky, specialistka na uchovávání obtížných objektů prostřednictvím řízené nečinnosti. Uměla situaci stabilizovat. Udržet stálou teplotu. Zastavit chátrání. Co očividně neuměla, bylo zavést nový prvek. Změnit jedinou podmínku. Ohrozit to, co uchovávala, tím, že by se toho skutečně dotkla.

Položila si ruce do klína.

Myslela na Marii, která pozorovala tenhle dvůr z tohohle okna — z tohohle okna, ten samý výhled, ten samý kaštan, tatáž geometrie střešních linií — a neřekla nic. Marie, která psala dopisy, jež nikdy nemohla odeslat. Marie, která udělala tu kalkulaci: promluvit a riskovat jeho, mlčet a ztratit ho. A která ho ztratila tak jako tak — mlčení, systému, manželství, k němuž ho nasměrovala právě tím, že nikdy nevysvětlila, proč ustoupila stranou.

Eva měla rozvod a podnájem a krabici cizího žalu.

Neměla žádný kádrový posudek. Žádný třídní původ, který by mohl ukončit mužovu kariéru. Žádnou dceru nějakého funkcionáře čekající v záloze, žádného tchána se seznamem vhodných a nevhodných. Nic z té mašinerie, jež se kolem Marie a Jana sevřela jako pěst.

Měla jen sebe samu. Vlastní mašinerii. Vlastní vycvičenou, vybroušenou, naprosto soběstačnou schopnost neříct to.

Tíha toho jí dolehla na hrud', téměř fyzicky — nic dramatického, nic, co by si žádalo pláč u okna, jen přesný tlak rozpoznání něčeho, co si nemůžete dovolit rozpoznat. Dívala se na tu fotografii v archivu, na tu zrnitou z dokumentace do-

movního výboru, a studovala Mariinu tvář — vyrovnanou, obezřetnou, nic neprozrazující — a pomyslela si s tlumeným otřesem: *Vím, jak vypadáš zevnitř.*

A pak si řekla, že si to jen promítá.

A teď seděla v Mariině kuchyni — své kuchyni, náhoda nájemního vztahu, nic víc — poté, co se příjemně rozloučila s mužem, který jí postavil schodiště a snědl její polévku a jednou, v prosinci, když utrousila jakousi suchou poznámku stranou o archivním třídění, se zasmál způsobem, po němž byla na okamžik, zcela konkrétně, ráda, že je naživu. A nechala ho odejít, a zamkla za ním mlčením, a nazvala to ničím.

Na restaurování je to — to, co vás učí, to, co se učíte znovu pokaždé, když vezmete poškozený kus textilie do rukou — že vám sama tkanina řekne, co potřebuje. Nevnučujete. Nasloucháte. Čtete, jak běží osnova, kde selhal útek, která vlákna jsou pevná a která byla namáhána za hranici své únosnosti, a učíte se logice objektu a pracujete uvnitř ní.

Poškození, které měla teď před sebou, mělo vlastní logiku.

Strávila podzim a zimu opatrností. Opatrná byla k bytu — nízká očekávání, žádná vylepšení, nic, co by ho učinilo příliš jejím. Opatrná byla ke svým večerům — práce v muzeu, dopisy, archiv, nic, co by připomínalo život, jež buduje. Opatrná byla k Adamovi — přátelská, vstřícná, vřelá způsobem, který se dal vydávat za běžnou zdvořilost, ustupující ve chvíli, kdy ta vřelost hrozila znamenat něco, co neměla dovoleno pojmenovat.

Byla tak opatrná.

Otevřela krabici.

Dopisy ležely tak, jak je nechala, kopie návrhu, originály v deskách z nekyselého papíru pod nimi. Nečetla je — znala je teď tak, jako znala vlastní ruku, dokázala by celé pasáže obnovit slovo od slova — ale dívala se na ně. Rozložila je na stůl v pořadí.

První úlomek, ta polovina čehosi, kterou v říjnu vytáhla ze zdi, s tou náhlou drahostí a se zlomem uprostřed věty, jež tohle všechno spustila. Letní dopis, kaštan v květu. Varování, se zmínkou o Tatře, první známka toho, co kroužilo kolem. Odmítnutí — napsané té noci, kdy ho poslala pryč, vysvětlující papíru důvod, který mu nikdy nemohla říct do očí.

Nebude tou tíhou, jež ho stáhne ke dnu.

Eva s tou větou dlouho seděla.

Obracela ji. Zkoušela ji z různých úhlů, jako když nastavuje textilii různým světlům a hledá, kde byla spravovaná, a jak, a proč.

Nebude tou tíhou.

Bylo to velkorysé. Bylo to také naprosto, zdrcujícím způsobem mylné.

Protože ta tíha tam už byla. Byla tam ve chvíli, kdy se do sebe zamilovali nad opravami schodiště, byla tam každé jarní odpoledne u řeky, byla tam v každém dopise, který Marie napsala a zapečetila a uložila místo toho, aby ho odeslala. Tíha nepramenila z pravdy. Pramenila z mlčení kolem ní. Marie rozhodla — rozhodla, aniž se Jana zeptala, aniž mu dovolila rozhodnout za sebe — co unese. Sama sebe zmenšila, aby ho udržela v bezpečí, a pak se dívala, jak odchází.

A on odešel. A nikdy se nedozvěděl proč. A ta malost trvala šedesát let.

Eva se podívala na zeď kuchyně. Na spravenou podlahovou lištu. Na okno a na dvůr za ním, studený a všední, a na

holuba, který pořád obhlížel zábradlí ve druhém patře s touž resignovanou autoritou.

V bytě bylo úplné ticho.

Pomyslela si: *Tohle jsem udělala dnes ráno. Vlastníma rukama, bez něčího posudku, bez něčího systému. Zmenšila jsem se, nechala tu věc nevyřčenou a dívala se, jak odchází.*

Rozdíl byl v tom, že ještě nebylo ani devět hodin. On byl v dodávce někde napříč Prahou. Měl vyzvednout dceru ze školy a dodělat skříň z třešňového dřeva a schodiště na Dvořákově, kolem nějž bude občas projíždět a cítit prosté uspokojení z dobře udělané věci. Ještě nepřekročil žádnou z těch vzdáleností, jež Marie viděla překračovat Jana — umístěnku, vlak, manželství, desetiletí.

Ještě nebylo ani devět hodin.

Eva vrátila dopisy do krabice, v pořadí, a přiklopila víko.

Chvíli se nepohnula.

Pak sáhla po kabátě.

Janovy dveře

Tramvaj ji odvezla na konečnou a pak šla pěšky, protože potřebovala chlad.

Dejvice v únoru byly jiné než Žižkov tak, jako jsou peníze jiné než jejich nedostatky — tiše, v samotné látce věcí. Domy tu od ulice ustupovaly s jistou sebejistotou. Vápnem omítnuté fasády, řádně udržované; žádné drolící se římsy, žádné lešení držené pohromadě optimismem a oranžovou sítí. Auta zaparkovaná podél Bubenečské se za sebe neomlouvala. Eva šla s rukama v kapsách kabátu a krabicí pod paží, vědoma si — tím přesným, téměř klinickým způsobem, jakým registrovala věci, které nechtěla cítit — že strávila čtyřicet minut v tramvaji nacvičováním věty, kterou nedokázala dokončit.

Pane Vávro, jmenuji se —

A co dál.

Adresa, kterou jí dala Lenka, patřila třicátkovému domu, okrovému, čtyřpatrovému, s vyvýšeným portálem a malou mosaznou tabulkou se jmény nájemníků. Proporcemi nepodobný Dvořákově 14, ačkoli tenhle dům nesl své stáří lépe: někdo do něj investoval, do jeho okenních rámců a domovního zvonku a do těch malých kořenáčů s něčím — rozmarýn, po-

myslela si — na parapetu v prvním patře. Eva se zastavila u portálu a četla tabulku. *Vávra, J.* Třetí patro, vlevo. Stála před zvonkem dobu, kterou později odhadla na čtyři minuty, ač jich možná bylo méně. Čas si před rozhodnutím počíná podivně.

Krabice byla pod paží. Zabalila ji do kusu nebarveného lnu odstřiženého z pásu, který si schovávala pro restaurátorskou práci — čistého, neutrálního. Udělala to bez přemýšlení, tak, jako balila cokoli křehkého, a teprve v tramvaji, s balíčkem na klíně, pochopila, co to zabalení znamená. Věc se balí k přepravě. Přeprava předpokládá cíl. Její ruce hlasovaly dřív, než její mysl svolila vzít lístek do dlaně.

Stiskla tlačítko.

Slyšela, jak zazvonilo — vzdálené, zdvořilé zabzučení kdesi nahoře za zdí — a hned je pustila, dřív než mohlo zaznít podruhé, a couvla a odešla pryč po Bubenečské krokem trochu příliš svižným na někoho, kdo má kam jít, a příliš odhodlaným na někoho, kdo nemá.

O tři ulice dál byla kavárna. Neměla v úmyslu jít dovnitř, ale okno vrhalo na chodník jantarovou záři a chlad se proměnil v cosi určitého — ne ten snesitelný, všeobecný chlad zimního odpoledne, nýbrž ten hrotitý druh, který najde mezeru mezi límcem a šálou. Objednala si kávu, kterou nechtěla, a sedla si k rohovému stolku s krabicí na židli vedle sebe, jako by si přivedla osobu, kterou teď ignoruje.

Kavárna byla nijaká. Studenti s notebooky, žena čtoucí román s prasklým hřbetem, tlumený reprodukováný zvuk čehosi skandinávského, postaveného kolem kytary. Praha jedna-

dvacátého století, jak si vede. Eva objala dlaněmi šálek, podívala se na krabici a pochopila — s jasností, která se podobala spíš zvednutí mlhy, jíž říkala počasí, než zjevení —, co přesně právě před těmi dveřmi udělala.

Stiskla tlačítko a pustila.

Nepočkala ani na jedno zazvonění. Stiskla a pustila jediným pohybem, tak, jak se sahá na něco horkého.

Pomyslela na Marii — ne na jediný dopis, nýbrž na Marii tak, jak si ji poskládala přes podzim a zimu: na přesnou ruku písárky, na ironickou sebevládu, na to, jak se věty stávaly formálnějšími, čím rozhodnější byla žena, která je psala, na řádky, které se uprostřed lámaly, protože dokončit je by je učinilo příliš pravdivými. Marie, která milovala Jana Vávru a poslala ho pryč bez důvodu, a pak ty důvody znovu a znovu vepisovala do dopisů, jež zapečetila do zdi.

Pomyslela si: *Marie mohla obviňovat systém.*

Kádrový posudek. Otcův zabavený obchod. Dcera třídního nepřítel, což nebyl řečnický obrat, nýbrž kolonka, kterou kdosi odškrtnl v listině. Režim dokázal tu aritmetiku vykreslit téměř čistě, při vši její brutalitě: milovat Jana znamenalo stát ho všechno. Byla v tom struktura, logika, a Eva to vždy chápala, i když se proti tomu bouřila — to, jak doba uklidila vlastní krutost do jakési mluvnice, takže lidé v ní polapení se dokázali dovést, věta po rozumné větě, k vlastnímu zmenšení.

Ale Eva Kratochvílová, jednačtyřicetiletá, restaurátorka textilu, osm měsíců rozvedená s mužem, s nímž se nehádala a od něhož neodešla zamilovaná, nýbrž s nímž to prostě, tiše skončilo — Eva žila v republice. V nepořádné, hašteřivé, živé. Nikdo proti ní nic nenapsal do posudku. Ničí kariéra nezávisela na tom, koho si vybere. Byt na Dvořákově 14 byl její, protože platila nájem z vlastního platu; dopisy byly její, aby je ne-

sla, nebo nechala být; a Adam Beneš stál minulé odpoledne na jejím prahu s nářadím v plátěné brašně a řekl — přesně, tiše, hlasem muže sahajícího po obyčejných slovech, protože ten jiný druh slov mu nebyl k dispozici — *sedmý schod by vám teď už neměl dělat potíže* — a ona řekla *děkuji*, a on přikývl a odešel, a ona zavřela dveře a posadila se na podlahu předsíně a chvíli tam zůstala.

To neudělala žádná struktura. Žádný posudek. Žádný ot-cův zabavený cokoli.

Udělala si to sama.

Objednala si druhou kávu, kterou rovněž nedopije, a vydala zápisník. Byl to návyk z práce: lépe se jí přemýšlelo, když měla ruku v pohybu, jako by pero cosi odčerpávalo. Napsala: *Jan Vávra, nar. ~1937. Třetí patro vlevo. Jeho jméno na zvonku — jak dlouho?*

Zarazila se a napsala: *Lenka říká, že její matka nikdy nebyla hořká.*

Zeptala se jí na to opatrně, nad čajem ve vinohradské kuchyni, která voněla levandulovou aviváží a něčím pečeným, týden poté, co Lenka přečetla dopisy — všech osm, najednou, zatímco Eva hleděla z okna a poslouchala, jak se té druhé ženě mění dech. To, co Lenka po několikaminutovém mlčení řekla, znělo: *Máma nikdy nebyla hořká.* Řekla to s mírným údivem člověka, pro něhož to vždy byl fakt bez příčiny — a pro něhož ta příčina právě teď, šedesát let pozdě, vešla dovnitř.

Eva se zeptala: *Chceš, abych ho našla?*

A Lenka pohlédla na dopisy na stole — Mariino písmo, Janovo jméno stojící osamoceně v záhlaví stránky, kterou nikdy

nedokončila, nikdy neodeslala, *Miláčku* na začátku sedmi z těch osmi — a řekla: *Myslím, že je máma schovala právě proto, aby ho někdo našel.*

Tím to bylo rozhodnuto. Lenčin souhlas, prostý a svobodně daný. Adresa, která Evu stála tři týdny pečlivého, poněkud neobratného pátrání v matrice, dva telefonáty a jednu návštěvu archiváře místních dějin, který tu věc vyhrabal za dvacet minut a vzbudil v ní pocit, že je detektivem v románu, který by sama opustila u čtvrté kapitoly. Únorové odpoledne. Okrový dům. Mosazná tabulka. *Vávra, J.*

Stiskla tlačítko a pustila.

Zavřela zápisník.

Žena s knihou s prasklým hřbetem vzhlédla, jako by Eva vydala nějaký zvuk. Eva nevydala žádný zvuk. Seděla velmi tiše a dovolila si konečně poznat to, kolem čeho kroužila od chvíle, kdy se odvrátila od portálu.

Bála se toho, co by mu mohla udělat.

Ne krutost — dopisy nikdy tak docela nepokládala za kruté, ačkoli tu otázku v nočních hodinách obracela dost často. Janu Vávrovi bylo šestaosmdesát. S Helenou Vávrovou byl ženatý přes padesát let; Helena zemřela před čtyřmi lety a Lenka jí to řekla s jemností, která znamenala, že chápe, proč na tom záleží. Bylo mu šestaosmdesát a žil sám v udržovaném bytě v Dejvicích, s rozmarýnem na parapetu o dvě patra níž, a Eva měla v úmyslu dorazit k jeho dveřím a vložit mu do rukou šedesát let důkazů, že žena, o níž věřil, že dala přednost bezpečí před ním, ho milovala bezvýhradně — a obětovala se, aby ho ušetřila ceny, o níž nikdy nevěděl, že ji viděla.

Co s tím člověk udělá. V šestaosmdesáti — co člověk udělá s tím, že mu řeknou, že rána není tou ranou, kterou pojmenoval; že odchod byl opakem odchodu; že celá ta počestná, dutá délka jeho života — vhodné manželství, umístění, postup, všechno to — byla zaplácena cenou složenou za něj a před ním utajenou.

Byl to dar?

Nebo to byla ta druhá věc — ta, kterou tušila ve tři ráno, když ležela bděla na Dvořákově, zatímco vítr lomcoval okenicí, kterou stále ještě nespravila: že některé krabice jsou stvořeny, aby zůstaly zapečetěné; že některé pravdy přicházejí příliš pozdě na to, aby dokázaly cokoli jiného než znovu rozevřít kůži; že Marie udělala dobře, když je ukryla, a Eva jen oblékala vlastní posedlost do hávu povinnosti a tomu kostýmu říkála *závazek*.

Pohlédla na krabici. Na len. Na své restaurátorské ruce.

Pomyslela si: tohle člověk dělá, když se bojí něčeho živého. Velmi pečlivě se věnuje něčemu starému.

Pomyslela na sedmý schod, na to, že už nevrže; na to, jak na něm ráno stála jen proto, aby ucítila místo, kde ten zvuk býval. Pomyslela na Adama na dvoře minulý měsíc, na jeho ruku na sloupku zábradlí, jak popisoval, co udělal původní řemeslník — přesné usazení čepu, jeho úhel — na jeho hlas, který dělal to, co dělával, když zapomněl být nápomocný a byl jen zaujatý: klesal o půl rejstříku, zpomaloval. Pomyslela na to, jak stála vedle něj a sledovala jeho ruku na dřevě.

S tím rovněž neudělala nic.

V dopisech byla tak pečlivě jeho kolegyní, a jeho sousedkou, a jeho přítelkyní; vážila slova s přesností, jakou vnášela do datování látek — správně, konzervovaně, dotýkala se jich tak málo, jak jen práce dovolila. Namlouvala si, že je to laska-

vost. Namlouvala si, že je to realismus. Namlouvala si pěknou řádku věcí, všechny rozumné, každou z nich vykalibrovanou tak, aby ji ušetřila trapnosti toužit po něčem, co jí možná nebude dopřáno mít.

A pak sbalil náradí a řekl *sedmý schod by vám teď už neměl dělat potíže*, a odešel, a byt byl tak tichý, že slyšela, jak kape okap.

Žádný systém. Žádný posudek. Žádný otcův obchod.

Tohle jsem udělala já, pomyslela si. *Uzavřela jsem Mariinu úmluvu bez Mariina důvodu. Nechala jsem to ve zdi.*

Zaplatila obě kávy, vložila zápisník do tašky a zvedla krabici.

Venku dělala Bubenečská to, co dělají únorové ulice v podvečer — šedla, šla domů. Kdesi nalevo zazněla tramvaj. Eva stála na chodníku a hleděla směrem k okrovému domu, který odtud už tak docela neviděla, a držela krabici, a chvíli jen tak stála s ní.

Dnes se nevracela, a chápala, že to není porážka. Nedorazí na práh toho starého muže obtěžkaná naléhavostí a vinou a nebude tomu říkat dar; potřebovala se vrátit s jistotou, že to, co přináší, je pro něj — opravdu pro něj, a ne pro její vlastní účtování. Tam ještě nebyla. Potřebovala den, snad dva, aby našla slova — svá vlastní, ne Mariina — pro to, proč si člověk zaslouží vědět, že byl milován. A vrátí se. Tím si teď byla jistá tak, jak si už — počítala, aniž to měla v úmyslu — jak si už osm měsíců nebyla jistá ničím, od chvíle, kdy nesla krabici vlastních věcí po dřevěném schodišti do žižkovského bytu a odemkla a vešla a stála v pachu vápenné omítky a uhelného prachu a pomyslela si: *tak. Tady.*

Vrátí se kvůli Janu Vávrovi.

A — předtím, nebo potom, nebo v nějakém okamžiku odvahy, pro který si dosud nenašla v životě místo — udělá něco s Adamem.

Nenechá to ve zdi.

Ta myšlenka přišla s tak obyčejnou prostotou, že ji málem odmávla, a pak ji neodmávla. Místo toho ji podržela, tak, jak držívala křehkou látku: na otevřené dlani, bez sevření. *Řeknu mu to.* Ne otázka, ne věta předem složená. Jen ten fakt sám, jeho budoucí čas, a ta zvláštní úleva, která přichází po rozhodnutí učiněném dávno poté, co učiněno být mělo.

Otočila se k tramvajové zastávce, krabici pod paží, len po-mačkaný v jednom rohu, dech viditelný v chladu — drobný, pravidelný, její.

Kaštan na Dvořákově 14 bude mít v tomhle světle holé větve. Věděla přesně, jaký dvůr bude, až se k němu vrátí domů: stará dlažba mokrá, hodinářovo okno už rozsvícené, nové dřevo na schodišti vydávající fermež tam, kde je Adam opravoval. Sedmý schod tichý pod její nohou.

Věděla, k čemu se vrací.

Nasedla do tramvaje.

Léta mezeitím

Oldřich Mareš nebyl muž, za kterého by bylo těžké se provdat. Možná právě v tom to vězelo.

Měl reference, jak by řekly starší ženy z nakladatelství — stálé místo u městského dopravního podniku, matku už po smrti, a tudíž žádnou překážku, malý zděděný byt na Vinohradech, smích, který přicházel pomalu a myslel to vážně. Polévku jedl způsobem, který Marii z důvodů, jež nezkoumala, působil útěchu: rozvázně, beze spěchu, jako by si polévka zasloužila plnou pozornost. Zнала ho čtyři měsíce, než svolila, a devět, než byla svatba, a to už s naprostou jasností chápala, co si vybírá a co nikoli.

Brali se v listopadu 1965 na žižkovském matričním úřadě. Její matka měla na sobě tmavomodré šaty schovávané pro příležitosti vyžadující důstojnost i výdrž zároveň. Kaštan na dvoře v říjnu shodil listí a stál holý nad dlažbou. Marie měla kostým, který si sama ušila z kusu tmavě červené vlny, sehnaného přes kolegyni, jež znala někoho ve skladu v Holešovicích. Oldřich plakal, krátce a bez omluvy, což ji překvapilo, a v malé matriční síni se ho držela za paži a cítila cosi pravdivého a tichého, bez horečky, a pomyslela si: *dobře*. Tohle dokážu.

V bytě v Dvořákově 14 zůstala dva roky po onom podzimu, který všechno ukončil. Viděla kaštan přijít a odejít ještě dvakrát. Jana Vávru zahlédla jednou, na jaře 1964, z dálky — jak přechází Seifertovu ve svém dobrém kabátě, vedle něj žena, jejíž krok byl obezřetný a upravený. Helena. Marie ji poznala z fotografie v bulletinu, který nakladatelství dostávalo u příležitosti jistých stranických výročí, kde se zmiňovalo jméno jejího otce. Stála na tramvajové zastávce a dívala se, jak přecházejí, a Jan se na ni nepodíval, a ona ho neoslovila, a přijela tramvaj a odvezla ji na Florenc, a zbytek cesty do práce došla v dubnovém chladu. Toho večera otevřela krabici a dlouho nad ní seděla, aniž cokoli napsala, pak ji opět zavřela a uložila pod podlahovou lištu, kde se předtím skladoval její zimní kabát, protože jinde nebylo kam.

Nepřestala ho milovat naráz, jak si občas představovala, že si lidé myslí. Bylo to pomalejší. Ne ustání, nýbrž učení se nést — tak jako se člověk po dostatečně dlouhé době naučí chodit se zraněním, aniž to dá znát v chůzi.

Byt na Vinohradech byl menší než matčin, ale měl lepší světlo. Marie si přinesla knihy, matčin vyšívaný ubrus a krabici od bot. Oldřichovi o krabici neřekla nic. Putovala pod postel na své staré místo, a když pak na jaře přestavovali ložnici, na horní polici za její zimní věci. Oldřich nebyl muž bez zvědavosti, ale byl ohleduplný. V jejích policích se neprohraboval.

Jejich dcera se narodila v červnu 1967. Pojmenovali ji Helena — Oldřich měl tak babičku, a Marie nevznesla námitku, jen pocítila tu drobnou ironii jako kamínek v botě, o němž se už předem rozhodla nezmínit. Děvčátko bylo holohlavé, roz-

zuřené a neobyčejně hlasité, a Marie ho milovala s urputností, která ji překvapila, jež neměla nic společného s opatrnou láskou, kterou si dovolila na Dvořákově, s láskou, jež od počátku věděla, co jí stojí. Tahle láska byla bezhlavá, bezpodmínečná, staticky neúnosná. Zjistila, že jí to nevadí.

Matka, na návštěvě z Pardubic, vzala děvčátko do náruče a tiše poznamenala, že Marie vypadá dobře. Bylo to nejvyšší možné uznání, jaké česká matka dá. Marie poděkovala a myslela to vážně.

Oldřich se stal dobrým otcem tak, jak se jím mírní, trpěliví muži někdy stávají — náhle pohlcený čímsi, o čem netušil, že je toho schopen. Lence předčítal od jejích šesti měsíců, což všem připadalo výstřední a zdálo se, že to funguje. Nosil domů plány tramvajových linek, aby je studovala, a vysvětloval jí trasy, jako by na nich záleželo. Byl šťastný. Marie ho pozorovala, jak je šťastný, a měla z toho upřímnou radost. Tu radost nehrála. Nenamlouvala si žádný příběh. Tehdy už ten rozdíl chápala.

V oněch letech před osmašedesátým byly večery, kdy se zdálo, že město venku pomalu nadechuje — časopisy o něco svobodnější, řeči v nakladatelství delší a neopatrnější, jakýsi nový duch prostupující kanceláře jako změna tlaku. Cítila to a byla obezřetná. Naučila se předpovídat počasí.

Jana už nikdy nespátřila. Věděla, oním obecným způsobem, jakým se v městě té velikosti šíří zvěsti, že přijal místo v Bratislavě, pak se vrátil; že zastává jakousi pozici v ústavu; že jeho tchán odešel z okresního postu do výslužby a Janova cesta vpřed už nebyla tak uhlazena jako dřív, ač si poradil. Nebyl to muž, který by si neporadil. To byla její kalkulace a byla správná, a snažila se nezkoumat, zda mít pravdu věc zlepšuje, nebo zhoršuje.

Dál mu psala. Ted' už řidčeji. Jednou ročně, někdy dvakrát. Dopisy byly kratší a méně naléhavé a, jak se domnívala, upřímnější — anebo to bylo tím, že upřímnější se stala ona sama, že odstup od oněch pár týdnů se usadil v cosi, na co se mohla dívat, aniž přimhuřovala oči. Napsala mu, jednoho lednového večera roku 1967, kdy se v ní obracelo dítě, že bude mít dítě, že se bojí a je ráda, že na něj někdy myslí tak, jak člověk myslí na dveře, před nimiž kdysi stál a rozhodl se je neotevřít — ne tak docela s lítostí nad tím rozhodnutím, nýbrž s jasným vědomím, že ty dveře tam byly, že místnost za nimi byla skutečná.

Dopis složila, uložila do krabice, zavřela víko a pomyslela si: snad jednou. Snad přijde čas, kdy je dostane on. Zatím ne.

Jeho dopis našla jedno úterý v září roku 1967, v den, kdy se rozhodla vyklidit horní polici, protože se v rohu objevila vlhká skvrna a chtěla věci přemístit dřív, než omítka povolí. Sundala všechno: náhradní příkrývky, starou krabici na klobouky, krabici od bot, Oldřichovy letní boty v papírovém pytlíku. Otevřela krabici od bot, aby zkontrolovala, zda dopisy uvnitř nezvlhly, a tam, vsunutá pod ostatními, jako by tam odjakživa patřila, ležela obálka, kterou tam neuložila.

Stála na stoličce s krabicí v rukou a chvíli se nepohnula.

Obálka byla tenčí než ty její, papír nepatrně jiného krémového odstínu, a na líci, písmem, které znala tak, jak člověk zná určitý tramvajový zvonek nebo důvěrně známé zakašláni přes dvůr — Janovým písmem, pečlivým a lehce skloněným, písmem inženýra, který chtěl být přesný i v jiných věcech — její jméno. Ne adresa. Jen: *Marie*.

Slezla ze stoličky, posadila se na kraj postele a otevřela ji.

Marie —

Tento dopis jsem začal už počtvrté a nejsem si jist, zda ani tenthle odešlu, takže řeknu, co chci říci, dokud je má zbabělost ještě čerstvá a neměla čas přesvědčit mě, že je rozumem.

Píší z ústavu. Je večer, Vladimír odešel domů, budova je tichá. Nevím, kam to spadá ve vztahu k tomu, co teď žiješ. To je právě to na dopisech, které člověk neodešle — přestávají se týkat času.

Chci Ti říci, že jsem pochopil víc, než sis myslela. Ne tehdy. Léta ne. Ale existoval posudek. Štěpánek se o něm jednou zmínil a já pochopil, co znamená, a pochopil jsem to, co jsem měl pochopit už v roce 1963 — co bylo v Tvém posudku a co v mém a jak ty dva dohromady vycházejí. Pochopil jsem, že to byly dveře, jimiž jsem mohl projít, kdybych byl ochoten protáhnout Tě jimi s sebou. A že Ty, jaká jsi, bys mi to nikdy nedovolila.

Chci Ti říci, že jsem se na Tebe dlouho zlobil, žes mě chránila. Možná se trochu zlobím dosud, ač vím, že je to směšné. Měla jsi pravdu, že bych si to jasně nepromyslel. Měla jsi pravdu, že bych se o to pokusil. Znala jsi mě lépe než já sám sebe, a mám Ti to za zlé a jsem Ti za to vděčný, a obojí, jak se zdá, bude ještě nějakou dobu trvat.

Helena je dobrá žena. Chci, abys věděla, že to vím. To, co mám s ní, není to, co jsem měl — co jsem si myslel, že budu mít. Ale je to skutečné a nebyl jsem k tomu krutý. Snažil jsem se v tom nebýt prázdný. Některé dny se mi to daří.

Co nedokážu, co se mi nikdy nepodařilo — a bůh ví, že jsem se snažil, tak jako se člověk snaží odvyknout si zlovyku, nahrazuje jednu věc druhou, dokud není ta původní pohřbena dost hluboko, aby se dalo

fungovat — je přestat se ptát, co bys byla řekla. Kdybych byl požádal jinak. Kdybych byl statečnější. Kdyby ta kalkulace byla jiná, než byla.

Nežádám Tě, abys odpovídala. Neodesílám to. Ale potřeboval jsem říci, že jsem to věděl. Že jsem to vždycky tak napůl věděl. Že pokud existoval důvod — a Tys byla z těch lidí, kteří důvod mají — odpouštím jej, at' byl jakýkoli. Odpouštím Ti jej a odpouštím sám sobě, že jsem nebyl mužem, jakého jsi potřebovala, a nevím, zda jedno či druhé může k Tobě doputovat, ale tady to máš, pro pořádek.

Napiš mi, budeš-li někdy chtít. Poznám Tvé písmo.

— Jan

Marie seděla na kraji postele dlouho. Venku přejela po Mánesově tramvaj, její zvonek se nesl vzhůru otevřeným zářijovým oknem. Ve vedlejší pokoji vydávala Lenka ty drobné zvuky, jež vydávala ve spánku, střídajíc stížnost a příměří.

Nevěděla, jak se dopis do krabice dostal. Obrátila obálku: na rubu nic, žádné razítko, žádná zpáteční adresa. Pomyslela na krabici od bot pod podlahovou lištou v Dvořákově 14, před stěhováním. Pomyslela na žižkovský dům, na starého pana Nováka, domovníka, mrtvého v pětadesátém. Pomyslela na chlapce z přízemního bytu, na Bohumila, hodinářského učedníka — kdysi ho viděla stát na dvoře a vzhlízet k jejímu oknu způsobem, který naznačoval, že se rozhoduje, zda zaklepat, a rozhodl se, že ne. Nic z toho nic nevysvětlovalo. Anebo to vysvětlovalo všechno.

Přečetla dopis znovu. Pak ještě jednou.

Odpouštím Ti jej.

O odpuštění nežádala. Nechtěla je, nepotřebovala je. Učinila svou kalkulaci a nesla ji a vystavěla kolem toho nesení ži-

vot, který, jak věřila, byl opravdu skutečný. Ale to slovo zasáhlo cosi, o čem se domnívala, že už to má za sebou, a ona s tím dlouho seděla — neplakala; neplakala, jen seděla velmi tiše — dokud se Lenka neprobudila a nezavolala v předřečí kojenců, a Marie dopis odložila a šla za dcerou.

Janův dopis přidala do krabice. Odpověď nenapsala.

V březnu 1968 se vzduch v kancelářích zase změnil, a pak ještě jednou, ostřeji, jako když se otočí klíč. Lidé mluvili, jako by napůl věřili, že mluvit je dovoleno. Nakladatelství přijalo rukopis, který by byl v roce 1963 nemyslitelný. Věra od vedlejšího stolu nad ním plakala, což by také bylo v roce 1963 nemyslitelné. Marie jej přečetla, nic neřekla a pocítila to, co se naučila necítit, totiž naději, neboť naděje byla nebezpečnější než její nepřítomnost.

V srpnu to, co vzduch sliboval, nepřišlo, anebo přišlo jen tak, jak přichází pád — vzduchem, a krátce.

Oldřich se vrátil z vozovny, stanul ve dveřích kuchyně a řekl jí to. Lenka spala. Chvíli spolu stáli beze slova, a Marie udělala čaj, postavila jej na stůl a pomyslela si: *no. No.*

Do září bylo jasné, že je čeká přeřazení — Oldřichovi se změnila trasa, jistí kolegové z nakladatelství prostě zmizeli. V listopadu nadřizovaného, jemuž důvěřovala, vystřídal muž, v němž poznala ten druh lidí, kteří se objevují, když se počasí obrátí. Přepisovala jeho korespondenci se svou obvyklou pečlivostí a jezdila domů tramvají a dívala se na byt na Vinohradech — dětské věci, plány, svůj ubrus, knihy — a přemýšlela o tom, co si člověk ponechá a co nechá za sebou.

Neodstěhovali se hned. Takové věci chtějí čas. Ale do zimy věděla, že se odstěhují.

V lednu 1969, ještě než Oldřich potvrdil přerážení zpět do Pardubic — jeho teta tam měla větší byt a jisté otázky by se kladly méně často — sundala Marie krabici od bot z police a posadila se s ní ke kuchyňskému stolu. Pomyslela na to, že ji spálí. Promyslela to pečlivě a věcně a zjistila, že nemůže — ne proto, že by ty dopisy nebyly její, aby je spálila, jelikož byly, nýbrž proto, že cosi v ní by je neučinilo neexistujícími. Existovaly. Ať se stalo cokoli, ať se teď stane cokoli, ta slova byla skutečná a mohla skutečná zůstat beze ztráty, pokud o nich věděla jen ona sama.

Pomyslela na Janův dopis a na ten fakt: *Vždycky jsem to tak napůl věděl.*

Srovnala dopisy zpět do pořádku. Janův položila vespod, neboť přišel poslední — anebo snad byl poslední odjakživa; teď už se to dalo těžko říci. Vytáhla dopis, který psala, ten nedokončený, ten, jemuž nikdy nenašla konec, a položila jej navrch ostatních, stále uprostřed věty, list utichající tam, kde ji opustila jistota. Pomyslela, že jej snad dokončí později. Nedokončila.

Zavřela víko a chvíli držela krabici v obou rukou, tak jako člověk drží věc, kterou se chystá odložit, ale ještě ji neodložil.

Pak se ještě naposledy vrátila do bytu v Dvořákově 14, pod záminkou zapomenuté knihy. Vešla klíčem, který si ponechala pro nepravděpodobný návrat. Byt byl prázdný, na parapetech vrstvička prachu, pach staré omítky a uhlí a cizího vaření už se ukládal přes léta, jež bývala její. Podlahová lišta v zadním pokoji byla uvolněná tam, kde byla uvolněná odjakživa, kudy táhlo z kdovíjaké škvíry žijící uvnitř zdi.

Vtlačila krabici do tmy za ní a hranou dlaně lištu zarazila zpět na místo.

Postavila se. Odpolední světlo padalo oknem ve třetím patře tak, jak vždycky, pod stejným úhlem, a zachycovalo poslední holé větve kaštanu dole na dvoře.

Bylo jí třicet let. Měla muže, který předcítal jejich dceři, kabát, který si sama ušila, kádrový posudek, do něhož jí nikdy nebylo dovoleno nahlédnout, a město, jež se zase měnilo směrem, který si nikdo nezvolil.

Odvrátila se od okna, vyšla ven, zavřela dveře a nechala klíč pod rohožkou pro toho, kdo přijde po ní.

Říct to Adamovi

V dílně to vonělo lněným olejem a studeným únorem a Eva zůstala stát ve dveřích o chvíli déle, než bylo třeba, namlouvajíc si, že jen nechává oči přivyknout šeru.

Adam stál na druhém konci zády k ní a hobloval hranu dvírek od skříňky upnutých ve svěráku. Ten zvuk byl bez spěchu — dlouhý tah želízka, odmlka, přejetí dlaní po struktuře dřeva. Piliny na ramenou. Někde rádio, příliš tiché, než aby se dalo zařadit, jen šum ženského hlasu, který předčítal cosi, co nebyly zprávy.

Cestou tramvají si to nacvičila. Tři verze, každá delší a horší než ta předchozí.

„Dveře jsou otevřené,“ řekl, aniž se otočil.

„Já vím. Vešla jsem.,“

Odložil hoblík a otočil se a něco v jeho tváři se přeskupilo, když ji uviděl — ne tak docela překvapení, spíš jakési usazení. Za ty měsíce se ho naučila číst po malých přírůstcích, tak jako četla látku: podle úhlu, podle napětí, podle toho, co udělala vazba tam, kde byla namáhána.

„Evo.“ Otřel si ruce o hadr ze stolu. „Nečekal jsem tě.,“

„Psala jsem ti.“

„Psala jsi, že se možná zastavíš.,,

„No.“ Vešla dovnitř a zavřela za sebou dveře. „A jsem tady.

”

Dílna byla přízemní prostor v boční ulici dvě zastávky od Dvořákovy 14, pronajatý od muže, který odjel do Brna a už se nevrátil. Nájem se platil měsíc po měsíci a Adamovi to zřejmě nevadilo, tak jako mu nevadila většina věcí, které by ji samotnou znepokojovaly. Dva dlouhé ponky, stěna ručního nářadí seřazeného podle velikosti, stojan se svěrkami jako malý železný les a v zadním rohu konvice a sklenice kávy, již otevřená. Byla tu třikrát a zapamatovala si rozvržení důkladněji, než si tři návštěvy zasloužily.

„Kávu?“

„Prosím.,,

Šel do rohu a ona zůstala stát, kde stála, a dívala se na dvířka ve svěráku. Staré lipové dřevo, velmi světlé, s kusem hrany, který nabobtnal a nerovnoměrně vyschl — viděla, kde se struktura rozevřela a byla pečlivě vyplněna čímsi, co barvou souhlasilo téměř přesně. Téměř.

„Díváš se na ten tmel,“ řekl.

„Je dobrý.,,

„Není dokonalý.“

„Nic není.,,

Konvice se rozkňourala. Slyšela, jak odměřuje dva šálky, aniž by se zeptal, jestli zůstane dost dlouho, aby jeden vypila. Bylo by od něj ohleduplné se zeptat. Byla ráda, že se nezeptal.

Posadila se na stoličku, kterou držel u dveří, položila si kabelku na klín a dívala se k oknu, kudy únorové světlo pronikalo dovnitř v plochých šedých deskách. Kolem prošla žena s kočárkem. Stála tam dodávka s běžícím motorem. Obyčejný svět, který se obešel bez ní.

„Ten dopis,“ řekla. „Ten psaný jinou rukou.,“

Vrátil se se šálky a ten její postavil na bližší okraj ponku, dost daleko na to, aby se pro něj musela naklonit.

„Janův dopis,“ řekl.

„Pamatoval sis to.,“

„Zmínila ses o něm dvakrát.“

Sevěla šálek oběma rukama. Místnost nebyla ani tak studená, jako spíš v kamenné podlaze držela noční chlad; cítila ho přes boty.

„Jeho dopis nikdy v té krabici nebyl,“ řekla. „Byl zastrčený za ní, ve zvláštní obálce. Ty ostatní jsou Mariiny — patří k sobě, jsou to její soukromé svědectví. Ale jeho se tam octl nějak jinak. Někdo ho tam dal.“ Otočila šálek. „Možná ona. Možná ho odeslal a vrátil se. Nevím. Pořád se točím v kružích.,“

Opřel se o ponk, pil kávu a pozoroval ji s tou kvalitou pozornosti, kterou už začínala shledávat téměř nesnesitelnou — ne naléhavou, jen přítomnou, té pozornosti, která předpokládá, že větu dokončíte, a je ochotná počkat.

„Nepřišla jsi mluvit o tom dopise,“ řekl.

Radiátor vydal zvuk jako malý, smířený povzdech.

„Ne,“ řekla. „Přišla jsem mluvit o několika věcech. V určitém pořadí.“

„Evo.,“

„Nesměj se.“

„Nesměju se.,“

A nesmál. Pozoroval ji s čímisi, co mohla nazvat jedinečnou péčí, a právě to jí ztěžovalo pokračovat.

„Našla jsem Jana Vávru,“ řekla. „Toho muže, kterému byly ty dopisy psány. Žije. Šestaosmdesát let, byt v Dejvicích, dce-

ra v Brně. Lenka — Mariina dcera — souhlasila. Myslí si, že by je měl dostat.,,

Adam odložil šálek. „Tys ho našla.“

„Přes inženýrskou komoru. Byl statik; mají ho v záznamech. Pak už to bylo skoro snadné.,, Tuhle část mu neřekla. To hledání se odehrálo minulý týden, v archivu, během jediného odpoledne, a ona vyšla na ulici s pocitem, že provedla cosi, co se nedá vzít zpět — což byla pravda.

„Potřebuju se tě na něco zeptat,“ řekla. „Jestli bys jel se mnou. Až tu krabici ponesu. Znáš historii toho domu líp než já a —,“ Slyšela tvar té výmluvy a opustila ho. „To není ten důvod.“

Čekal.

„Nechci jet sama,“ řekla. „To je ten důvod.“

Rádio cosi šumělo. Dodávka byla pryč.

„Samozřejmě,“ řekl. „Kdy?“

„V březnu. Až bude hotové schodiště.,,

„Schodiště bude hotové do patnáctého.“

„Tak po patnáctém.,,

Připravila se na víc — na vyjednávání, na argument, proč to není žádné obtěžování. On jen řekl ano. Otáčela šálek v rukou a zjistila, že má víc co říct a méně tušení, jak to říct, než když přišla.

Slyšela zadní dveře, ještě než se otevřely, a pak tu stála Klára ve školní bundě, se sluchátky kolem krku, a tvář jí přecházela z překvapení do té obezřetné neutrality, kterou si teenageři schovávají pro chvíle, kdy je někdo přistihne, že něco cítí.

„Ó,“ řekla. „Ahoj.,,

„Ahoj.“ Eva se na stoličce narovnala. „Nevěděla jsem, že tu budeš.“

„Táta mě má v úterý.“ Podívala se na něj. „Psala jsem ti.“

„Neslyšel jsem to.“ Už k ní mířil, krátký dotek na rameni tím úsporným způsobem, jaký si rodiče zachovávají vůči dcerám, které si chtějí svůj odstup řídit samy. „Je tu káva, jestli bys radši čaj.“

„Žádný čaj tady není.“

„Mohl by být.“

Klára shodila tašku a šla obhlédnout roh a Eva sledovala tu drobnou domácí výměnu a cítila, jak se v ní cosi přenastavuje, ač to tak docela nezamýšlela. Tohle bylo to, do čeho žádala vstoupit. Ne v abstraktní rovině — tohle úterý, tahle konkrétní šestnáctiletá dívka, které chyběla matka a která ještě nebyla připravená svěřit ten fakt někomu novému.

Myslela na Kláru víc, než Adam tušil. Myslela na ni tak, jak myslela na obtížnou práci: zvuk materiálu, skutečné poškození, přičemž otázka nikdy nezní, zda to dokáže unést, nýbrž zda je správné se o to pokusit. Zda Klářin zájem o ty dopisy během uplynulých měsíců cokoli znamenal, anebo to byl jen zájem, jaký by bystrá dívka projevila o kteroukoli starou záhadu, v níž žádná Eva nefiguruje.

„Našla Jana,“ řekl Adam. „Toho muže z dopisů.“

Klára se otočila a obezřetnost ustoupila čemusi na okamžik nechráněnému. „Fakt?“

„Šestaosmdesát,“ řekla Eva. „V březnu mu tu krabici odvezeme.“

„My' znamená ty a táta?“,

„Jestli pojedě.“

Klára pohlédla na otce. On pohlédl na dvířka ve svěráku. Mezi nimi proběhl celý rozhovor, aniž padlo jediné slovo, a

Eva mohla sledovat jen jeho okraje.

„Můžu jet taky?„

„To,“ řekl Adam, „je na Evě. Je to její nález.“

Řekl to bez zabarvení, bez nasměrování, a ona pochopila, že jí cosi předal a čeká, co s tím udělá.

„Ano,“ řekla. „Jestli chceš.“

Klára jednou kývla, jako by se vyřídila nějaká drobná administrativní záležitost, a vrátila se ke konvici.

Vyprovodil ji ven. Ulice byla tichá, nebe barvy starého kancelářského papíru, a oni stáli na chodníku v rozpacích z rozhovoru, který neskončil.

„To, jak tě potřebuju kvůli historii toho domu,“ řekla Eva. „I to byla pravda. Ne jenom výmluva.“

„Já vím.“

„Říkám ti to, abys nemyslel, že —,“ Zarazila se. „Trávím spoustu času tím, že nedokončuju věty.“

„Všiml jsem si.“

Díval se do ulice, kde se zpoza zatáčky vynořila tramvaj, světlo jantarové v té šedi. Na levém rameni měl pořád piliny. Chtěla mu je předtím setřást a neudělala to.

„Je tu ještě něco,“ řekla.

Tramvaj projela kolem tak blízko, že ucítila vzduch, který rozhýbala, a na okamžik byla pro její hluk řeč nemožná. Čekala. On čekal. Tramvaj jela dál.

„Ty dopisy,“ řekla. „Marie mu nikdy neřekla ten pravý důvod. Chránila ho před vědomím, co ji to stálo, a říkala tomu láska, a možná to láska byla. Ale byl to také jistý druh zbabě-

losti, a myslím, že to věděla. Myslím, že právě v tom nedokončeném to věděla.“

Adam teď na ni pohlédl.

„Já dělám obměnu téhož,“ řekla.

Ticho mezi nimi nebylo prázdné. Drželo svůj tvar pod tlakem, tak jako jistá stará látka, prošoupaná, a přesto pevná.

„Ne tu politickou stránku — tak se to srovnávat nedá. Jenom — nechávala jsem věci nevyřčené, protože vyslovit je se zdálo být riskem, na který nemám právo. Kvůli Kláře. Protože ty jsi pořád —“ Slyšela samu sebe, jak sahá po přesnosti tam, kde by stačila prostota, a nedokázala přestat. „Protože jsem nevěděla.“

„Evo.“

„Skoro jsem hotová.“

„Já vím. Mluv dál.“

Podívala se na prázdnou lavičku na zastávce, na utržený roh plakátu na koncert, který se konal v říjnu. Pomyslela na ten dopis psaný Janovou rukou, napsaný o léta později — důkaz, že nevyřčené slovo se nerozplyne, jen se obrátí dovnitř a žije tam místo toho.

„Jestli jsem chtěla soudit jednu ženu za to, že mlčela, aby někoho ochránila,“ řekla, „měla bych v tom být přinejmenším důsledná.“

„Nic si neosobuješ,“ řekl.

Pohlédla na něj.

„Neosobuješ,“ řekl znovu, tiše, jako by to možná potřebovala dvakrát — a jako by už nějakou dobu věděl, že tohle přijde, a čekal tak, jak se čeká na to, až se obrátí roční doba, bez spěchu a bez toho, aby tomu tak docela věřil.

Tvář měl stejnou jako vždycky: opatrnou, ošlehanou, šediny prokvétající na spáncích, jichž si už dávno přestala dělat,

že si jich nevšímá. Ani se nepohnul.

„Tak docela nevím, co přijde dál,“ řekla. „Jsem v téhle verzi věci nová. Možná v ní budu hodně špatná.“

„Já taky,“

„To není zrovna uklidňující.“

„Ani to tak nebylo myšleno,“

Cosi, co nebyl tak docela úsměv, jí dosáhlo do tváře dřív, než tomu stačila zabránit.

„Tedy v březnu,“ řekla.

„V březnu,“

Otočila se k odchodu a on ji nechal udělat tři kroky, než vyslovil její jméno, a ona se otočila zpátky a on měl pořád ruce v kapsách a pozoroval ji s čímisi, co ještě nehodlala pojmenovat, protože pojmenovat to znamenalo přesunout to do jiné kategorie, a ona potřebovala, aby to ještě chvíli zůstalo mezi věcmi, které jsou možné a ještě ne nezbytné.

„Ty piliny,“ řekla. „Na levém rameni,“

Podíval se dolů a setřásl si je. Když vzhlédl, už odcházela a podruhé se neotočila; ale celou cestu ulicí cítila v zádech žluté světlo dílny a chlad na tváři a tentokrát ta slova neuložila a nezapečetila tam, kde by je nikdo nepřečetl.

Zed'

Kaštan zežloutl už před týdnem a teď ho vítr bral list po listu. Marie stála u okna ve třetím patře v odpoledni, které sem dopadalo zešikma, v tom říjnovém odpoledni, a dívala se, jak se jeden list pustil a pomalu se obracel nad dvorem, jako by se ještě nerozhodl, zda dosednout. Dosedl u ševcova schodu. Krám byl zavřený; Novák zemřel v srpnu a nikdo zatím nevěděl, jestli prostor někdo dostane, nebo ho zabeďní. Stranická nástěnka zela prázdnotou od jara. Minulý týden na ni kdosi připíchl jediný list bílého papíru a do rána ho kdosi jiný zase sundal.

Měla balit.

V přední pokoji stály napůl naplněné lepenkové krabice, dobrý porcelán uložený v novinách — v *Rudém právu*, ve stránkách, které používala, aniž je četla, tak jak člověk přestane číst to, co kdysi četl s velkou pečlivostí. Matka seděla u kuchyňského stolu s hrnky, které se k sobě nehodily, balila každý do staré *Mladé fronty* a neříkala nic, což byl způsob, jakým matka teď zvládala všechno.

Byt v Holešovicích byl menší. Tři pokoje místo čtyř, dvůr, kam nepadalo odpolední světlo, domácí, se kterým se ještě

nesetkali. Oldřich říkal, že to postačí, a myslel to vážně; už si vypracoval tramvajová spojení. Byl to muž, který, když se věc nedala změnit, vypracoval tramvajová spojení a spal.

Marie spát nemohla.

Šla do zadního pokoje — ne do toho jejího a Oldřichova, který už byl vyklizený a napůl zabeďněný, ale do toho malého, jenž byl teoreticky určen pro dítě a v praxi pro její vlastní věci: pro její knihy, šicí košík, který nikdy neotvírala, a truhlu pod oknem, v níž ležela, mezi vlněnou sukni, do které se už nevešla, a párem rukavic, jemuž chyběl protějšek, ta krabice od bot.

Posadila se na holou matraci. Vydechla prach.

Krabice byla z lepenky, kdysi světle modrá, teď v barvě staré vody. Měla ji od léta roku 1963 — pět let a jeden život zpátky. Nechala si ji i poté, co se boty prochodily, protože už tehdy tušila, že bude potřebovat někam ukládat to, co nedokáže říct nahlas.

Zvedla víko.

Osm dopisů, každý složený sám do sebe, žádný zapečetěný. Nikdy je nezapečetila. Zapečetit dopis znamená začít ho posílat, a ona je neposlala; ten rozdíl pro ni měl význam a udržovala si ho v sobě jasný i tehdy, když se všechno ostatní rozmazávalo.

Nevyndala je. Věděla dost dobře, co se v nich píše — dovolila si je celé přečíst, jedinkrát, v tom zlém roce poté, co přijal to místo a odjel, a od té doby krabici jen několikrát otevřela a zase zavřela, tak jak člověk stiskne modřinu, aby se ujistil, že tam stále je, a pak ji nechá být. Sednout si a číst je teď by znamenalo narušit cosi, co neuměla pojmenovat, ale o čem věděla, že nese váhu — ne jeho; on byl v bezpečí, byl pryč, ne-

bezpečí pominulo před lety —, ale váhu života, který si pomalu sestavila z dostupného materiálu.

Oldřich nebyl Jan. To byla podmínka všeho, a ona ji přijala brzy a zcela, což nebylo totéž jako přijmout ji v míru, ačkoli během let zjistila, že na tom rozdílu záleží méně, než se obávala. Oldřich byl laskavý způsobem, který nechtěl obecenstvo. Měl trpělivost s její matkou tam, kde by ji Jan — se svou inženýrskou naléhavostí, se svou jistotou stranického syna — možná neměl. Odvezl ji do Pardubic na otcovo výročí a stál u hrobu, aniž se ošíval. Ani jednou se nezeptal, kým bývala, než přišel.

Myslela si, že to ví. Ne podrobnosti — ne ty dopisy, ne ta kaštanová odpoledne, ne tu poslední noc, kdy stála v tomhle pokoji a říkala ty hladké, zhoubné věci, které si nacvičovala, dokud nedržely. Ale tvar toho. Byl to muž, který chápal, že v lidech jsou tvary dané dřív, než přijdete, a že zdvořilost spočívá v tom netlačít.

Byla mu věrná, myslela si, ve všem, co se dá změřit.

Venku se kaštan vzdal další hrsti listů. Dvorem přešla žena v modrém kabátě, hlavu skloněnou, v sít'ovce dvě brambory a cosi v hnědém papíře. Marie ji sledovala, jak odchází, aniž ji poznala. Bydlela na Dvořákově 14 šest let a znala většinu tváří, ale dům se obměňoval — mladší nájemníci, pár takových, které si nikdy nezapamatovala, ta mírná oboustranná prázdnota, které vás město naučí po dostatečném počtu rán strávených v těsné blízkosti cizích lidí v tramvaji.

V dubnu to bylo jinak. V dubnu jste se na cizí lidi dívali.

V dubnu jste se na cizí lidi dívali a mysleli si: čtou tytéž noviny co já, cítí cosi, co by se dalo pojmenovat, vzduch se změnil. Matka říkala *nedělej to* a ona říkala *já vím*, a sledovaly, jak to jaro postupuje s čímsi, co později pochopila jako zadržovaný dech — celá země na pokraji čehosi, co zevnitř působilo jako dveře otvírající se do většího pokoje.

Toho dubna na Jana nemyslela. Byla to pravda a ona chtěla, aby to bylo někde zaznamenáno, byť jen v nezařazeném archivu její vlastní paměti: v tom zvláštním jaru, s celou jeho podivnou lehkostí, myslela na Oldřicha a na jejich dceru a na to, zda se školka poblíž Holešovic bude hodit, a cítila — ne tak docela štěstí — jakési možné štěstí, jeho počasí, způsob, jakým prochází pokojem dřív, než dorazí.

A pak srpen.

Na srpen myslet nepotřebovala.

Krabice jí seděla v klíně. Přemýšlela o tom, co se dělá s věcmi, které se nedají poslat, ani vyslovit, ani odnést — ne proto, že jsou příliš těžké, ale protože někam patří, a to někam nejste vy, už ne. Je to to místo.

Mílovala Jana v tomhle bytě. Ta láska se utvořila tady, v tomhle vzduchu, s tímhle výhledem: kaštan, pavlač naproti, okno ve čtvrtém patře, kde někdo vždycky zapomněl zavřít okenici. Nebyla to přenosná láska. Pokoušela se ji v prvních měsících odnést s sebou ven a zjistila, že necestuje — že řídne, že se stává čímsi menším, až nakonec byla dost malá na to, aby ji uložila.

Ale dopisy tu byly pořád. Dopisy byly ta láska zaznamenaná slovy, a byly tady, a ona nevěděla, co s nimi.

Mohla je spálit. Pomýšlela na to v roce 1964 a v roce 1966 a před třemi týdny, když Oldřich poprvé navrhl, aby se začalo třídit. Pokaždé si pomyslela: teď, konečně, ta rozumná věc. Pokaždé to neudělala a teď chápala, že to neudělá, protože spálit je znamenalo vymazat, a vymazávání ve jménu rozumu už udělala dost. Vyslovila slova, která vymazala možný život. Vlastníma rukama se vyňala z jeho budoucnosti, z důvodů, které byly skutečné a nutné a které by si, kdyby měla volit znovu, zvolila znovu — protože nebyla člověkem, který by dokázal stát a nechat ho padnout. Ale záznam toho, čím to bylo, nespálí.

Mohla je vzít s sebou. Zabalit je do voskovaného plátna, uložit do truhly, odnést je do Holešovic, zasunout pod novou postel a začít nový život se starou váhou stále v pokoji. I tohle zvažila. Ale věděla, čím ji to dělá: ženou, která si pořád schovává krabici od bot. Na té ženě nebylo nic špatného. Jen ta váha po pěti letech začala táhnout směrem, který se jí nelíbil — k Oldřichovi, jenž si nezasloužil sdílet s ní ložniční stěnu.

Chtěla — a to nebylo nic malého — být k němu spravedlivá.

Podívala se na podlahovou lištu.

Byt byl starý. Dvořákova 14 vyrostla v roce 1908 — to jí řekl otec pana Šťastného, toho roku, kdy se nastěhovala a ještě se vyptávala. Tlusté zdi, podlahy ve spárách zvlněné, a lišta podél vnější stěny pokoje se uvolňovala už od jara: jeden díl, půl metru od rohu, se odchlípl od omítky za sebou a zůstala po něm mezera, do které se vešla ruka, tmavá a chladná, dýchající starým vápnem.

Oldřich to chtěl spravit. Nespravil, protože byl duben a pak srpen, a stěhování se uspíšilo, a teď odcházeli a domácí pošle někoho ve svůj vlastní čas.

Marie se na tu mezeru chvíli dívala.

Přemýšlela o domech a o tom, jak v sobě podržují to, co lidé zanechají — ne ze sentimentu, ale prostě, hmotně: tužkové čárky na zárubni dveří, jež měřily dávno dospělé dítě, světlý obdélník tam, kde čtyřicet let visel obraz. Uchovávají věci, aniž vědí, že je uchovávají. Bylo v tom jakési slitování, pomyslela si; neváží to, co podrží.

Někdo tu bude bydlet. Ne brzy — byt bude pár měsíců stát prázdný, bytový odbor postupoval pomalu a dům byl starý a napůl nepohodlný —, ale časem se objeví nějaký někdo a ten někdo bude stát v tomhle pokoji v tomhle světle, které bylo její a před jejím světlem patřilo tomu, kdo tu stál v roce 1910, v roce 1930, v roce 1945: dlouhá řada lidí v témž odpoledni, nikdo z nich nevěděl o ostatních, všichni tu cosi malého zanechali, aniž to zamýšleli.

Ona to zamýšlet bude.

Klekla si k uvolněnému prknu. Mezera byla dost široká; jednou na jaře do ní vsunula ruku, když jí spadl knoflík, a ucítila chladnou dutinu za omítkou a starou cihlu, jež vydechovala svůj nerostný dech. Dost široká na krabici od bot bez víka. Dost široká, bude-li opatrná.

Byla opatrná celý život — se svými slovy v práci, se svým kádrovým posudkem, s tvarem toho, co komukoli dovolila vidět —, a posloužilo jí to a stálo jí to v poměrech, které ji už nezajímalo sčítat. Ale tohle byla jiná opatrnost. Ne opatrnost přeživší. Opatrnost restaurátorky. Chtěla, aby dopisy vydržely. Ne aby byly nalezeny — nepředstavovala si žádného nálezce, nepsala budoucnosti s žádným takovým záměrem —, jen aby

dál existovaly, kdesi, celé, protože byly pravdivé. Byly pravdivé. Zdálo se jí, v osmadvaceti, v bytě, který opouštěla, v zemi, jež právě prožila něco, co jí potvrzuje desetiletí jen pojmenovat, že cosi pravdivého by se mělo uchovat.

Sundala víko.

Naposled se na dopisy podívala — na ty světlé sklady, na písmo, o kterém věděla, že je její, a které přesto vypadalo, odtud, jako člověk, kterým bývala — a víko zase odložila na zem, vedle kolena. Naklonila krabici a vpravila ji do mezery. Zadrhla se; chvíli to chtělo natáčet, a ona si odřela kotník o omítku a okusila krev bez poznámky, a pak byla krabice uvnitř, usazená na římse staré cihly v chladné tmě, a ona ji už neviděla.

Vzala uvolněný díl lišty a přitiskla ho zpátky. Hřebík nahmatal svou starou díru. Přitiskla silněji a lišta držela — ne dokonale, ne pro toho, kdo by věděl, kam se dívat —, ale dost dobře na to, aby ten, kdo se nedívá, neviděl.

Sedla si na paty.

Necítila potom to, co napůl čekala, že ucítí. Myslela, že v tom bude cosi velkého — úleva, nebo žal, nebo ten čistý pocit konce. Místo toho tu bylo cosi tiššího než kterékoli z toho. Udělala věc, která byla správná: ne snadná, ne radostná, ale správná tak, jak je správný dobře dosednutý spoj, jak správný šev přijme tah a drží.

Dopisy neposlala. Tu volbu učinila už dávno a dodržela ji. Ale nezničila je a neodnesla je odsud jako kameny zašité do kabátu. Nechala je tam, kde se utvořily, na jediném místě, které je poctivě podrželo.

Vstala. Bolela ji kolena — bylo jí osmadvacet a kolena ji už bolela, což jí ve většině dnů přišlo spíš komické než smutné. Oprášila si z rukou omítku; umyje se, než ji matka uvidí a zeptá se.

U dveří malého pokoje se zastavila a ohlédla se, jedinkrát: na tu nevinnou stěnu, na lištu sedící pravdivě proti omítce, na ten čtvereční metr staré borovice před ní. Pak na okno — kaštan, holé větve, okenici ve čtvrtém patře stojící dokožán. Říjnové světlo dělalo, co tady v tuhle hodinu dělalo vždycky, dopadalo dovnitř pod tím úhlem, který rozžehl podlahová prkna jantarem na okamžik, než přešel mrak. Totéž světlo. Bylo tu v létě, kdy jí bylo třiadvacet a nevěděla, co přijde. Bude tu na jaře, až ona bude pryč.

Otočila se a vrátila se do předního pokoje balit hrnky.

Za obloukem, na ulici, zazvonil tramvajový zvonek — dva tóny — a byl pryč.

Klářin verdikt

Kavárna v Seifertově ulici měla ještě v březnu rozsvícené vánoční světylko, řetěz drobných zlatých žárovek vpletený do rámu okna, jako by je někdo začal sundávat, pak si řekl *načpak se s tím dřít* a odešel. Eva kolem ní chodila už týdny cestou k tramvaji. Připadalo jí to tak trochu smutné. Teď, když seděla uvnitř a oběma rukama svírala flat white, kterého se sotva dotkla, jí to připadalo spíš statečné.

Klára měla zpoždění, což Eva čekala. Adam jí napsal: *říká, že přijde* — což byla zřejmě jiná kategorie než *přijde včas* — a Eva dorazila na ten rozdíl připravená. Pozorovala ulici. Dva muži v reflexních vestách nesli mezi sebou kus měděného okapu jako nosítka. Žena protlačovala mezerou, kterou nechalo lešení, kočárek velikosti menšího vozidla. Holub na chodníku řešil cosi, co vypadalo jako filozofický problém.

Když Klára vešla dovnitř, vnesla s sebou chlad, průvan, po němž se zlatá světylka roztrásla. Měla na sobě kabát, který jí byl trochu velký — otcův, došlo Evě, tentýž rezavohnědý manšestr, jaký vídala složený na Adamově pracovním stole — a tvářila se jako někdo, kdo se celou cestu hádal sám se sebou a ještě se nerozhodl, kdo vyhrál.

„Ahoj,“ řekla.

„Ahoj,“ řekla Eva. „Co si dáš k pití? Dělají dobrou horkou čokoládu.“

Klára se na ni podívala. „Je mi šestnáct, ne šest.,“

„Já vím. Já si ji dám taky. Jen jsem ti chtěla dát na výběr.“

Pauza. Così se Kláře pohnulo v koutcích úst, změkčení, které se očividně snažila nedat najevo. „S ovesným mlékem,“ řekla a posadila se.

Eva objednala, vrátila se, sedla si. Klára se dívala na světylka v okně.

„Ty sis jich taky všimla,“ řekla Eva.

„Pořád tam visí.,“

„Pořád tam visí.“

„Je březem.,“

„Je.“

Klára si pohrávala s uvolněnou nitkou na manžetě příliš velkého kabátu. „Táta naše pověsil týden před Vánoci. Šestadvacátého už byly dole.,“ Pauza. „Sundává věci v tu chvíli, kdy jsou pryč. Hlavně jídlo. Nenechá si zbytky. Říká, že jde o čerstvost.“ Řekla to tak, jak člověk říká věc, kterou v sobě převrací znovu a znovu, ale nikdy ji nevyslovil nahlas. „Já si myslím, že jde o něco jiného.,“

Eva neřekla nic. Za podzim a zimu se naučila, že Klára nepotřebuje pobízení tak jako její otec. Adamovo mlčení žádalo o trpělivost, o opatrné čekání. Klářino žádalo jen o to, abyste se ho nebáli.

„Je jiný,“ řekla Klára. „Od těch dopisů.,“

„Jak jiný?“

„Víc se směje.,“ Prostě, jako by oznamovala změnu počasí. „Minulý týden mi poslal fotku rybinového spoje. Jenom tu fotku. Bez slov. Dřív to dělával — posílal mi takové náhodné

věci — a pak přestal.“ Podívala se na své ruce. „Přestal na čas dělat spoustu věcí a pak předstíral, že ne.,,

Přinesli horkou čokoládu. Klára kolem hrnku obtočila ruce v nevědomé ozvěně toho, co Eva dělala s kávou, a Evu napadlo: každé to tiché gesto je jeho.

„Vyhledala jsem si *třídní původ*,“ řekla Klára. „Kádrové posudky. Třídní původ.,,

„Kdy?“

„Když jsi tátovi řekla o tom Mariině posudku. Dvakrát ji odmítli na vysokou.,, Vzhlédla. „Naše dějepisářka to dělá tak, že vyjmenuje oběti totality a pak rychle pokračuje dál, jako by se mohlo v té třídě stát něco zlého, kdyby se u toho zdržela. Tak jsem si to našla sama.“

„Co jsi zjistila?.,,

„Že to bylo —“ hledala to slovo „— malicherné. Úřednické a malicherné. Ne jen tady jsou ty hrozné věci, tady je ta hrůza. Ale taky: tady je tvůj formulář, tady je důvod, proč se ti otcův obchod počítá k tíži, tady je způsob, jakým jeden kus papíru rozhoduje o tom, čím smíš být.,, Zamračila se do hrnku. „Naštvalo mě to.“

„Dobře.,, řekla Eva, a myslela to vážně.

„Byla chytrá, vid'. Marie.“

„Nejchytřejší člověk v každé z těch místností. Jen jí nedovolili to ukázat způsoby, na kterých záleželo.,,

Klára pomalu přikývla. „A ochránila ho. I když ji to stálo všechno.“

„Myslela si, že ano.,,

„A nestálo?“

Eva pootočila hrnek o čtvrtinu na podšálku. „Stálo ji to život, jaký si představovala. Postavila si jiný.,, Pauza. „To není

nic. Ale — ano. Stálo ji to něco, co nikdy neměla muset zaplatit.“

Klára mlčela. Venku projela tramvaj, její zvonek jediný čistý tón.

„Až vezmeš tu krabici Janovi,“ řekla. „Co se podle tebe stane s člověkem, když takhle pozdě zjistí, že se ve všem mylil? V tom, proč ho opustili?“

Eva nad tím přemýšlela už od listopadu — od chvíle, kdy podržela čtvrtý dopis pod restaurátorskou lampou a viděla, jak se z inkoustu zvedá pravý tvar Mariiny oběti.

„Myslím, že by to mohla být úleva,“ řekla opatrně. „I když je to zároveň hrozné. Dozvědět se, že tě někdo miloval, když sis řekl, že ne. I po šedesáti letech.“

Klára se na ni podívala, velmi vyrovnaně. Měla Adamovu vlastnost pozornosti — tu, která neuhne, když se téma stane těžkým. „Ty doopravdy nemluvíš o Janovi,“ řekla.

Eva ucítila, jak jí do tváře stoupá krev. „Mluvím o Janovi.“

„A taky ne.“

Žádné nepřátelství v tom nebylo. Jen prosté pojmenování věci, kterou pozorovala celé měsíce. Eva otevřela ústa a zase je zavřela.

„Mluví o tobě,“ řekla Klára. „Mluví o tom schodišti a o té zakázce a o historii toho domu, ale způsob, jakým o tom všem mluví, se změnil, protože pod tím vším je způsob, jakým mluví o tobě.“ Zvedla horkou čokoládu a postavila ji, nedotčenou, zpátky. „Ukázal mi fotku. Kaštan, na dvoře. Říkal, žeš mu řekla, že je v těch dopisech. Vyfotil ho sám a byl —“ zarazila se, začala znovu. „Takhle jsem ho neviděla od doby, co žila máma.“

S Eviným hrdlem se cosi stalo, ona to ignorovala.

„Nežádám tě, abys cokoli slibovala.“ Klářin hlas teď odváděl svou vlastní opatrnou práci, držel se vyrovnaný. „Není mi dvanáct. Víím, co lidi můžou a nemůžou.,“ Pauza. „Jen jsem ho tři roky sledovala, jak funguje kolem něčeho. Víím, jak to vypadá. Nechci se na to dívat dál.“

„Já víím.,“

„Vážně? Protože ty to děláš taky. Vlastně líp než on — uhlazeněji, jak se před věcmi držíš zpátky.“ Otočila se ke světýlkům v okně. „Všimla jsem si toho hned, jak jsi k nám poprvé přišla na kávu. Jak ses rozhlédla po bytě a řeklas, že je půvabný. Jako by ses už předem omlouvala, že v něm jsi.,“

Eva řekla: „Teď se za nic neomlouvám.“

Klára se na ni podívala. Cosi se jí pohnulo v tváři — ne docela úsměv, ne docela jeho nepřítomnost.

„Dobře.,“ řekla, v přesné ozvěně toho, co řekla Eva před třemi minutami, zvedla horkou čokoládu a napila se.

Potom šla pěšky na Dvořákovu 14. Ne proto, že by to bylo cestou někam, ale protože toužila po tom chladu a po dlažebních kostkách a po vůni dvora — pořád ještě uhlí, i v březnu, teď protkané čímsi čistším, broušeným dřevem a novým cementem tam, kde Adam předělal odpočívadlo ve třetím patře. Kaštan stál holý, ale konce větví měly na špičkách to ztloustnutí, které znamenalo, že se o něčem rozhodují, ten pomalý soukromý počet stromů.

Zastavila se u schránek. Hodinářova šterbina nesla jeho jméno pořád ještě v původní kovové sazbě — ŠŤASTNÝ — vedle novějšího papírového lístku psaného jinou rukou. Před týdný se ho zeptala, jestli lituje, že nikdy nedoručil vzkaz,

který mu jako chlapci svěřili. Dlouho o tom přemýšlel, leštil přitom malé mosazné kolečko, na které se ani nedíval, a řekl: *Lituji spousty věcí, kterých nelituji, jestli mi rozumíte.* Nebyla si jistá, jestli rozumí. Začínala rozumět.

Adamova dodávka stála na dvoře. Z otevřeného schodiště se ozývaly drobné zvuky někoho, kdo pracuje — ne velký rámus stavby, pila a vrtačka, ale cosi jemnějšího. Snad hoblík. Dláto. Konec práce, ne její půlka.

Vyšla nahoru.

Byl na odpočívadle ve druhém patře, dodělával zábradlí, na jednom koleně s malým hoblíkem, na rukávu křídou a v vlasech piliny. Když vyšla zpoza ohybu schodů, nevzhlédl hned — měla celé tři vteřiny, kdy se na něj mohla dívat nepozorovaně, a poctivě jich využila, bez omluvy, tak jak ji zřejmě Klára pozorovala celé měsíce.

Vzhlédl.

„Jak to bylo?“

„Dobré.“ Vyšla poslední dva schody a opřela se o protější zeď. „Dala si ovesné mléko. Usadila mě tak ve třech věcech. Vypadá, že se jí daří.“

Adam odložil hoblík. „Ve kterých třech věcech?„

„V mém obecném zvyku omlouvat se za to, že existuji. V mém sklonu probírat historické postavy, když mám na mysli sebe.“ Odmlčela se. „A ta světýlka.„

„Jaká světýlka?“

„Ta kavárna má pořád v okně vánoční světýlka. Oba jsme si jich všimli. Vyprávěla mi o těch vašich.„

Znehybněl. Tváří mu přeběhlo cosi drobného a bezděčného — rozpaky, nebo něco přesněji umístěného. „Sundávám je v tu chvíli, kdy —“

„Já vím. Vyprávěla mi to.,“ Eva se podívala na zábradlí, na nové dřevo, bledé a hladké proti staršímu madlu nahoře. „Tři roky tě pozoruje, jak funguješ kolem něčeho.“

„To ti řekla.,“

„Je jí šestnáct, je všímavá a je tvoje. Samozřejmě že mi to řekla.“

Zvedl hoblík, zase ho odložil. Měl tu vlastnost, které si poprvé všimla v říjnu — že uprostřed pohybu znehybněl a čekal, až bude vědět, co přijde dál. Kdysi to brala za nerozhodnost. Teď to chápala jako cosi bližšího poctivosti: odmítnutí říct tu věc dřív, než si jí je jistý.

Řekla: „Chci vzít tu krabici Janovi.,“

„Já vím.“

„Chci to udělat s tebou.,“

Podíval se na ni.

„Jestli budeš chtít,“ řekla. „Lenka s ním mluvila — volala mi minulý týden. Chtěla jsem ti to říct, byla jsem —, Zarazila se. „Čekala jsem, dokud neuvidím Kláru. Souhlasil, že nás přijme. Dejvice, byt; schody ještě zvládne.“ Nádech. „Říká, že hodně ztichl, když mu řekla, co ty dopisy jsou. Pak se zeptal, jestli si je jistá, že jsou to všechny. To bylo všechno.,“

„Víc říct nepotřeboval,“ řekl Adam.

„Ne.,“

Zvedl se z kolene s opatrností muže, který si to klouby dělá léta a zná tu cenu. Hoblík měl pořád v ruce. Za ním se lesklo zábradlí, prosté a dobře udělané, dřevo dělalo tu jedinou věc, pro kterou dřevo je.

„Evo,“ řekl.

„Já vím.,“

„Chci být opatrný. Kvůli Kláře —“

„Já vím. Nežádám tě, abys byl bezhlavý.“ Vlastní hlas se jí kolem čehosi ustálil, tak jak se její ruce ustalovaly kolem poškozené látky — nesvíraly ji, jen ji držely. „Žádám tě, abys byl poctivý.“

Hoblík se mu pomalu otáčel v rukou. Díval se na ni s výrazem, který znala, protože se setkala s jeho ozvěnou v dopise psaném roku 1963 — s jistou větou o kaštanu a o povaze jednoho odpoledne, po které seděla v chladné místnosti docela tiše a čekala, až přestane cítit cosi, co neměla právo cítit k ženě, která byla mrtvá.

„Nechci nechávat věci neodeslané,“ řekla. „Četla jsem, co to stojí.“

Položil hoblík na prkna, opatrně, tak jak člověk pokládá věc, která si žádá, aby byla položena šetrně.

„Ne,“ řekl. „To nechci ani já.“

Stáli v šachtě schodiště, otevřeným prostorem stoupajícím vzhůru, dvorem dole a kaštanem, který začínal — sotva, neviditelně — pomýšlet na své jaro. Odpolední světlo procházelo oknem odpočívadla tak, jak to dělalo začátkem března, ploché a tenké a jaksí pravdivější než světlo letní, nelichotící ničemu.

Pomyslela si: tak takhle se to děje. Ne v návalu. Ne ve výjevu. Na schodišti na Žižkově ve středu, s pilinami na mužově rukávu a s krabicí šedesát let starých dopisů, které čekají o patro výš, a s vánočními světýlky pořád ještě hořícími v okně kavárny, protože se je někdo neobtěžoval sundat — nebo protože se rozhodl, že je nechá.

Adam zvedl bundu ze sloupku zábradlí. „Pojď na večeri,“ řekl. „Klára vaří. Bude to ambiciózní a tak z poloviny úspěšné.“

„Můj nejoblíbenější druh večere,“

Usmál se — ne tím drobným opatrným úsměvem, který pozorovala celý říjen, ale čímsi širším a trochu rozevřeným, takovým, který přeskupí tvář, aniž její majitel ví, že se to stalo.

Šla za ním dolů, ruku na novém madle, teplém od odpoledne, hladkém pod dlaní jako věc, o které je rozhodnuto.

Nedokončený dopis

Únor, který se měl stát rokem 1968, dorazil nejprve jako pach — mokrá vlna a nafta a prašné horko starých radiátorů vytopených naplno proti mrazu, který nejevil sebemenší úmysl odejít. Marie bydlela v tom bytě už jedenáct let, dost dlouho na to, aby sedmý schod, který vrže, už neslyšela tak jako návštěvy, aby si už nevšímala, jak ranní světlo přechází po kuchyňské podlaze a zachycuje hranu okenního parapetu pod úhlem, který v jistém ročním období dával bílému smaltu zdánlivě zářit. Nevšímala si už ničeho, tak jako si přestanete všímat vlastní ruky.

Oldřich si vzal týden dovolené, aby dohlédl na stěhováky. Uměl to — tiše, metodicky — a zčásti právě proto si ho vzala, protože byl ten typ muže, který píše seznamy a pak se jimi bez dramatu řídí, který věřil, že přijde-li těžká chvíle, je třeba ji prostě řešit. Jednou mu řekla, že je za to vděčná. Podíval se na ni tak, jak se člověk dívá na někoho, koho miluje, ale nedokáže ho úplně přecíst, a řekl jen: *Dobrá, Mářo.*

Ložnice už byla rozebraná. V obývacím pokoji stál nábytek sražený doprostřed, krabice naskládané na sobě, koberce srolované a převázané motouzem, a na stěnách bledé obdélníky,

kde visely obrazy — nepřítomnosti věcí, po nichž nijak zvlášť netoužila. To, co dělala v ložnici, klečíc na holých prknech se šroubovákem vypůjčeným z bedny s náradím na dvoře — bednou po otci Bohumila, která nějak přešla na Bohumila, jemuž bylo teď třiadvacet a který si o ni nikdy ani jednou neřekl zpátky —, nebylo, přísně vzato, něco, o čem by Oldřichovi byla řekla.

Nebylo třeba lhát. Jen se o tom nezmínila.

Podlahová lišta povolila bez odporu. Za poslední rok ji zkontrolovala dvakrát, pokaždé nic nerozhodla, pokaždé ji zatláčila zpět a pokračovala ve svém ránu. Ted' vytáhla z mezery v omítce krabici od bot. Kuchyňský provázek za ta léta a od prachu změkl, až měl strukturu něčeho tkaného, něčeho, co vrostlo do zdi.

Neotevřela ji. Věděla, co je uvnitř.

Seděla s krabicí v klíně a počítala, jak počítala v drobných nepřesných přírůstcích už pět let. Janovi by bylo jednatřicet. Helenu si vzal na podzim roku 1963 — slyšela to od jedné ženy, která znala jednu ženu z Ústavu; nešla po tom, jen se neubránila tomu, aby to nepřijala. Vzal místo v Brně, pak větší, pak — jak slyšela — cosi na ministerstvu, což znamenalo, že jsou teď zpátky v Praze, snad kilometr od místa, kde klečela na holých prknech s krabicí od bot na kolenou.

Napsala mu osm dopisů. Poslední byl nedokončený.

Nedokázala přestat psát. To bylo to ponížení, s nímž se smířila: že učinila to správné a že to správné ji nevytěžilo. Vzala si slušného muže. Vybudovala si skutečný život. Naučila se, jak věřila, chtít to, co měla, místo toho, čeho se vzdala, a po většinu rán to nebyla přetvářka, nýbrž prostě pravda, věc skromná a opravdová. Milovala Oldřicha tak, jak člověk miluje někoho, kdo se po deset let spolehlivě dostavoval, což byl

skutečný druh lásky, jak usoudila, byť ne ten, který vás činí neopatrnými.

Otevřela krabici.

Dopisy byly tak, jak je zanechala. Ten vrchní, ten nedokončený, položila lícem dolů, když jej napsala — když jej nedopsala —, kdysi v zimě roku 1966. Zvedla jej.

Nečetla, co napsala; věděla, co napsala. Místo toho četla prázdnou polovinu, dolní část, kterou nechala prázdnou, protože dospěla k větě, kterou nevěděla, jak dokončit, a rozhodla se tehdy počkat, dokud nebude vědět, a pak čekala, dokud se krabice nezdála lepší odpovědí než kterákoli věta, kterou by mohla zplodit.

Obrátila list a přečetla si poslední věc, kterou napsala.

Pak odšroubovala uzávěr pera, které si přinesla — ne to dobré, to obyčejné, jímž psávala nákupní seznamy, což se zdálo příhodné —, podržela je nad prázdnou polovinou listu a zjistila, jako to zjistila před třemi lety, že nemá co říci, co by se vyrovnalo mlčení, jež už stvořila.

Zašroubovala pero.

Vložila dopis zpátky, lícem dolů, jak byl.

Můj milý —

Už čtyři roky se ti pokouším napsat poslední dopis, který by byl zároveň náležitým koncem. Něco s poslední větou, jež tiše a s důstojností zavírá dveře, tak jak zavírá dveře člověk dobrého charakteru — jako by odcházel z pokoje, a ne ze země.

To, co se mi podařilo, to, co čteš, je tohle.

Kaštan vyrašil třikrát od chvíle, kdy jsem se na tebe naposledy podívala přes vnitroblok a pochopila, že se mi podařilo stát se někým,

koho už nebudeš pronásledovat. Byla jsem v tom velmi dobrá. Měla jsem praxi. Celý můj život byl praxí — otcův obchod, kádrový posudek, formulář na univerzitě se dvěma tenkými čarami přeškrtnutým jménem. Uměla jsem se stát neviditelnou pro lidi, kteří vedou seznamy. Nevěděla jsem, že je to táž dovednost, jaké je třeba k tomu, aby člověk zmizel z očí té jediné osobě, jíž si nejméně přál zmizet.

Namlouvala jsem si, že tě chráním. To byla pravda. Také jsem si namlouvala, že je to čistě kvůli tobě a že necítím žádnou hořkost — což byla pravda menší — a pak jsem si namlouvala, že at' už cítím jakoukoli hořkost, je to další důkaz toho, jak jsem měla pravdu, což je ten druh uvažování, který člověka přenesse přes zimu, aniž by křičel.

Tohle jsem ti za celou tu dobu nikdy nenapsala: tvůj hlas. Popsala jsem kaštan, to odpoledne u řeky, déšť' na tvém kabátě na schodech, přesný tvar hádky, kterou jsme nikdy nevedli. Ale ne tvůj hlas. Myslím, že jsem se bála, že když ho zapíšu, učiním z něj věc, kterou nosím, zatímco já potřebuji, aby byl věcí, kterou přežívám.

Jednou ses mě ptal, proč tolik čtu. Řekla jsem, že je to proto, že knihy od člověka na oplátku nic nežádají. Zasmál ses a řekl, že je to to nejsmutnější, co jsi kdy slyšel člověka říct, a že mě vezmeš na nějaký moc špatný film, aby mi bylo líp — což jsi udělal a který byl vskutku moc špatný a z něhož jsem vyšla do studené ulice s pocitem, z důvodu, který jsem neuměla pojmenovat, že svět je zvladatelný.

Zvládla jsem to.

Chci ti říct, teď, když to ani jednoho z nás už nemůže nic stát, že jsem na tebe myslela jako na laskavost. Ne tím slovem, které bych použila, kdybych byla statečnější a kdyby tohle byl dopis, který mám v úmyslu odeslat. To slovo zůstává tady, v tomto pokoji, v této zdi. Nemůžeš ho mít. Nechávám si ho.

Ale chci, abys věděl — a tohle je ta věta, kterou se snažím dokončit už tři roky, a začínám tušit, že ji nemohu dokončit, protože nemá konec, protože to, co ti chci říct, není věc, která končí — chci, abys věděl,

že jsem ani na okamžik nepřestala být ráda, že jsi naživu někde v tomto městě, že sis vybral dobře, že stavíš věci, které stojí za to stavět, že je tu žena, která ti činí rána všedními, a život, který tě drží, a že měla-li jsem nějaký podíl na tom, že to bylo možné, pak — pak —

Zapečetila krabici kuchyňským provázkem, který si schovala, a dala si na uzlu záležet. Neměla důvod dávat si záležet; vkládala ji do zdi, ne na poštu. Ale její ruce uměly zacházet s křehkými věcmi opatrně a neptaly se jí o svolení.

Mezera za podlahovou lištou byla taková, jak ji zanechala: malá temnota, jež voněla vápennou omítkou a starým dřevem a pomalým teplem trubek uvnitř zdi. Krabice padla přesně, jako padla vždycky. Potvrdila si to před lety, v týdnech poté, co ji poprvé ukryla, a strávila tři rána sezením před zdí, než si vzpomněla, že se rozhodla nechat to být, a vrátila se ke svému životu.

Zatlačila podlahovou lištu na místo.

Hřebíky držely.

Chvilí zůstala na studených prknech. Slyšela Oldřicha na chodbě, jak jednomu ze stěhováků vysvětluje, že skříň je třeba naklonit pod určitým úhlem, aby projela zárubní — věc, kterou vymyslel už před týdnem, když přeměřil skříň i zárubeň a ten úhel si zapsal do notesu. Takový to byl muž. Byla, jak mu jednou řekla, za to vsutku vděčná.

Strčila šroubovák do kapsy kabátu a vstala.

Z prken jí pod kolena vystoupal průvan. Bylo jí osmačtyřicet. Měla dceru jménem Helena — možná shoda náhod a možná ne, ale byla velmi unavená, když se vybíraly jména, a Oldřich to navrhl, a v ústech to mělo dobrý zvuk, tak řekla

ano, a za takové nitky se netahá. Heleně byly čtyři. Byla umíněná a zvědavá a smála se věcem, které nebyly k smíchu, a velmi vážně sedávala nad knihami, které ještě neuměla číst, a vodila prstem pod řádky, jako by stejně četla, jako by šlo o to držení těla. Marie ji milovala s urputností, která ji překvapila, věci naprosto nepodobnou tomu, co napsala do zdi — věci, jež nepotřebovala žádné dopisy a nenechávala žádná prázdná místa.

Měla život. Vytvořila si ho sama, z toho, co bylo, tak jak člověk tvoří, co může.

Vrátila se ještě jednou, v roce 1997.

Nevěděla proč. Oldřich byl tou dobou už čtyři roky po smrti a Helena — Lenka, tak jí vždycky říkali — dodělávala učitelský diplom a nevěděla, že její matka jela devítkou na Žižkov, vystoupila o zastávku dřív a šla starou cestou ulicemi, které byly zároveň proměněné i nezměněné, kolem vinárny, jež se stala jinou vinárnou, a lékárny, která byla lékárnou pořád.

Brána do dvora byla nová. Stará byla železná a chtěla zvláštní nadzdvihnutí, když jste otáčeli klikou; udělala to desetisíckrát, a teď se brána otevřela, aniž po ní cokoli žádala, což nebylo totéž.

Hodinářství bylo na dvoře pořád. Pan Šťastný byl teď starý; ona byla teď stará. Nešla dovnitř. Stála na dvoře a dívala se nahoru na okna ve třetím patře, zevnitř osvětlená teplým světlem, které patřilo někomu jinému, někomu, kdo si v těch pokojích vytvořil vlastní život a nevěděl, co leží za podlaho-

vou lištou v ložnici, a nedoví se to, pokud se ve zdech něco nepohne.

Kaštan byl holý. Byl listopad.

Naložila s tím, co měla po ruce, jak nejlépe uměla. Milovala jednoho člověka tím způsobem, který nenechává zbytek a který vám potom umožní milovat druhé tím skromným, opravdovým způsobem, který také znamená. Schovala dopisy tam, kde nemohly nikomu ublížit. Vybuodovala si život všední krásy a tu mimořádnou věc nechala ve zdi, což bylo snad to nejpoctivější účtování, jaké mohla z toho, co doba dovolila, sestavit.

Stála na studeném dvoře čtyři minuty — počítala, protože počítání bylo aspoň co dělat —, pak se otočila a šla domů.

Bylo jí třiasedesát, což se zdálo nepravděpodobné. Na jaře roku 1963 jí bylo třiadvacet a byl tu jeden muž a ten muž byl dobrý a doba byla tím, čím byla, a ona učinila rozhodnutí zároveň špatné i správné tak, jak skutečná rozhodnutí vždycky jsou, ta, jež nelze vyargumentovat z jejich složitosti, ať jim věnujete sebevíc let.

Poslední dopis nedokončila. Začínala chápat, že to není selhání.

Měla to zed'. Prázdná polovina byla pořád prázdná. Nevěděla, když se vezla tramvají zpátky přes řeku, co podle ní z toho má vzejít — zda dům bude stát dalších sto let a zapečetí krabici ve své omítce navždy, nebo zda ji někdo najde, anebo zda prostě shnije v temnotě tak, jak hnije papír, a stane se součástí podstaty domu, což byl také jistý druh návratu.

Ať už by ji našel kdokoli, pokud vůbec někdo, uvidí prázdnou polovinu a pochopí, že ta věta měla pokračování, že tu bylo něco, co se snažila říct. Uvidí, že se snažila.

Snad to stačilo. Že by někdo mohl spatřit to snažení.

Tramvajový zvonec zazněl. Držela se horní tyče a dívala se na město přes sklo orosené deštěm, světla Prahy se příjemně rozmazávala v mokru, a ona myslela na to, jak její dcera jednoho dne pojmenuje dítě a to dítě pojmenuje dítě, a zda je v tom všem někde jméno jejího otce, a zda dopisy ve zdi přetrávají dům nebo století nebo jakýkoli jednotlivý žal.

Tramvaj se rozjela.

Děšť padal.

Nechala se unášet.

O šedesát let později

Uber odbočil z Evropské do boční ulice lemované lipami, ještě holými, jejichž horní větve psaly do oblohy šedé písmo. Eva je sledovala a mlčela. Adam seděl vedle ní, krabici od bot na klíně, obě ruce položené na víku, jako by chtěla utéct.

Tiše se přeli, jestli mají nejdřív zavolat.

„Je mu šestaosmdesát,“ řekl Adam.

„Je mu šestaosmdesát,“ přitakala Eva, ale myslela tím něco jiného.

Zavolali.

Dům byl novější než Dvořákova 14 — sedmdesátkový panelák, kdysi spořádaný a dnes prostě jen jsoucí. Domovní telefon fungoval. Výtah páchl po přepáleném oleji a po té zvláštní osamělosti vstupních hal, které provedly životem mnoho rodin. Čtvrté patro. Snacha Jana Vávry otevřela dveře dřív, než stačili zaklepat — slyšela výtah —, žena po padesátce s opatrnou tváří, připravená nebo se o to snažící, a uvedla je do po-

koje, kam čistými záclonami padalo odpolední světlo a kde u okna seděl v křesle starý muž.

Byl menší, než si ho Eva představovala. Čtyři měsíce ho budovala z Mariiných dopisů, z toho, jak Marie psala jeho jméno bez přítlaku a bez uvolnění, a muž v křesle byl zmenšený stářím tak, jak to u velmi starých lidí někdy bývá, jako by tělo začalo vracet, co si vypůjčilo. Ale oči měl jasné. Bledě šedé, barvy časného jara, a když našly Evu, byly to oči člověka, který žije dlouho a naučil se, co si počít s pozorností.

„Posad'te se, prosím,“ řekl. Hlas byl pořád baryton, s pražskou výslovností, pečlivý na souhlásky. „Petra udělá kávu.“

Snacha zmizela. Eva a Adam usedli na pohovku, jejíž polštáře nesly otisk celých desetiletí. Krabice od bot ležela na nízkém stolku mezi nimi a Janem Vávrou a byla jediná věc v místnosti, která se zdála bdělá.

„Říkala jste do telefonu, že jste našla dopisy.“

„Ano.“

„Od —“ Zarazil se. Ruce, pořád pihovaté a schopné, spočívaly na stehnech. „Od té rodiny z Dvořákovy.“

„Za podlahovou lištou. Východní stěna. Někdo je tam zazdí, než se rodina odstěhovala.“

Chvíli mlčel.

„Hrubovi,“ řekl.

„Ano.“

Jednou kývl. Ne v překvapení — způsobem člověka, který potvrzuje něco, co šedesát let nesl jako otázku a teď cítí, jak se to usazuje mezi věci známé.

„A jsou její.“

„Většina. Osm dopisů. Sedm je jejích.“ Eva pohlédla na Adama, který si prohlížel ruce. „Jeden je váš.“

Strnul. Petra přinesla kávu, postavila ji se zvyklou tichostí, odešla. Na ulici, kterou Eva neviděla, projela tramvaj, zvonek vzdálený a nerušený.

„Napsal jsem dopis,“ řekl Jan. „Jednou. Hodně dlouho potom.“ Nabídl to jako fakt, beze studu. „Žena mi zemřela. Helena. A přistihl jsem se, že píšu. Myslel jsem, že jsem ho zahodil.“

„Byl v té krabici. S jejími.“

Něco se mu pohnulo ve tváři — ne zármutek; zármutek bylo slovo příliš čerstvé. Spíš pohled muže, který sleduje, jak přichází odpověď, jež si zvolila dlouhou cestu, cestu skrze celý život.

Myslela, že bude vysvětlovat. Připravila se, jako se připravovala na všechno, jako přistupovala k poškozené textilii — vrstvu po vrstvě, v posloupnosti: přibližná data, souvislosti, které s Adamem poskládali z domovních záznamů a z provinilého vyprávění pana Šťastného. Myslela, že mu nejdřív dá konstrukci a dopisy až potom.

Požádal ji, ať tu krabici otevře.

Otevřela ji a rozložila dopisy na stůl v pořadí, v jakém podle ní vznikly, ty pozdní datovala podle papíru a inkoustu a podle logiky toho, co si Marie v každém dovolila říct. Zнала je tak, jak znala osnovu a útek poškozené látky. Cítila, kde bylo napětí, kde se nitě napínaly.

Jan vzal první — úryvek, který našla na samém začátku, půldopis s natrženým okrajem — a četl ho bez brýlí, papír držel kousek od sebe, se soustředěním muže zvyklého číst technické výkresy, věci, kde vás přehlédnutý řádek stojí draho.

Nechtěla mu hledět do tváře. Dívala se místo toho na okno, na záclony, na bledé dubnové světlo, ale cítila v místnosti to ticho, jaké se váže k člověku čtoucímu slova, na něž čekal, aniž věděl, že čeká.

První odložil. Vzal druhý.

Adam vedle ní seděl docela tiše, kávy se nedotkl. Nabídl, že počká v dodávce; ona bez rozmýšlení řekla *ne, prosím tě*, a on šel nahoru a nedělal z toho nic trapného a od domovního telefonu sotva promluvil, a ona zjistila, jak tu sedí na téhle pohovce v cizím bytě v Dejvicích, že je nevýslovně ráda, že je tu s ní.

Jan přečetl třetí, čtvrtý. U pátého se zastavil — toho, který dotovala do podzimu, napsaného poté, co Marie viděla jeho a Helenu přejít dvůr — položil si ho na koleno a zadíval se na záclonu. Pak šestý.

Ten pravý. Ten prostý, důvod, který mu nikdy nemohla říct do očí, napsaný pro papír místo toho: *Nebudu tím kamenem uvázaným kolem tvého kotníku. Nedopustím, aby tvůj život byl na mé svědomí.* Eva znala ta slova tak, jak zná své telefonní číslo. Četla je nejdřív profesionálně — inkoust kvůli oxidaci, papír kvůli poškození vodou — a pak tím druhým způsobem, jako když vám něco přijde do hlavy v podivnou hodinu a už neodejde.

Četl to s velkým sebeovládáním. Byl to muž, který se v tohle šedesát let ovládal; viděla ten dávný návyk a pod návykem to, co v sobě obsahoval, zapečetěné stejně, jako byly zapečetěné ty dopisy.

Odložil ho a dlouho nepromluvil.

„Myslela si, že mě chrání,“ řekl.

„Ano.,“

„Nechala mě věřit, že prostě — že mě —“

„Ano.,“

To se na ni podíval, a ona jeho pohled udržela, protože jí připadalo důležité neuhnout. Pro to, co viděla v jeho tváři, neměla přesné slovo ani v jednom z obou jazyků. Ne zármutek. Něco staršího. Něco, co se před šesti desetiletími stáhlo pod zem a teď si razilo cestu nahoru, jako voda hledá svou hladinu skrz vápenec, pomalu. Poznání. Ta zvláštní zkáza, kterou přináší zjištění, že věc, již člověk nepochopil, byla nakonec přesně taková, jak nějaká pohřbená část jeho samého vždycky tušila.

„Věděl jsem to,“ řekl. „Nikdy jsem si to nepřiznal. Ani Heleně, ani synovi. Ale něco tam bylo. V tom, jak se na mě dívala naposledy. Namluvil jsem si, že je to pohrdání,“ Zarazil se. „Nebylo.“

„Ne,“

„A pak jsem si přestal namlouvat cokoli.“ Znovu vzal šestý dopis a nečetl ho, jen ho držel. „Bylo to snazší. Jestli mě nemilovala, pak jsem nebyl tím, co ji stálo všechno,“

Petra přišla ještě jednou s čerstvou kávou, přečetla místnost, odešla beze slova. Světlo se posunulo k západu a záclony získaly nažloutlý nádech, který předtím neměly.

Vlastní dopis četl jako poslední — vlastní rukopis na papíře, který Eva položila ke konci řady, západní zboží, takové, jaké tuzexy chvíli vedly v posledních letech; poznala ho, aniž to měla v úmyslu. Přesné inženýrské písmo se proměnilo v něco jiného. Četl to tak, jak člověk čte vlastní slova zpátky po dlouhé době, napůl cizí sám sobě, a položil ho navrch ostatních.

„Myslel jsem, že jsem ho zničil,“ řekl znovu, ale nebylo to vlastně pro ni.

Pak sáhl po posledním.

Po tom nedokončeném.

Můj milý —

Tři týdny se to snažím dokončit. Napsala jsem Ti všechny dopisy, které jsem nemohla poslat, a teď je uložím tam, kde Ti nemohou ublížit. Myslela jsem, že poslední bude nejsnazší, když je poslední. Ale zjišťuji, že nemohu —

A pak nic. Dolní polovina stránky zežloutlá jen na okraji, beze stopy.

Přečetl ty řádky dvakrát a seděl s půlstránkou v rukou, a ticho v místnosti se znovu proměnilo. Stalo se z něj ticho nedokončené věty — otevřené, trpělivé, čekající na něco, na co čekalo už velmi dlouho.

„Nedokázala to dokončit.,“

„Ne.“

„Stejně to zapečetila.,“

„Ano.“

Dlouho hleděl na prázdnou polovinu. Pak na Evu.

„Tohle jste našla. Vystopovala jste to. Přinesla jste to sem.,“
Nebyla to otázka ani výtky; něco skládal, viděla to — teď už ne informace, ty měl všechny —, ale něco, co mělo svou váhu, něco nosného.

„Ano.“

„Proč?„

Ptali se jí na podoby téhož — Adam, Lenka Marešová, ona sama v bytě ve dvě v noci, když přestaly jezdit tramvaje a dům se kolem ní usazoval se svým starým vrzáním a ona ležela a myslela na Marii v týchž zdech. Pokaždé odpověděla jinak.

„Protože je napsala,“ řekla Eva. „Všechny. A žádný nedošel. To mi připadalo jako špatný konec.“

Díval se na ni o chvílku déle, než bylo příjemné, a pak pomalu kývl, tak jako kývl, když řekla *Hrubovi*. Bez překvapení. Opřel se dozadu. Část toho formálního sebeovládání z něj vyprchala; měl výraz muže, který odložil něco těžkého a teprve si zvyká na nové rozložení své váhy.

„Byla to pozoruhodná žena,“ řekl. „Věděl jsem to už ve dvaceti šesti a nevěděl jsem, co si s tím počít. O to přece jde, ne. Vidíte, jak je něco velké, a nevíte, co si s tím počít.“

„Ano,“ řekla Eva.

Pak pohlédl na Adama, který sledoval prázdko před sebou s trpělivostí muže odjakživa zvyklého na mlčení, jež s ním nemají nic společného.

„A tohle je —,“

„Postavil to schodiště znovu,“ řekla Eva.

Koutky Janových úst se pohnuly, v jiné situaci úsměv. „Dobře. Vždycky to chtělo opravit.“

Zůstali ještě půl hodiny. Petra přinesla sušenky, kterých se nikdo nedotkl. Ptal se na dvůr, na pana Šťastného, na vinárnu, která nahradila ševcovství, a poslouchal s pozorností lidí, kteří vědí, že čas je konečný, a užívají ho s rozmyslem. Na manželství se nezeptal. Některé úcty si člověk vede sám pro sebe.

Když vstávali, sebral těch sedm dopisů oběma rukama a chvíli si je tiskl k hrudi, a Eva pochopila, aniž jí to řekl, že ten nedokončený mezi nimi není. Neviděla, kdy ho oddělil.

Adam mu potřásl rukou a vyšel na podestu, aby jim přenechal dveře. Posledních pár kroků došel Jan s Evou sám, poma-

lu, jednou rukou se otíral o zed’.

U dveří jí podal tu půlstránku. Oběma rukama, jako by vážila víc než papír.

„Tenhle si vezměte.“

„Nemůžu. Jsou vaše. Všechny.,“

„Ostatní jsou moje.“ Byl si tím jistý, beze spěchu, jak to staří dokážou, když dospěli k rozhodnutí cestou, kterou byste nedokázali sledovat. „Poseďím s nimi. Ale ona nechala to místo.,“ Pohlédl na prázdnou polovinu. „Není na mně, abych ho vyplnil. Je mi šestaosmdesát. Myslím, že oba víme, čím je.“

Vzala si ji. Dál se nepřela, snad protože měl pravdu, snad protože už ji unavovalo přít se sama se sebou o to, co nebyla ochotná vyslovit — o to, co schovávala ve zdi své vlastní, s Mariiným instinktem a Mariinými důvody, a měla za sebou dlouhou zimu, během níž mohla zvažovat, kam ty důvody vedou.

„Tu prázdnou polovinu máte vyplnit vy.,“ řekl.

Pečlivě ji složila a vsunula do vnitřní kapsy kabátu, k hrudi.

Podržel jí ruku o chvíli déle, než trvalo její chvění.

„Děkuji vám,“ řekl. Malá věta pro něco příliš velkého, než aby to šlo zvětšit, aniž by se to zmenšilo.

Ve výtahu stáli Eva a Adam s krabicí od bot, teď lehčí, prázdnou až na přízrak jejího uspořádání. Dveře se zavřely, sjížděli dolů a ona si prohlížela vlastní ruce. *Napsala osm dopisů, pomyslela si, a ani jeden nedošel včas.*

Hala páchla po přepáleném oleji a po dlouhém všedním životě domu. Adam přidržel dveře a vyšli do pozdního odpoled-

ne, lípy podél ulice pořád holé, jejich větve totéž šedé písmo do téže bledé oblohy, a Eva strčila ruku do kapsy a nahmatala tam okraj složené stránky. Tu její otevřenou dlaň.

Tramvaj přijela, ještě když stáli na zastávce. Byla to osmička. Nastoupili.

Okno na jaře

Z Dejvic se vraceli mlčením, které nebylo tísnivé, a Eva to považovala za zvláštní druh dospění.

Adam se nezeptal, co jí Jan u dveří řekl. Čekal na odpočívadle, jednu ruku na starém litinovém zábradlí, zatímco Eva přijímala malou obálku, kterou jí Jan podával oběma rukama — oběma rukama, jako by vážila víc než papír —, a sledoval, jak se jí ve tváři odehrává něco, co se pečlivě zdráhal pojmenovat. Teď řídil tak, jako stavěl: rovnoměrně a bez zbytečných pohybů, město ustupovalo městu, jak to Praha za večera dělává, ve vrstvách: hrad se sesouval za panelák, řeka se mihla a byla pryč.

Dopis měla v tašce, v obálce.

Prázdná polovina je vaše, ji vyplňte.

Adamovi neřekla, co jí Jan pověděl. Pořád se rozhodovala, co s tím počít — to vědomí jí spočívalo v hrudi tak, jako spočívá nástroj před prvním tónem, možnost držená v napětí.

Zahnuli do Seifertovy a vůně čtvrti si ji našla dřív než ulice sama: kouř z uhlí z posledního domu, který se ještě topil na tuhá paliva, něco smaženého z kuchyně vinárny, nerostný chlad od dlažebních kostek. Duben, ale se zuby. Naučila se

mluvnici vůní tohoto místa, aniž by zaznamenala, kdy se ji naučila.

Adam zaparkoval u obrubníku a ani jeden z nich se nepohnul.

„Nemusíš chodit nahoru,“ řekla Eva, což nebylo to, co měla na mysli.

„Já vím,“ řekl, což znamenalo, že půjde.

Kaštan začínal. Nedalo se to říct jinak — začínal — pupeny podél každé větve se rozpukávaly v pevné bledé pěsti, ještě ne list, a přece už ne docela nic. Za dva týdny z něj bude to, co našla v archivu Staré fotografie, ten strom, který jí pan Šťastný v listopadu vtiskl do rukou: v plném, nesmyslném rozkvětu nad dvorem, jeho světlo skoro hlučné. Teď se však držel v pohotovosti a Eva se zastavila u okna na odpočívadle — toho východního, toho, o němž už před měsíci pochopila, že je tím oknem — a dívala se dolů na strom tak, jak se v tomto domě dívala na všechno, návykem své práce, hledajíc poškození a stavbu pod ním.

Adam vystupoval poslední rameno schodů pomalu, jako vždycky, protože sedmý schod stále nesl vyměněné prkno, které se docela neshodovalo s vrzáním ostatních, a on naslouchal vlastní práci tak, jako ona naslouchala vlastním pozorováním — tomu, co bylo v nepořádku.

Zastavil se vedle ní.

„Začíná,“ řekl s myšlenkou na kaštan.

„Ano,“

Na dvoře bylo ticho. Vinárna se naplní až za dobrých čtyřicet minut. Pan Šťastný v pět hodin otočil ceduli na *zavřeno* a

za jeho výlohou stály prosklené skříně potemnělé, hodinky čekaly bez naléhavosti na to, co přijde dál.

„On to věděl,, řekla Eva. „Jan. Říkal, že byly chvíle, kdy to nesesedlo — co se zdálo, že cítí, a co mu říkala, že cítí. Říkal, že si namlouval, že si to představuje.,,

Adam měl ruce na parapetu. Přes zimu si je zkatalogizovala, aniž to zamýšlela: jizva u kořene levého palce po dlátu, které mu kdysi ve dvaceti uklouzlo, starý fermež zadřený do kloubů, který nesmyl žádný kartáč. Byla restaurátorka. Nedočkávala si pomoci a četla, co čas provedl s povrchem.

„A pak?,, zeptal se.

„A pak si to namlouvat přestal. Říkal, že to bylo na tom nejhorší. Přestal se s těmi důkazy přít, protože to bylo snadnější. Protože pokud ho nemilovala, nebyl tím, co ji stálo —,, Zarazila se.

„Tím, za co zaplatila.,,

„Ano.,,

O dvě ulice dál se na Seifertově ozval zvon tramvaje, ztlumený hmotou domu. V roce 1963 vedla trat' blíž. Marie psala, že ho slyšela z tohoto okna a nemohla usnout.

Eva se odvrátila od dvora a opřela se zády o parapet. Světlo na odpočívadle bylo to svítidlo, které tu Adam pověsil v únoru, teplé tam, kde dřív bylo to modrošedé od zářivky, jež za studených rán bzučela a blikala. Poděkovala mu za ně. Ulevilo se jí. A v té samé chvíli také pochopila, že začala o tom domě uvažovat jako o místě, kde jsou její záliby čitelné ve světle.

„Adame.,,

Odvrátil se od okna. Dělal to — obracel k zvuku celé tělo, beze spěchu, jako by mu o sobě podával plnou zprávu.

„Dávala jsem si velký pozor,, řekla, „abych jistě věci neřekla.,,

Tvář se mu nezměnila. Nebyl to muž, jehož tvář by se mu řítla napřed. To byla jedna z věcí, na které si dávala pozor, aby na ně několik měsíců nemyslela.

„To vím,“ řekl.

„Namlouvala jsem si, že je to proto, že jsem si nebyla jistá. Což byla zčásti pravda.“ Pohlédla na svítidlo, které pověsil, a pak zpátky na něj. „A zčásti ne.“

Schodiště v sobě drželo povahu každého zvuku, kterému v něm přes podzim a zimu naslouchala — škrábnutí prkna, tiché rádio, které pouštěl při práci, jednou nějaký starý český šlágr, který zaslechla skrz dveře a nešla ho prozkoumat, protože zkoumání by připomínalo přiznání. Nad jejím vlastním bytem stoupal dům ještě o jedno patro výš, do čtvrtého, k oknu, které ukazovaly fotografie, k tomu, jež nakonec našla na povolovacím výkresu z roku 1963. K tomu, které Marie sledovala zdola, když šel Jan nahoru přeměřit nosnou zeď a zůstal tři hodiny, protože ho potřebovala.

Velmi se snažila nebrat ty dopisy jako návod. Zнала to nebezpečí — číst minulost jako svolení, dovolit, aby se zármutek jiné ženy stal mapou. Minulost nedluží přítomnosti svůj smysl. Ten si člověk musí najít sám.

Přesto tu však stála, u téhož okna, v témž světle, které teď bylo světlem večerním, a kaštan dole znovu začínal, a v tašce měla dopis, jehož druhá polovina jí podle všeho patřila.

„Dávala jsem si pozor,“ řekla znovu, „a myslím, že ta opatrnost byla většinou strach. Což je —“ Zarazila se. Zašla na to z jiného úhlu, jako ji její výcvik naučil přistupovat ke křehké věci — ne zpříma, nýbrž bokem, ostražitě sledujíc, co odhalí světlo dopadající šikmo. „Tohle mi nejde,“ řekla, což bylo to nejpřesnější pravdivé, co měla.

„Já vím,,“ řekl Adam. Nebyla v tom žádná krutost ani výsměch; bylo to jen to, co viděl. Pozoroval ji tak, jako pozoroval dřevo — kvůli letům, kvůli místu, kam se vepsalo pnutí, kvůli tomu, co unese zátěž a co ne.

„Byla jsem jedenáct let vdaná za někoho, koho jsem —,“ Zavrtěla hlavou. „Neublížili jsme si nijak hrozně. To to skoro zhoršovalo. Jako by to manželství tiše skončilo dřív, než to kdokoli z nás věděl, a my oba jsme si dávali příliš velký pozor, než abychom si toho všimli.,“

„O tichých koncích něco vím,,“ řekl.

Věděl. Odchod jeho ženy tichý nebyl — rakovina zřídka bývá —, ale jednou jí v listopadu, nad špatnou kávou z jejího mokakonvičky, vyprávěl o tom zármutku z toho, jak člověk sleduje, jak někdo po stupních odchází, a jak v jistém okamžiku pochopil, že zármutek a láska mohou být současně, že se nestřídají. Už to neřekl znovu. Ona si to podržela.

„Klára tě má ráda,,“ řekl. Nesouvislost — až na to, že to nesouvislost nebyla, a oba to věděli.

Evě se v hrudi odehrálo cosi spletitého. „Klára mě snáší. Tak nějak poslední tři týdny.,“

„U Kláry je to vyznání.,“ V jeho tváři se pohnulo cosi, co skoro bylo úsměv, a pak úsměvem bylo. „Říkala, že jsi jí dvacet minut vykládala rozdíl mezi brokátem a damaškem a ani jednou se na ni nedívala svrchu.,“

„Dívala jsem se na ni svrchu pořád. Jen jsem používala delší slova.,“

„Všimla si.,“

Světlo dělalo to, co dubnové světlo v Praze dělává, zlátlo a pak modralo, ta proměna rychlá, obloha za protějším křídlem se ve čtvrt hodině otepluje a chladne zároveň. Eva sledovala, jak přebíhá po omítce, kterou Adam v březnu zaretušoval, a

pochopila — s jasností, jaká přichází někdy jen tehdy, když po ní člověk přestane sahat —, že to věděla už dlouho. Možná od onoho prosincového odpoledne, kdy přišel nahoru podívat se na vodní skvrnu na jejím stropě a strávil na ní pětadvaceti minut a pak pětadvacet minut neúspěšně odcházel, zatímco mu vyhledávala otázky, které jistě prohlédl.

„Nevzala jsem ty dopisy k Janovi jenom kvůli Marii,“ řekla. „Myslela jsem, že to dělám pro ni. Ale myslím, že jsem potřebovala vidět, co se stane, když se ta věc konečně vysloví. Třeba o šedesát let pozdě.“

Adam mlčel. Tramvaj se ozvala znovu, dál.

„A co se stalo?“, zeptal se.

„Plakal. Tiše — jen oči, jak to dělají staří muži, jako by si toho ani sám nevšiml. A pak řekl: *Ona mě zachránila. Já to nevěděl.*“ Odmlčela se. „Zachránila mě. Já to nevěděl.“ Další odmlka. „A já si pomyslela: to zachránění by mělo nesrovnatelně větší cenu, kdyby to byl tenkrát věděl.“

Dům vydával své domovní zvuky — kdesi nahoře potrubí, výťah v sousedním domě si pobrukoval pro sebe, kočka v patře nad nimi vznesla stížnost.

„Nechci —“, začala Eva.

„Evo.“

„Snažím se —“

„Vím, co se snažíš říct.“ Řekl to jemně a zároveň ne jemně, tak jako loni v říjnu vyňal sedmý schod a položil ho na odpočívadlo a díval se na něj, aniž by zastíral, co nachází — všechnu hnilobu v podloží, desetiletí vody v letech dřeva — a řekl: *tohle se zachránit dá, ale nejdřív se na to musíme pořádně podívat.*

Ten schod nechal ležet na odpočívadle celý den, než se ho dotkl.

„Tak mi to usnadni,“ řekla Eva.

„Snažil jsem se to nedělat.,,

„Proč.,,

„Protože tu krabici jsi našla ty.,, řekl. „Protože je to tvůj dům a tvoje dopisy. Nechtěl jsem být tím, co tě potkalo, zatímco ses dívala na něco jiného.,,

Přesnost těch slov jí na okamžik vzala dech. Stála tam, kde stávala Marie, v domě, který Adam skládal zpátky dohromady, a držela dopis, jehož druhá polovina patřila jí, a bylo jí jednačtyřicet let, a muž, který rozuměl tomu, jak staré věci nesou svou váhu, čekal, až vysloví to, co měsíce držela v napětí — protože měl trpělivost nechat ji to nést, dokud nebude připravená to odložit.

„Miluju tě.,, řekla.

Vyšlo to prostě, bez okolků, což bylo přesně tak správně. Cítila, jak to z ní odchází — ta slova i tíha toho, že je neřekla, všechny ty obezřetné měsíce oklik a náhražek.

Překročil ty dva kroky mezi nimi a vzal jí tvář do dlaní, levou s jizvou, pravou s fermeží, který nepustí. Cítila, kde má mozoly.

„Já vím.,, řekl jí do čela.

„Teď to máš říct taky.,, řekla. „Tak se to dělá.,,

Zasmál se — spíš to ucítila, než uslyšela — a pak to řekl taky, bez sebemenší přetvářky, toutéž prostotou, jakou zvládla ona, do jejích vlasů, a schodiště to v sobě podrželo tak, jak staré domy drží všechno: v omítce, ve dřevě, ve vzduchu, který dýchal každý, kdo tu kdy stál.

Později — mnohem později, vinárna pod nimi hlučná, dvůr propadlý do světla luceren — seděla Eva u stolu v bytě ve tře-

tím patře, nedokončený dopis pod lampou a kočka usazená na židli naproti, a držela dopis a nečetla ho. Načetla se ho dost. Věděla, kde se Mariina poslední věta láme, kde inkoust řídne, kde slovo zůstalo nikdy nedokončené. Když jí ho Jan poprvé vtiskl do rukou, myslela si, že ta neúplnost je v té krabici to nejsmutnější — věta, která dospěla k vlastnímu okraji a ustala.

Teď si pomyslela: možná že právě ten zlom byl ten smysl. Ne selhání. Ne koncept přerванý zármutkem nebo vyčerpáním nebo prostým přerušením života. Možná Marie ustala proto, že to ostatní už nebylo pro dopis. Možná že to ostatní bylo pro život.

Zasunula dopis zpátky do obálky, položila ho na stůl a šla k oknu.

Kaštan tam byl, pupeny tam byly. V okně ve čtvrtém patře naproti přes dvůr se svítilo — noví nájemníci, mladý pár se spoustou zvukové aparatury, kteří v nedělní ráno pouštěli desky, jež k ní stoupaly až do postele. Nevadilo jí to.

Viděla ten strom v rozkvětu v roce 1963, v archivu, ženinou rukou napsáno přes zadní stranu fotografie: *Květen. To okno*. A pochopila, teprve teď, jak tu stála, že ta fotografie nebyla záznamem ztráty. Byla záznamem toho, co bylo — což je něco jiného. Což je vlastně všechno.

Za střechami bylo město městem, kterým vždycky bylo: osvětleným, pokračujícím, poslední tramvaje dojížděly své noční trasy, hrad na svém kopci dělal, co obřadně mohl, a kdesi v Dejvicích spal nejspíš starý muž, krabice otevřená na stole vedle něj, dopisy už ne nedoručené — noc s nimi dělala to, co noci dělají s věcmi držených příliš dlouho ve tmě. Nesmazávala je. Jen je činila opět součástí světla.

Eva položila dlaň na chladné sklo.

Kaštan zvedal své nové listy do větru od ulice, každý pupen svíral svou drobnou stočenou zeleň, a lampa za jejími zády vrhla do okna postavu: ženu s dlaní na skle. Ne tutěž ženu, ne totěž jaro, ne týž dům ani lásku ani riziko. Ale totěž okno, a světlo stále dopadalo tak, jak světlo dopadalo, a tentokrát byl dopis odeslán.